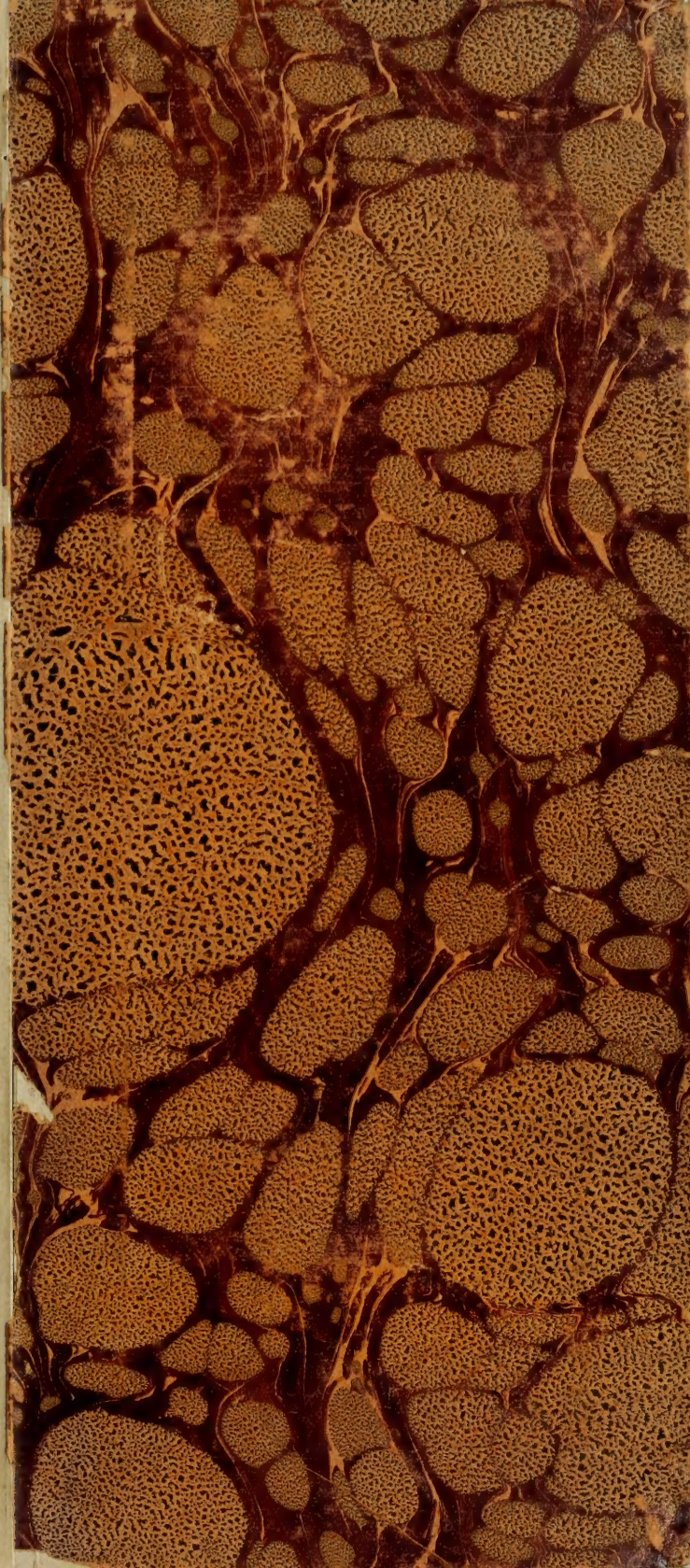

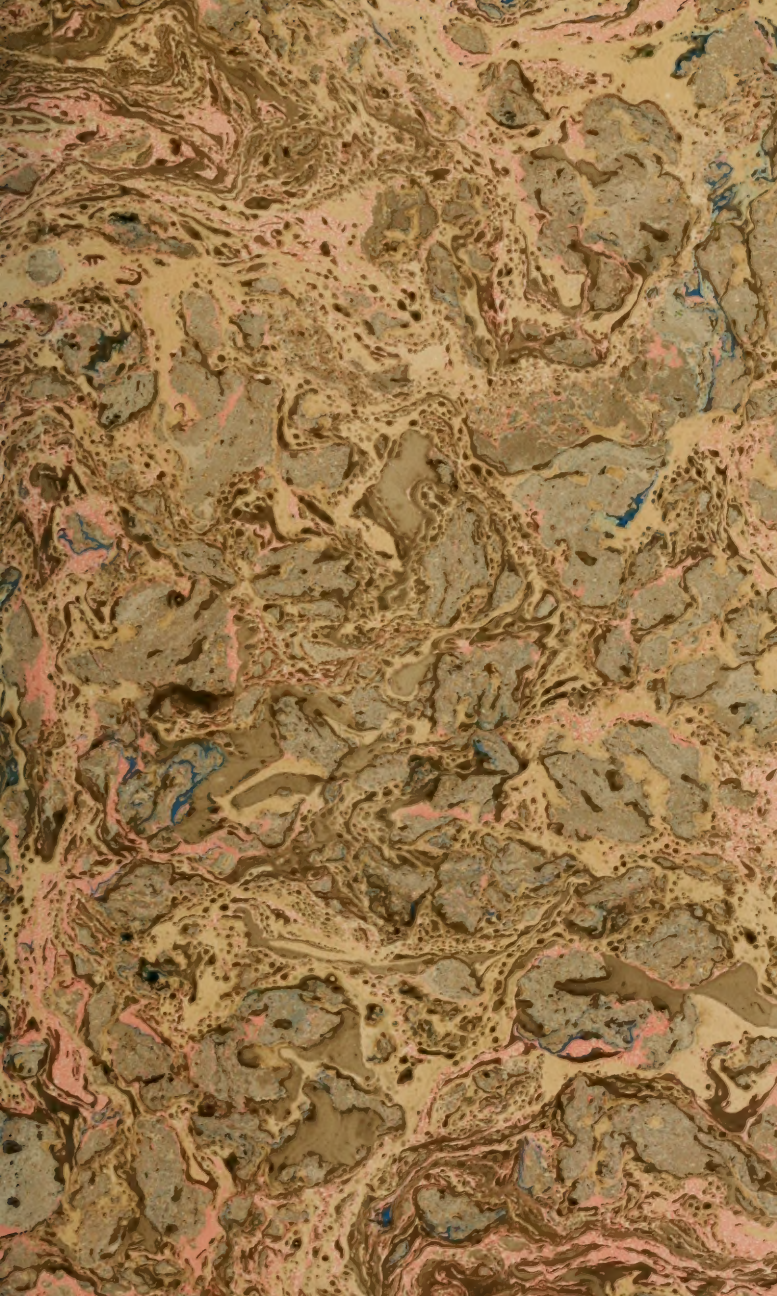

ERASME

Coloquis familiars

Ara per primera volta publicats en catalá

Traduits y anotats per

J. PIN Y SOLER

BARCELONA

Llibrería L'AVENÇ, Rambla de Catalunya, 24

1911

PA
8508
C3P5
V.1

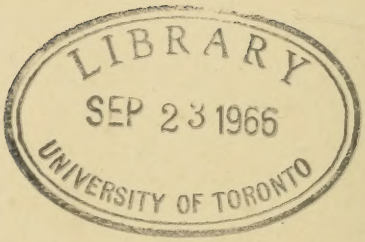

1125923

COLOQUIS FAMILIARS

ESTATUA D'ERASME
Á ROTERDAM
(Reproducció d'un gravat del 1705)

ERASME

Coloquis familiars

Ara per primera volta publicats en catalá

Traduits y anotats per

J. PIN Y SOLER

BARCELONA

Llibrería L'AVENÇ, Rambla de Catalunya, 24

1911

NOTES PRELIMINARS

DINTRE l'obra Erasmiana, potser sía en los *Coloquis* hont més clarament se veu lo que Desideri Erasme pensava sobre negocis humans y divins, y es que al traduir llibres sagrats, al comentar Sant Geroni o Sant Hilari, al coleccionar los *Adagis* y fins al compondre l'*Elogi de la Follía* escrivía doctoralment pera doctors com ell, y en los *Coloquis* se dirigía a tothom y com conseqüencia s'explicava ab claretat absoluta. Inútil dir que *Tothome*, fins los doctors, car eren homens, llegía 'ls seus escrits irònichs o faceciosos ab gran fruició, y que no 'n brollava un de sa ploma, que no fos desseguit estampat y distribuit per totes les ciutats cultes d'Europa. De lo que escrigué pels savis se n'es esbravada la flayra de cosa fresca; tot allò ha perdut l'interès que tenía pera escolàstichs o anti-escolàstichs, Ciceronians o anti-Ciceronians, ortodoxes o he-

terodoxes, y lo que precisament ha surat sobre 'l maremagnum dels seus escrits es lo que ell inventava en moments de bonhumor y per platxeria, podentse assegurar, que de les seves *Lletres* n'han sobreviscut, sobre tot, les *Postdata*, o sía l' *Elogi de la Follía*, uns quants *Coloquis* y certes digresions dels *Adagis*.

Hem ja publicat l'*Elogi de la Follía*, precedit d'un *Breu comentari sobre la vida y obres d'Erasme*, y avuy donem eixos *Coloquis*, que ferém seguir d'altres, si 'ls d'avuy son rebuts de grat per les persones no vulgars, pels lectors escullits a qui 'ls dediquém... assegurant, que 'ls *Coloquis* d'ara y 'ls que tenim traduits per més tart, son positivament los més interessants, los més característichs que Erasme escrigué, los únichs de tema universal y permanent.

La major part dels *Coloquis* que no hem traduit tractan materies d'un interès molt mediocre pera lectors dels nostres díes. Alguns son disertacions sobre urbanitat menuda, fórmules de salutacions o d'adeus epistolars; d'altres, noticies sobre personatges relativament obscurs, o bé sàtires de costums que fins en temps d'Erasme eren coses tranzitories, *modes* que no duraren; mentres que 'ls *Coloquis* triats per nosaltres semblan escrits per un senyor que encara visqués (admetent, però certa cruesa verbal, que a la setzena centuria no mortificava ningú).

Llegintlos, passa lo que veyent certes pintures dels grans mestres contemporanis d'Erasme. Contempléu la seva propia imatge en la pintura d'Holbein, al Louvre, de París; ó bé l'autoretrat de Durer al Museu del Prado, de Madrid, y abstracció feta de l'indumentaria, vos semblará vèure 'l vostre amich A o 'l vostre parent B. Y així com coneixeu persones vives que son tretes y pastades les qui *viuen* en les pintures de l'Albert Durer o 'l Joan Holbein, ne coneixeu ab qui heu enrahonat de lo que diuen los personatges Erasmians, y, si fa o no fa, en termes pareguts; tant l'humanisme llur es insuperable.

De cada *manera* seva, car Erasme escrigué *Coloquis* sobre religió, sobre la pau y la guerra, sobre l'amistat, sobre l'educació, sobre 'ls infants y les dònes, sobre 'l matrimoni, les supersticions, l'higiene y 'ls hostals; sobre 'ls embusters, la gramàtica, la filosofía y 'ls poetes, fins n'escrigué un sobre la «dòna que va de part»... de cada manera hem tingut cura de triarne un o dos Coloquis, y 'l seu conjunt donarà idea, fins dels no traduits... per massa difusos, o per ser de tema poch agradós. Advertint, que tots consisteixen en unes menes de sermons dialogats sobre *omni re scibili et quibusdam aliis.*

I. OPULENTIA SORDIDA... que posem primer de tots, no perquè ho sía cronològicament, ni per major bellesa, es una composició que 'ns procura la doble ventatja de preparar al lector poch avesat als autors profans de la setzena centuria, *situantlo* en un pla que li permeti la lectura dels *Coloquis* següents sense trobarse sobtat per la manera de ser o d'enrahonar dels personatges que Erasme inventà, ajudantnos al mateix temps a esbrinar modalitats psicològiques de llur inventor, lo qual ens permet demostrar que som imparcials, que no fem apologia, que aduhim senzillament elements de judici.

En 1507, Erasme trobantse a Italia, hont segons lo seu amich Beatus Rhenanus «portà la sciencia que d'altres anavan a cercarhi» y hont passant per Turín se feu doctorar en Teología [1], encisat sens dupte pels llibres que veya eixir de les prempses Aldines, tingué l'idea d'es-

[1] En recort del 370 aniversari del doctorat d'Erasme, los seus admiradors Turinesos feren gravar sota les voltes de l'Universitat de Turín la següent inscripció:

A ricordo
del lieto giorno 4 *settembre* 1506
in che fu laureato nella Università di Torino
Erasmo di Rotterdamo
sommo filosofo
degli studi greci e latini libero ristauratore
Alcuni ammiratori suoi
a di 4 *settembre* 1876
Possero.

criure a l'Aldo Manucio proposantli una obreta que sería la primera de les que desitjava ferse estampar a Venezia.

Aldo, ja conegut en aquells díes com un gran hellenista y 'l més hàbil dels estampadors, rebé ab joya la proposició d'Erasme, y sense tardar, li respongué oferintli la seva casa, la seva oficina de llibreter-estampador y sa persona.

L'epístola d'Erasme, que es del 28 d'Octubre, traduida diu: «l'art que exerceixes y la perfecció »de les teves prempses, lo teu geni y la teva eru»dició escampan una viva llum sobre les lletres »gregues y llatines, y 'l meu desitj sería de que 'l »teu esforç te donés grans profits. En quant »a la gloria, es ja positiu que 'l teu nom vo»larà de boca en boca fins a la posteritat més »llunyana entre 'ls iniciats en les belles lletres, »y més tart, com avuy día, lo teu nom joirà »no solament de la celebritat, sinó de l'univer»sal estimació. Segons veig, te consacres a res»tituir y a propagar los bons autors ab tant de »zel com magre guany. Segueixes l'exemple »d'Hèrcol, car si 'ls teus magnífichs travalls te »prometen l'immortalitat, son mentres tant los »altres qui en treuen profit... T'envío dues tra»gedies que he gosat traduir; judica per la lec»tura, de si ho fet encertadament; Thomas Lina»cre, William Grocyn, William Lathymer, »Cuthbert Donstal, nostres comuns amichs, han

»aprobat lo meu travall. Com te consta, son »homens massa entesos pera haverse errat y »massa sincers pera adular un amich, a menys »que llur amor no 'ls hagi cegat. Als italians a »qui he llegit eix travall també 'ls ha sigut »agradable. Badius [1] l'ha estampat, y 'l negoci, »segons m'escriu, no li ha sigut perjudicial, »car segons entench ha venut tota l'edició. »Malhauradament, s'ha curat poch de la meva »gloria, car les faltes d'impressió son nombro»ses, y ell mateix me proposa una segona edició »pera corretgir la primera; mes temo, segons lo »proverbi de Sòfocles, que corretgeixi una falta »per un'altre, y jo no més creuría 'l meu travall »assegurat de l'immortalitat si tu volías estam»parlo ab eixos minúscols caràcters de lletra »teus que son una cosa tant hermosa. Se 'n po»dría fer un llibret que no 't causés gran dis»pendi, y si 'l negoci 't plau, pots servirte de »l'exemplar corretgit, que t'entregarà 'l recader. »No 't demano res més que uns quants exem»plars que 't pregaré d'enviar tu mateix als »meus amichs. Podría fer l'edició jo pel meu »compte, però penso romandre poch temps a »Italia, y 'm plauría que l'impressió fos acabada »aviat; al meu parer, podría serho en uns dèu »díes, y si vols que jo prengui cent ó dos cents

[1] Joseph Badius, de Paris, primer editor de «Adagia».

»exemplars, encara que Mercuri mercader no 'm »sía propici, y que 'm sía molt enutjós de viat»jar ab bagatge, ho acceptaré si les teves con»dicions me convenen... si no 't plau estampar »les meves tragedies, pots ferme tornar l'exem»plar pel portador.»

L'Aldo Manucio que, com diem més amunt, respongué a Erasme ab gran afecte, l'invitava a Venezia, fentli al mateix temps qualques observacions sobre 'l text y la traducció que li havía remès. Erasme respon a l'invit de l'impressor: «Lo desitj de visitar una ciutat tant »famosa, l'interès del nostre negociet, y sobre »tot la teva amistat y 'ls teus bons termes, tot »m'empenyía a volar vers Venezia, mes no te»nim ni primavera ni tardor primaverenca. En »eixa estació de l'any lo mal temps m'espa»venta; prou lo sento a Bolonya hont la fredura »ha pertorbat la meva poqueta salut. Potser »sobre certs punts no 'ns entenem y pera en»téndrens voldría anar a véuret, car en diversos »passatges confesso que estich en dubte y en al»tres sospito que 'l text està alterat.»

Erasme discuteix encara algunes de les observacions de l'impressor hellenista y 'ls cambis de redacció que li proposa, terminant per:

«Voldría regalar lo meu llibret com estrenes »d'any nou, y tinch per amichs a Bolonya »tots los qui professan y aman les belles lletres.

»Penso anar a Roma[1] passat Nadal, y a l'arri-
»barhi voldría per un petit present literari re-
»novar coneixences antigues y ferne de noves.
»En quant al prologuet que vols fer, tinch en
»tu absoluta confiança, y 'l testimoni d'Aldo
»sobre mi sempre 'm serà preuat[2]. Un cop llest
»lo tiratge, envíam vint o trenta exemplars
»triats; donaré 'l diner al portador o a qui tu
»designis; també puch enviarten lo preu a la
»bestreta, si tal es ton desitj.

»Adeu, Aldo molt docte, pots comptar Eras-
»me entre 'ls teus admiradors y amichs, etc.,
»etc.»

Lo *negociet* s'executà, y 'l primer de Janer del 1508 Erasme degué rebre 'ls exemplars de les seves traduccions, a les quals, pera fer lo volum més arredonit, l'Aldo volgué afegir una Oda

[1] No hi anà, y segons se despren dels fets degué entendres ab l'Aldo, per medi d'altre carta en que li proposava l'estampació de «Adagia» qual edició de París no 'l satisfeya y volía refer de cap y de nou.

[2] Es un prefaci que 's troba al verso del títol y en lo qual Erasme es tractat per l'Aldo de *grandissim amich.*— Díu així:

Ald. Studiosis. S.

Erasmus Roterodamus homo et græce et latine doctissimus Hecubam et Iphigeniam in Aulide Euripides tragedias carminibus nuper quidem latinas fecit sed admodum quam fideliter et erudite. Quamobrem curavi eas excudendas characteribus nostris tum doctissimi viri rogatu, et amici mei summi... etc., etc.

a l'Anglaterra y un *carmen equestre*, una Oda a la Senectut [1] que Erasme, segons diu, compongué travessant los Alps, car lo colofó del raríssim y preuat volumet es del més de Decembre de 1507 [2].

Donchs malgrat les paraules galanes que precedeixen, malgrat l'estada de prop d'un any que Erasme feu a Venezia (encara que de primer digués que no podía anarhi), allotjat a casa 'ls Aldo, ocupantse principalment de redactar nous *Adagis* y de la visura inmediata de les probes d'imprenta que incontinent n'eren estampades *(magna mea temeritate simul utrique sumus aggressi, ego scribere, Aldus excudere)* malgrat lo bon recort que hauria degut servar dels *savis* que l'ajudaren, procurantli llibres, donantli notes y traduccions, malgrat les probes

[1] Dedicada a Guillem Cop. (Copus) metge del rey de França. Eix Copus havía insistit molt perque Erasme 's fixés a París hont li prometía de part de François I.er la millor acollida. Erasme no 's deixà temptar.

[2] *Hecuba et Iphigenia in Aulide Euripidis | tragœdiæ in latinum translatæ Erasmo | Roterodamo interprete | Eiusdem Ode de laudibus Britanniæ Regisq; | Henrici septimi ac regiorum liberorum eius. Eiusdem Ode de senectutis incommodis | Aldus...* terminant per: *Venetiis in ædibus Aldi. Mensi Decembri | MDVII.* L'Oda a l'Anglaterra es presa de l'edició feta a París per Joseph Badius, la dedicada a Copus, Erasme degué enviarla manuscrita. Les dues edicions d'eixes tragedies, la de París y la de Venezia demostran la superioritat de l'art de la estampació en mans del Veneciá Aldo Manucio.

de consideració que de tothom havía rebudes, Erasme cometé la lletja acció d'escriure *Opulentia sordida...* una cohenta sàtira contra 'ls Venezians, que tant li havíen sigut cars [1].

Escrigué eixa sàtira contra 'l Venezià Aldo Manucio y 'l seu sogre Andrea d'Azola, contra la muller d'Aldo, de qui diu que tenía la casa plena de bruticia y que d'amagat se li bebía 'l vi, contra 'l menudet Manucio que havía fet jugar a salta-cavall, y 'ls altres fills y 'l gendre d'Andrea que tracta d'hipòcrites y de jugadors.

Potser si 's volgués excusar Erasme podría dirse que 's trobava ofès per les calumnioses imputacions del Venezià Julio Cesare Scaligero, a qui ell creya que 'ls Aldo havíen contat certs detallets de vida casulana de que l'altre 's serví pera tractarlo públicament, y per escrit, de fartaner, de crapulós *(cum te vino sopitum Itali homines qui tecum in eadem opera emendandi typis pernoctabant indignerentur... at si nequissimis servis subiratus es qui tibi crapulam...)* Mes, de totes maneres, Erasme podía haverse defensat del mala-llengua de Scaligero sense posar en ridícol lo seu *dilecte Aldo*, sa familia y fins los Venezians en general, recordant les hores de pau y dolcesa passades en

[1] Ho proba la protesta que a instancies del Cardenal Raffaelo Riario, nebot de Juli II, escrigué desaprobant la guerra contra la República de S. March.

aquella *rebotiga* de l'imprenta Aldina, que era una veritable Academia literaria, la primera que s'hagi constituit a Europa, y quals Reglaments, redactats en grech, proban la cultura dels Venezians. Podía haver desdenyat lo seu bescantador Scaligero, sense dir res desagradable al fundador d'aquella Academia hont tan amistosament ell havía sigut tractat y quals acadèmichs, o sía 'ls assiduus concorrents a la rebotiga, eren, entre altres, l'ilustre Egnazio que a la mort de l'Aldo fou son marmessor, un savi y joyós erudit que la República envià d'embaixador a François Ier pera felicitarlo després de Marignano; eren, Giovanni Lascaris, un grech de naixença, embaixador del Rey dels francesos, que no 's desdenyava d'anar a passar l'estona en aquella sàvia oficina; eren, Marco Mussurus, altre grech y altre savi, aixís com Urbano Balzani, *fra Urbano*, mestre del qui després fou Lleó X; Ambrogio Leoni, sapientíssim metge y prodigiós en tota mena de lletres; Girolamo Aleandro, llavors de vint y vuit anys, que més tart fou arquebisbe de Brindisi, bibliotecari del Papa y cardenal... (ab qui Erasme, anys després, quan Aleandro se li girà contra, diu haver viscut en gran intimitat, *domestico convictu)*.

Opulentia sòrdida, llevat l'interès que li donan les consideracions que deixem assentades,

es un Coloqui de nula trascendencia y fins pobríssim de consideracions locals, essent curiós, com ja ho hem fet notar en nostre *Breu Comentari*, que Erasme, al parlar de Venezia, que anomena Synodia, no faci la menor alusió a lo que 'ls seus ulls veyen constantment, l'esplendor y bellesa de la Ciutat... com tampoch parla de Bolonya, hont sojornà més d'un any y hont positivament no més l'interessaren la gent *de ploma*, fents'hi amich del gran hellenista Fortiguerra, de Pistoia (que seguint la moda dels noms en llengües sávies se feya dir Carteromachos), intimant ab Bombassio, que hi ensenyava 'l grech y anys després morí tragicament al saqueig de Roma (1527); com tampoch li feu impressió Florencia ab les obres portentoses del Brunelleschi y 'l Ghiberti, ni 'ls homens *no literats* que hi vivíen, car mentres ell era a Florencia hi residía aquell Machiavello que hi escrivía lo seu llibre del *Príncipe*, d'igual tema que un altre qu'ell n'escrigué, essent un fet innegable, que sense la personal volició, l'home 's veu escomès per *ones* de molècules visibles y ponderables qual influencia sobre 'l seu viure material prové de l'humitat o l'aixut que les ones causan en lo seu medi *vivible* o de la calor o 'l refredament que li donan; essent també positiu que a l'igual de les escomeses d'ones físiques, l'home 'n so-

En lo segon, la cosa ja està solucionada, la puella en qüestió, la *Virgo Misogamos* ha conseguit lo que volía. Si us plau per força ha obtingut lo consentiment dels seus pares, ha entrat en un convent, y després d'un curt temps de noviciat ha comprès que 'ls concells del seu amich Eubuli (un parent, o sinò, una persona de gran intimitat en la familia) havien sigut rahonables, y, penedida, *Virgo penitens*, torna a casa seva, hont, sense dir mal de ningú d'una manera concreta, confessa qu'havía anat errada al voler tancarse en un Convent, prometent a Eubuli que de llavors en llà, ferà vida cristiana, en companyía dels qui més l'estiman y major felicitat li desitjan.

Son un y altre Coloqui dues perles rares, dues composicions de tons delicats y tendres, que donan una idea complerta de las maneres esplèndides y a l'ensemps senzilles dels burgesos richs, en una ciutat dels Paisos Baixos durant los primers anys de la setzena centuria; car *escoltant* los interlocutors, com si parlessin de debò, *veyem* l'interior d'una casa de burgès rich, *ohim* la gatzara dels seus convidats, lo dringar dels cristalls en que s'abocan les ànfores de vins extrangers, lo riure sorollós dels qui brindan... y en mitj de la festa *reparem* que la tendre poncelleta, laça de tanta gresca, llevantse de taula, va suaument vers

lo jardí pera enrahonar a soles ab son entenimentat amich.

Son dos Coloquis d'una gran sobrietat verbal. Tot lo que s'hi diu es rès, comparat ab lo que 's deixa entendre; naixent l'interés que llur lectura excita, de curtíssimes frases, d'una paraula, d'una interjecció, d'un rogall de tos, d'un silenci.

Y pera terminar la série d'eixos ja prou variats Coloquis, donant un perfil més de l'Erasme literat; pera mostrar les bagateles en que entretenía 'ls seus ocis de teòlech, de traductor de llibres sants, posem lo Coloqui:

12. ECHO..., qual argument es una cosa lleugeríssima, unes quantes interrogacions fetes a l'Eco per un jove estudiant que desitja saber quina carrera li sería més convenient seguir, y a qui l'Eco respon sempre d'una manera irònica o faceciosa. Se veu ben bé que Erasme al compóndrel no 's proposava més que renglerar paraules llatines y gregues pera obtenir *efectes fonètichs* donant però de passada un lleu fregat d'orelles als qui havíen fet un Deu, del may prou alabat Ciceró.

Efectes fonètichs que confessem modestament no haver obtingut en la nostra llengua, per la dificultat insuperable de trobar paraules catalanes

que síen expressió fidel de les originals y que terminin, no ja precisament per *sílabes*, sinó per *lletres*, que repetides per l'Eco tinguin sentit perfecte.

Risquem però la versió nostra, perquè fins declarantla insuficient, té 'l mèrit de ser curteta y la donem també perquè la composició original ha sigut molt imitada, y una de les seves imitacions ens recorda l'època no llunyana en que 'ls nostres Jochs Florals, guiats per candorosos Gayters y Tamborinayres, veyen florir poetes que, inconscientment sens dupte estrafeyen Erasme escribint allò tan bonich de:

Lo Comte diu: no pot ésser!
l'Eco respon: no pot ser!

Alguns Coloquis de la present série y molts dels que pensem publicar tenen, ademés de l'encís causat per lo imprevist o jocond del tema, la rara virtut d'imposarnos la modestia, car los filosofs moderníssims, los costumistes més ardits dels nostres díes no diuen res de que Erasme no hagi parlat. Les qüestions que 'ns semblan posades d'ara poch sobre Feminisme Tolerancia, Democracia, Humanisme, Higiene, Ciutadanía, la Pau y la Guerra, la Religió, la Política... llegint los Coloquis veyem que ja les havía tractades, tot rient, y pera reposarse de tràgiques controversies, de baralles personals o

de discordies teològiques; aquell capellanet catòlich de la diòcesis d'Utrech a qui res de lo que fos humà era indiferent.

També ferem notar que Erasme en sos Coloquis demostra d'una manera evidentíssima que si hagués volgut hauría escrit ab èxit pel Teatre, car ademés de ser finíssim observador, era traçut y fidel reproductor de pensaments, gestos y escenes.

Los seus Coloquis, com a composicions artístiques, estàn, no direm escrits, sino *fets*, ab un *garbo*, ab una lleugeresa de mà encisadora. En ells no hi ha exordi ni preparacions de cap mena, y no obstant, avans d'haverne llegit dèu ratlles sabem hont som, veyem los personatges y 'l medi hont se mouen, coneixem los interlocutors y 'ls qui 'ls escoltan; y, terminada llur lectura 'ls recordem uns y altres com si 'ls haguessim vistos y ohits.

Es un dels aspectes del *talent artístich* d'Erasme, que 'ns sembla no ha sigut apreciat degudament, lo qual prové sens dupte de que sempre se l'ha considerat com a polemista, com a traductor de llibres antichs, com a comentarista de llibres sagrats.

En lo verbalisme, en la materialitat de l'escriptura, en lo que podríem dirne *redacció*, Erasme es sovint descuidat, y per negligencia, sovint se repeteix o 's contradiu; però 's veu

ben bé que contradiccions y errades son conseqüencia de que tot ho escrivía a corre-cuyta y de que moltes pàgines seves foren esgarrapades a casa mateix dels impressors, que les hi preníen encara xopes de tinta fresca pera incontinent estamparles.

No 's rellegía, ell ho diu en la seva correspondencia epistolar ,y ha de ser cregut per les probes freqüents que se 'n dedueixen llegintlo; no 's rellegía, y de la seva precipitació en compondre ne venen les repeticions, les tautologíes de que ell mateix se confessa culpable.

Resulta donchs que no se l'ha de considerar com un estilista impecable y que fins lo seu llatí, que oydà sapiguessim escriure tant correntment y abundant avuy día, no es però superior a la llengua qu'escrivíen molts dels seus contemporanis : Thomas Morus y Joan Colet, anglesos; Lefevre d'Etaples y Sadolet, bisbe de Carpentras, francesos; Stuñiga y Joan Lluis Vives, espanyols; Vives, que sobre 'ls seus mèrits de filòlech y d'estilista tenía encara la virtut rara de la modestia, essentne proba, lo modestament que sovint consultava 'l *gran Erasme*, de qui meresqué 'l dictat de l'home mes eminent del sigle, [1] quan a imitació

[1] *Vives noster in mansuetoribus litteris sic versatur ut hoc sæculo vix alium norim quem ausim cum illo commitare.*

seva escrigué 'ls seus *Dialechs*, que son uns Coloquis, *ad usum puerorum* [1].

En resum, que s'ha de véure en Erasme un aymador de les *belles lletres y de les Muses* (com deyen en son temps), un humanista enamorat de la dolçor de costums, un capellà catòlich del començament de la setzena centuria, ardit en paraules, irresolut en accions, un erudit prodigiós, un dels fars més lluminosos del gran moviment literari, cientifich y artistich fomentat al terminarse l'Edat-mitja; seguit per tots los homens superiors d'Europa, y anomenat arreu: Lo Renaixement.

[1] Mayans y Ciscar, diu en la seva Censura de la traducció castellana dels Diálogos (Oliva, 1.er de Mars de 1749 Cristóbal Coret y Peris, trad.) *Consideró Vives que los Coloquios de su amigo Erasmo de Roterdam eran mordacísimos, demasiado burlones, algunas veces poco latinos, y por dichas razones no convenientes á los niños á quienes solamente debe darse doctrina provechosa en estilo puro, sencillo y claro y tal es la de estos Diálogos acomodados á la tierna edad y escrita con tanta propiedad que en su género no hay cosa mejor ni aun igual.*

(Reproducció d'una portada del 1693)

OPULENCIA SÒRDIDA

JACOB. — GILBERT.

OPULENTIA SORDIDA
Jacobus. — Gilbertus.

JACOB. D'hont vens, begut de carns com si haguessis viscut entre cigales nodrinte de rosada? Semblas un esquelet humà! [1]

GILBERT. Als inferns les ombres se nodreixen de malves y porros. Jo he viscut deu mesos en un indret hont encara s'estava pitjor.

JACOB. Y ahont eres? Que potser t'havíen embarcat per força en una galera?

[1] *Aliud quam syphar hominis esse videris.*
Syphar hominis. — La pell d'un home, del grech Σῦφαρ, una pelleringa, una pell arrugada, grollera.

GILBERT. Era a Synodia.

JACOB. Has patit de fam en una ciutat tan opulenta?

GILBERT. Perfectament!

JACOB. Per quin motiu? mancança de moneda? de coneixences?

GILBERT. No m'hi mancavan ni la moneda ni 'ls amichs.

JACOB. Donchs quina era la causa del teu mal?

GILBERT. Tot me venía d'haver posat a casa d'un tal Antroni [2].

JACOB. Antroni, l'opulent?

GILBERT. Però d'una avaricia sòrdida.

JACOB. No comprench bé...

GILBERT. Tots los qui de molta miseria passan a gran riquesa, son sòrdits.

JACOB. Llavors, no puch avenirme de la

[1] *Nequaquam, sed Synodii.*

Synodii — *Synodium* del grech Σύνοδος que significa aplech, reunió, assamblea, confraría. Erasme l'usa com lo nom d'una societat que no vol designar clarament.

[2] *Antronius* de la locució grega Ἀντρώνιος, ου, un ase de Antron, vileta de la Tessalia hont los ases abundavan, per conseqüent home ignorant, estúpit.

paciencia qu'has tinguda de passar mesos y mesos a casa seva.

GILBERT. M'hi havía compromès, volía complir.

JACOB. Digas, per favor, com vivía 'l tal personatge?

GILBERT. T'ho diré. Sempre es dolç recordar los mals passats.

JACOB. T'escolto.

GILBERT. Mentres era a Synodia, fins lo Cel se 'm tornà advers. La tramontana bufà tres mesos seguits, y per un fenòmen qu'ignoro, may durava més de vuyt dies.

JACOB. No dius tres mesos?

GILBERT. Sí, pero cada vuyt dies lo vent del Nort girava com si hagués sigut cosa convinguda; y al cap de vuyt hores reprenía sa primera direcció.

JACOB. Ab la teva magror devíes menester un foch ardent dintre casa.

GILBERT. Hi hauría hagut foch si no hagués mancat la llenya, mes, pera estalviar, lo nostre Antroni anava de nit a arrencar per les vorades dels camins arrels que ningú volía y, no seques del tot, donavan abundant fum, pero magra flama. Naturalment,

no escalfavan. Bastavan pera que no poguessim queixarnos de que allí no hi hagués foch encès. Una sola braçada d'arrels havía de durar tot lo dia. Tal era la foguerada.

JACOB. Quin hivern més dur de passar!

GILBERT. Pitjor fou l'istiu.

JACOB. Encara pitjor?

GILBERT. La casa d'Antroni estava tant plena de puces y de xinxes [1] que no s'hi podía reposar de dia, ni dormir de nit.

JACOB. Malenguanyada opulencia!

GILBERT. Sobre tot en la quantitat d'eixa mena de bestioles.

JACOB. Potser les dones de la casa no eren endreçades.

GILBERT. Totes viuen a part... no més son dones pels llurs marits, y 'ls qui no ho son, tenen de passarse de llurs menuts serveys casulans.

JACOB. Sembla impossible qu'Antroni 't tractés com dius!

GILBERT. Ell, criat en aquella estretesa, no més s'interessava pel negoci. Sempre corría trafiquejant en tota mena de coses. Ja

[1] *Tantum habebat pulicum ac cimicum.*

sabs que aquella ciutat es devota de Mercuri. Diuen d'un gran pintor [1] que 's trobava malhaurat, lo dia que no manejava 'ls pinzells, y 'l nostre Antroni 's creya encara més de planyer, si la diada no li produhía un guany; quan això succehía, cercava Mercuri dintre 'l seu casal.

JACOB. Què feya?

GILBERT. En totes les cases d'aquella ciutat hi ha una cisterna, y l'home pouava a la seva, unes quantes ferrades d'aygua, que vuydava en altres tantes botes de vi. Ja tenía un guany segur!

JACOB. Pot ser lo seu vi era massa fort.

GILBERT. Al contrari... molt esbravat, no 'n comprava sino del més ordinari. Per que no 's perdés del tot, hi barrejava de tant en tant uns grapats de mares de vi, que tenía feya deu anys, y a copia de remenar, obtenía una cosa que semblava vi novell. No podía sofrir que se 'n malmetés una engruna.

JACOB. Segons l'opinió dels metjes eixa mena de vi es causa del mal de la pedra.

[1] *Pictor ille nobilis.* — Lo pintor grech Apelles.

GILBERT. Los metjes tenen rahó, car no hi havía anyada, per ditxosa que fos, que en aquella casa no hi morissen una o dues persones de tal malaltía; pero 'l nostr'home no 's volía convencer.

JACOB. Sembla increible.

GILBERT. Fins cobrava 'l vectigal de la mort [1]. No desdenyava cap guany per mínim que fos.

JACOB. Cap lladronici, deus voler dir.

GILBERT. Los marxants, del lladronici, ne diuen *lucrum*.

JACOB. Y ell, Antroni, què bevía?

GILBERT. Lo nèctar de que 't parlo.

JACOB. La seva salut, no se 'n ressentía?

GILBERT. Era tant fort qu'hauría pogut menjar fench, y ademés, com te deya, estava avesat de menut a tota mena de semblants requisits. Aquelles barrejes eren son lucre més segur. A casa seva, entre sa muller, sos fills, sa filla y 'l seu gendre, los seus obrers y domèstichs, mantenía més de trenta persones y com més batejat estava 'l vi, menys se 'n bevía y més durava. Afeginthi

[1] *A mortuis colligebat vectigal.*

cada dia una ferrada d'aygua calcula la ganancia qu'al cap de l'any això representava.

JACOB. Quin fàstich d'home!

GILBERT. També feya estalvis sobre 'l pa.

JACOB. Com s'ho enginyava?

GILBERT. Adquiría blat, que de tan dolent ningú volía, lo qual ja era un guany, perque l'obtenía a sota preu, y de més a més encara augmentava 'l bon negoci...

JACOB. De quina manera?

GILBERT. Hi ha una mena d'argila que sembla forment y que sovint los cavalls llepan per les parets de les estables, o beuen en tolls argilosos. Ell barrejava a la seva farina un bon terç d'aquella mena de pols.

JACOB. Y d'això 'n dius aumentar lo bon negoci?

GILBERT. Sempre hi guanyava que se sentís menys lo regust del forment. Y no creguis qu'aquell pa fos rebutjat! Afegeix encara un altre estratagema: feya pastar a casa dues vegades al mes, fins en plé istiu!

JACOB. Vos devía fer menjar còdols, allò no podía ser pa.

GILBERT. Era una cosa més dura que les pedres, per lo qual teníem d'acudir a cert remey...

JACOB. Que consistia?

GILBERT. En fer estovar los rocegons de pa en una escudella d'aquell vi.

JACOB. A tals llabis tals llatugues...[1] y 'ls obrers de la casa no 's queixavan de tan mals tractes?

GILBERT. Descrivinte 'l luxe dels amos has de compendre com devíen ser tractats los obrers.

JACOB. Continúa, m'interessa escoltarte.

GILBERT. Allí no 's feya menció d'esmorsar, lo dinar devía menjarse per llà a la una...

JACOB. Per quina causa?

GILBERT. Y esperant lo cap de casa, mestre Antroni, se sopava a les deu.

JACOB. Devíau patir de fam?

GILBERT. Fins al punt de que jo, de tant en tant cridava Orthrogon, gendre d'Antroni, ab qui feyem cambra comuna:

[1] *Similes habebant labra lactucas:* a semblants llabis, semblants llatugues, a un pagés dónali cols.

«Hey minyó! que no 's sopa avuy a Synodia?» — «Paciencia, 'm responia 'l bon xicot, Antroni vindrà aviat.»

Y com jo no veya fer cap preparatiu, repetía a Orthrogon: «qu'hem de morir de fam, avuy?» y ell me donava qualque pretexte, mes no podent resistir los grunys del meu ventrell interrompía novament lo gendre en la seva feyna, dientli que m'era impossible esperar més temps, y quan ell havía acabat tots los subterfugis anava a trobar los domèstichs y 'ls feya parar taula; pero reparant qu'Antroni no compareixía y que no 's feya cap preparatiu, Orthrogon, cedint a les meves queixes baixava a la cuyna cridant la seva dona, la seva sogra y 'ls infants, dient que fessin servir lo sopar.

JACOB. Ara veurem lo sopar.

GILBERT. No vagis tant de pressa. De primer, un baylet coix, que tenía certa retirada ab Vulcà, s'avençava y estenía les estovalles.

JACOB. Era una primera esperança...

GILBERT. Corroborada per unes grans garrafes plenes d'aygua molt límpida...

JACOB. Segona esperança.

GILBERT. No vagis depressa, torno a dirte. Llavors, obehint a crits agudíssims, portavan una ampolla plena del nèctar fet ab les mares de vi.

JACOB. Excelent auguri!

GILBERT. Pero no duyen pa, de consegüent no 's corría 'l perill de que un afamat caygués en la tentació de béure allò. Se repetíen los crits y les queixes y per fi portavan aquell pa qu'un ors hauría esmicolat ab gran fatiga entre 'ls seus caixals.

JACOB. Lo perill de mort s'allunyava.

GILBERT. Per llà a mitja nit compareixía Antroni, ab l'embaixada de mal auguri, de que l'estómach li dolía.

JACOB. Perquè, de mal auguri?

GILBERT. Perque en casos semblants no 's servía res. Hauría sigut de molt mal vèure no trobantse bé lo cap de casa...

JACOB. De veres estava indispost?

GILBERT. S'hauría menjat tres capons, si 'ls hi haguessin regalat.

JACOB. Veyam lo sopar.

GILBERT. Primer de tot servíen a Antroni una escudella de farinetes de fava,

cosa que no més se dona als captayres. Ell deya que 'n menjava pera preservarse de tota mena de malures.

JACOB. Quants éreu a taula?

GILBERT. Sovint, vuyt o nou, entre 'ls quals Verpius lo savi, que sens dupte t'es conegut, y 'l seu fill major...

JACOB. Y què servíen?

GILBERT. La gent sòbria pot acontentarse de lo que Melquissedech serví a Abraham [1].

JACOB. Sense cap mena de vianda?

GILBERT. Res més. Recordo un vespre qu'erem nou a taula y que no més ens serviren set fulles de llatuga nedant en aygua y vinagre, sense una gota d'oli.

JACOB. De modo que de la farina de faves no més ne menjava l'amo?

GILBERT. N'havía comprat ab prou feynes per un mitj òbol, y no deixava de convidar a tastarla, als qui seyen vora seu; mes com hauría sigut de mala criança privar un malalt del seu remey, ningú acceptava.

[1] *Quod Melchissedec obtulit Abrahæ.* — Lo que Melquissedech donà a Abraham, pa y vi; es a dir un dinar que considerava digne del vencedor de cinch reys.

JACOB. Partíeu donchs les fulles d'enciam, com diu lo proverbi que 's fa ab les fulles de cumí [1].

GILBERT. Quan los principals convidats havíen devorat la llatuga, los altres sucavan trocets de pa en lo vinagre.

JACOB. Y després de les set fulles de llatuga què seguía?

GILBERT. Què volíes que seguís, sinó 'l formatge, darrería obligada de tots los convits casulans.

JACOB. Sempre sopávau igual?

GILBERT. Quasi sempre; no més quan Mercuri havía sigut propici a l'amo Antroni, eix se lliurava a certa prodigalitat.

JACOB. Que 's demostrava?

GILBERT. En fer comprar un òbol de rahims, lo qual rejoía tota la familia.

JACOB. Tant poca cosa 'ls rejoía?

GILBERT. Y encara, això no ho feya, sino quan los rahims anavan donats.

JACOB. Passada la tardor devíen donchs acabarse les llepolíes.

[1] *De cumino proverbium.* Qui tenía anomenada d'avar era titllat de Κυμινοπρίστης es a dir d'un home que parteix un grà de cumí.

GILBERT. Del tot no. Hi ha en aquella ciutat uns mariners que cullen certs crustacis marítims als canalons de les letrines — per cert que 'ls pregonen ab una canturia molt especial — y devegades, feya comprar musclos per la mitat d'una moneda qu'ells anomenan *bagathino*. Quan això succehía semblava que hi hagués un casori. Era precís encendre foch, y un cop lo maresch bullit, era servit després del formatge... a tall de confitures!

JACOB. Belles confitures, en veritat! No vos servíen may un bon plat de carn, o de peix?

GILBERT. Ni pensarhi! Mes al fi, Antroni, vençut pels meus planys, se tornà una mica generós y cada vegada que volía semblar un Luculus ens feya servir...

JACOB. Veyam, escolto.

GILBERT. De primer un brou anomenat no sé perquè, *brou de ministre*.

JACOB. Sens dupte per la seva excelencia.

GILBERT. Te 'n vull dir los components: se tiran en una olla d'aygua que bulli sobre 'l foch uns quants trocets de formatge

de brúfol, vells y endurits com palets de riera, y quan los trocets son disolts en l'aygua calenta donan color a la cosa, de manera que no pugui dirse que no més es aygua clara. Es un brou que prepara 'l ventrell.

JACOB. Deu ser un brou digne de garrins.

GILBERT. De vegades servíen una mica de freixura de vaca vella, rebullida feya quinze díes.

JACOB. Devía pudir.

GILBERT. Moltíssim... però ho corretjíem.

JACOB. De quina manera?

GILBERT. La diré, mes temo que t'en aprofitis qualque vegada...

JACOB. Si 'm convenía!

GILBERT. Se bat un ou en aygua calenta, y ben batut, se tira a sobre, de manera que 'ls ulls sien més enganyats que 'l nas, car la pudentor no mimva. Si era dia de peix, alguna volta servíen tres dauradetes, encara que fossim set o vuyt convidats.

JACOB. Y res més?

GILBERT. Res més qu' un trocet d'aquell formatge petrificat.

JACOB. Lo teu Luculus m'admira, mes no m'explico un sopar tant magre, sobre tot no havent quasi esmorsat.

GILBERT. Y pera no celarte res, afegiré, que les sobres de tals banquets servíen per la sogra, la nora, lo fill menor, la serventa y 'ls infants menuts.

JACOB. En lloch de disminuirme l'admiració encara me l'aumentas.

GILBERT. Per ben compendre la cosa escolta la descripció dels banquets.

JACOB. Escolto la descripció.

GILBERT. Antroni seya al lloch d'honor, jo, a sa dreta, en qualitat d'estranger; lo seu gendre davant d'ell, y als costats d'Orthrogon, Verpius Strategi, de nacionalitat grega. Lo fill gran d'Antroni seya a l'esquerra del pare, y si compareixía algun nou convidat lo feyen sèure segons la seva categoría. Lo banquet començava sempre per aquell brou quals engrunes de formatge de brúfol navegavan dintre 'ls plats dels principals personatges; y per medi de tres o quatre garrafons d'aygua, o de vi, se formava una mena de barrera perque ningú pogués servirse de lo que hi havía al centre

de taula. Per altre part, no deixavan gayre temps la sopera exposada, a fi de que restés sopa per la gent menuda.

JACOB. Y 'ls convidats sense importancia què menjavan?

GILBERT. Tractavan d'aconçolarse.

JACOB. Com podíen ferho?

GILBERT. Sucavan trocets d'aquell pa argilós en aquell vi d'escorrialles.

JACOB. Devíau romandre poch temps a taula.

GILBERT. De vegades més d'un' hora.

JACOB. Y què hi feyeu?

GILBERT. Retirat, com te deya, lo que corría algun perill de ser engolit, servíen lo formatge, que ningú podía rocegar, y ab lo formatge, ab aquell famós vi y trocets de pa sucat passavam l'estona... contant anècdotes! Mentrestant, lo senat femení, menjava a la cuyna.

JACOB. Y 'ls obrers?

GILBERT. Duyen vida a part; dinavan y sopavan entr'ells y a llurs hores, però sense entretenirse. No teníen en tot lo dia més de mitj'hora pera menjar.

JACOB. Còm podíen ferho?

GILBERT. Fentho!

JACOB. No eren com los alemanys que s'estàn més d'un'hora pera esmorsar, altre tant pera berenar, un'hora y mitja pera dinar, dues hores per sopar, y que si no 'ls abèuran de bon vi, si no 'ls afartan de bona carn y de bon peix, deixan l'amo y se 'n van a la guerra.

GILBERT. Cada país te les seves costums. Los italians son sòbris, prefereixen la moneda a la fartanería.

JACOB. Ara m'explico la teva magror y fins m'estranya qu'encara sies viu, avesat com estavas als capons, perdius, tortres y fasians.

GILBERT. Hauría mort infaliblement, si no hagués trobat un cert remey.

JACOB. Dolenta cosa quan s'han de cercar remeys.

GILBERT. Havía obtingut, que pera reparar les meves forces, me servissin a cada dinar un quart de pollastre.

JACOB. Y això 't refeya?

GILBERT. No gayre, car pera estalviar, me compravan uns pollastrets, que mitja dotzena d'iguals no haurían abastat per

l'esmorsar d'un robust polonès. Un cop comprats, per avaricia, no 'ls donavan res pera menjar, y quan ja eren mitj morts, los feyen coure y me 'n donavan una cuixa, o l'ala. Lo fetge 'l donavan a l'infant d'Onthrogon, y les dones de la casa preníen lo brou, barrejanthi aygua a raig fet. De manera que la cuixa o l'ala que 'm servíen era més seca que la pedra tosca y més insípida que una estella corcada, lo such era aygua bruta.

JACOB. He ohit dir no obstant, que a la ciutat en qüestió l'aviram hi es molt bona y gens cara.

GILBERT. Així es, però per aquella gent lo millor es la pecunia.

JACOB. Has fet més gran penitencia que si haguesses occit lo pontífex romà o t'haguessis orinat demunt lo sepulcre de Sant Pere.

GILBERT. Escolta l'acabament de la tragedia. Sabs que la setmana té cinch dies grassos....

JACOB. Prou!

GILBERT. Donchs, per tota la setmana no més compravan dos pollastrets. Lo di-

jous fingíen haverse oblidat d'anar a plaça, sía per no servirme aquell dia un pollastre sencer o perque no hi hagués sobres.

JACOB. En veritat que 'l teu Antroni era més estret que 'l Euclion de Plautus. Y 'ls dies magres, còm te componíes pera no morir de debilitat?

GILBERT. Havía encomanat a un amich que 'm comprés, ab diners meus, tres ous per beure: dos pel dinar y un pel sopar; però, fins en allò, les dones de la casa trobavan un motiu de petit lucre: baratavan los ous del día per altres de pollats, y quan, de tres, ne trobava un de fresch, ja 'm tenía per ben ditxós. També m'havía fet comprar un bot de vi excelent, però les dones espanyaren lo rebost, y en pochs dies, sense que Antroni ho trobés mal fet, m'ajudaren a beure tot lo vi.

JACOB. Ningú 't compadía?

GILBERT. Compadirme? Al contrari, me tractavan de golós, de fart, al veurem devorar tanta vianda, y Orthrogon no 'm callava amonestantme sobre 'ls greus perills a que m'exposava, de tant menjar, citantme exemples de compatricis meus a qui llur

voracitat havía causat greus malaltíes. Fins, adonantse de que pera sostenirme, romput com estava pel gran travall, la dieta y aduch la malaltía; adonantse de que prenía unes pasticeríes que 'ls apotecaris composan ab pinyons y llevors de meló, van sobornar a un metje de qui jo m'havía fet amich, dientli que 'm recomanés la sobrietat; y com sía que 'l metje insistís, li vaig respondre: «dieume, excelent varó, parleu »seriament o de per riure?» «—Seriament, »me respongué.—Y donchs qu'haig de fer?» »—Abstenirvos absolutament de sopar y »afegir al vostre vi, la mitat d'aygua.»

Son bell remey me feu riure.—«Còm vo»leu, li vaig respondre, qu'un cos dèbil com »lo meu pugui resistir al no menjar al ves»pre? Ajocarme sense sopar sería per mí la »mort. Ho he probat tantes vegades que no »vull repetir l'experiment. Què sería de mí »si després dels dinars que faig me passava »de sopar? Y encara voleu que posi més »aygua al vi? Com si no fos millor bèuren »de pura que no pas un tal brevatge! Sos»pito que Orthrogon vos aconcella parlarme »com feu.» Lo metje somrigué y atenuà 'l

concell... «No pretench, me digué, molt »docte Gilbert, que suprimiu lo sopar en »absolut; podríau pendre un ou y bèure un »sol traguet. Es lo que jo faig, me cóuen un »ou, prench la mitat del rovell y l'altra mi»tat la deixo pel meu fill; després bech un »ditet de vi y 'm poso a estudiar fins a tal »hora.»

JACOB. Y ho feya?

GILBERT. Ja ho crech! car un dematí, al tornar de missa, en companyía d'un amich, que 'm mostrà la casa hont lo metje vivía, se m'acudí entrarhi. Era un diumenge, tusto, obren, munto y trobo 'l metje a taula ab son fill y 'l seu domèstich. Lo servey consistía en dos ous y res més.

JACOB. No devíen tenir sanch a les venes.

GILBERT. Al contrari, tots ells eren gracellons, de bon color y l'ull viu.

JACOB. Sembla increible.

GILBERT. Parlo per experiencia... y 'l meu metje no era l'únich que visqués com te dich. Vivíen com ell moltes persones riques y nobles. La polifagía y la poliposía son qüestió de costum, més que de tempe-

rament: acostumantshi, l'home finiría com Milon, que 's va menjar un bou en vint y quatre hores.

JACOB. Deus inmortals! ja que 's pot viure ab tant poca cosa, es ben de doldre lo diner que pera afartarse 's malgasta a l'Alemanya, a l'Anglaterra, a Danemarca y a Polonia.

GILBERT. Despeses grans, que de més a més son perjudicials a la salut y a l'inteligencia.

JACOB. Donchs si pensas aixís, aquell regim devía bastarte.

GILBERT. Sí, però havía pres altres costums y era massa tart pera modificarles. Per altre part, sufría menys de la exigüitat dels aliments que de llur corrupció. Dos ous m'hauríen sigut suficients si haguessin sigut frescos, m'hauría acontentat de dos ditets de vi, si no me l'haguessin donat esbravat; d'un trocet de pa, si en lloch de pa no m'haguessin donat argila pastada.

JACOB. Lo que 'm sorprèn es que Antroni fos tan sòrdit, tenint com té tanta riquesa.

GILBERT. Per mí, es home de vuytanta

mil ducats, y no passa un anyada sense afegirne, al menys un miler més, al seu capital.

JACOB. Y 'ls jovens de casa seva, a qui eixa fortuna anirà, també son parcimoniosos?

GILBERT. Sí, però solament dintre de casa. A fora, béuen, corren les moces, jugan a jochs d'atzar, y mentres lo pare 's mirava en gastar una malla pels convidats de major consideració, ells perdíen al joch seixanta ducats en una nit.

JACOB. Així solen fóndres les riqueses avarament afanyades. Y ara qu'has escapat a tant greus perills, ahont pensas anar?

GILBERT. A reunirme ab uns francesos molt amables en qual societat espero rescabalarme de lo perdut a Synodia.

VIDA D'HOSTAL

BERTOL. — GUILLEM.

DIVERSORIA [1].

Bertulphus. — Guilielmus

BERTOL. No sé d'hont ve eixa costum de romandre a Lyó dos o tres dies. Jo aixís qu'emprench un viatge ja voldría ser ahont vaig.

GUILLEM. A mi, al contrari, me sab greu anarmen d'aquí.

BERTOL. Tant vos hi plavéu?

GUILLEM. Trobo que Lyó es una ciutat d'hont los companys d'Ulysses no s'hauríen mogut may, retinguts per les Sirenes. A taula, a l'hostal, hi ha sempre una minyona

[1] *Diversoria* variant de *deversoria*, hostals, posades, cantines, indrets hont s'atura 'l viatger, fins separantse de la dreta via.

o altre que rejoeix la concurrencia per la seva gracia y platxeria [1]. No 's veuen arréu més que bones moces y la mestressa vos dona la benvinguda pregantvos que siau indulgent per lo servey, guardant sempre bon humor. La seva filla, una donzella encisera, es d'una conversa tant plaent, d'un carácter tant joyós, que fería riure Caron en persona. Mare y filla parlan als hostes com a persones familiars y amigues.

BERTOL. Reconech l'urbanitat de la gent francesa.

GUILLEM. Y no podent enrahonar sempre ab nosaltres, car han d'estar amatentes als altres hostes y ocuparse dels afers casulans, deixan una marrequeta molt aixerida pera que doni conversa. La mare, a causa dels seus anys, no 's mou gayre de derrera 'l taulell.

BERTOL. Y la pitança que tal es? car tot no deu ser xerrotejar. La sola conversa no atipa.

[1] *Ad mensam semper adstabat aliqua mulier.* En los hostals francesos era costum molt seguida la de fer séure a taula una minyona de la casa, joveneta y riallera pera rejoir als hostes.

GUILLEM. Una taula abundantíssima y excelent! Sempre m'ha sorprès lo que serveixen pel preu tan modest que 's paga, y tot menjant, y fins a l'eixir de taula, tenen l'atenció de dirvos coses tan amables, que un hom més aviat se creu a casa seva que no pas en hostal foraster.

BERTOL. Y de les cambres què me 'n dieu?

GUILLEM. Sempre servides per minyones amables que venen a preguntar si teniu prou flaçades o que'us prenen la vostra roba de cos y us la tornan ben blanca... En una paraula, no 's veuen arreu més que fadrinetes o dones fetes, exceptuant a l'estable, y encara devegades n'hi compareix alguna, preguntant per un o altre. Al anárvosen, al pendre comiat de la mestressa y les moces, tot son abraçadetes y petons, igual que entre germans o parents.

BERTOL. Son costums que potser convenen a gent francesa; jo preferesch les maneres aixutes dels alemanys.

GUILLEM. No som anat may a Alemanya, ignoro donchs com hi son rebuts los extrangers.

BERTOL. Vos contaré lo que jo he vist, sense assegurarvos que tot se passi del mateix modo per tota l'Alemanya.

Al arribar a un hostal, perque no sembli que volen adularvos, ningú vos saluda; sería un acte impropi de la dignitat germànica, y quan heu cridat bona estona, un o altre treu lo cap pel finestró de la cambra calenta [1] hont tots viuhen fins al solstici d'istiu; causantvos l'efecte aquell cap, de que es lo d'una tortuga qu'estira 'l morro fora la conca.

Pregunteu si poden allotjarvos, y si 'l cap no fa un signe negatiu, consideréu que sou admès. Al preguntar hont es l'estable, vos ho indican ab la ma estesa. Sóu lliure de cuydar la vostra montura com millor vos sembli, car ningú vindrà pera ajudarvos, y no més quan l'hostal es poch concorregut, un matelot vos mostra, pel vostre cavall, la menjadora més incòmoda, guar-

[1] *Hypocaustum;* en realitat es la sala que en los banys romans era calentada per una fogayna subterrania, alusió a les sales dels hostals alemanys sobrecalentades per un gran foch de llenya que crema dintre unes menes de forns d'obra, bastits a un recó de la sala, uns colossals escalfa-panxes, revestits de plaques de ceràmica ornada.

dant los millors reconets pels viatgers que arribaràn y sobre tot, pels senyors de la noblesa. Si teniu lo mal gust de queixarvos vos responen que si l'hostal no us plau, podeu cercarne un'altre. En les viles de cert vehinat venen lo fench quasi tant car com la civada y quan heu aconduhit lo vostre cavall podeu posarvos devant l'escalfa-panxes ab les botes calçades, carregat ab lo vostre bagatge y 'l vostre fanch. La sala de la fogaina es la sala comuna.

GUILLEM. A França sempre trobeu una cambra pera mudarvos de roba, pera rentarvos, calentarvos y fins ferhi una dormideta, si la cosa us plau.

BERTOL. Allí, res de semblant. Al calentador, vos treyeu les botes, vos poseu les sabates, vos mudeu de camisa, si voleu; penjeu prop de la llar los vostres vestits xops de pluja, y vos acosteu al foch pera aixugarvos. Podéu usar l' aygua amanida en un renta-mans, però tan porca, que n'heu d'anar a cercar d'altre pera rentarvos eixa primera ablució.

GUILLEM. Alabo la gent que no s'afemina ab luxes.

BERTOL. Si heu arribat a hora baixa, no us posaréu a taula fins a les nou o les deu del vespre.

GUILLEM. Per quin motiu?

BERTOL. No fan cóure res, que no hagin vist quants son los hostes, servintlos tots d'un cop.

GUILLEM. Pera estalviarse feyna, sens dubte.

BERTOL. Precisament. Lo qual es causa de que 's vegin sovint reunides en lo mateix calentador, vuytanta o noranta persones, excursionistes, marxants, matelots, carreters, traginers, infants, dones; malalts los uns, los altres sanitosos.

GUILLEM. Un ver campament! [1]

BERTOL. L'un se pentina, l'altre s'aixuga la suor, aquest se respalla 'ls calçons o 's neteja les sabates. La confusió de llengües y de persones no hi es menor que la que hi hagué a la torre de Babel. Si veuen

[1] *Istud vere coenobium est.*

Coenobium del grech Κοινὸς βίος, vida en comú, St. Geroni usa eixa paraula composta pera designar un Convent — d'hont *cenobita* pera designar un monjo, un religiós inclaustrat.

un viatger qual exterior deceli una posició elevada, tots los ulls se fixan en ell y 'l contemplan com una bestia rara, arribada d'África, y fins, ja asseguts a taula, giran encara 'l cap, oblidantse de menjar.

GUILLEM. A Roma, a París, a Venezia, la gent no s'estranya de res.

BERTOL. Vos es impossible reclamar, y quan se va fent tart y que ja no esperan ningú més, veyeu compareixer un fàmul de barba blanca, lo cap pelat, los moviments ferotges, los vestits greixosos...

GUILLEM. Ne caldríen uns quants per l'istil, al servey dels Cardenals romans.

BERTOL. Lo fàmul en qüestió, escampa sa mirada per la sala, comptant les persones presents y com més ne veu, més carrega la fogayna, encara que faci sol. Sembla que tractan be 'ls viatgers fentlos suar. Si algú, no acostumat als vapors que s'exhalan, gosa obrir una finestra, de per tot li cridan «Tanquèu!» y si respòn: «No puch respirar!», l'hostaler replica: «Cerquèu un altre hostal!»

GUILLEM. La bravada de molts cossos reunits es no obstant cosa perillosa, sobre

tot si n'hi ha que suan, que menjan, que fan llarga assentada. Hi sol haver també en tot gran concurs, un o altre tarat de qualque malaltía secreta, y tota malaltía es encomanadiça. Pot assegurarse que 'l més gran nombre deuen patir del mal espanyol, qu'alguns anomenan mal francès, encara que sía comú a totes les nacions, y al meu parer, eixos malalts son tant de témer com los masells. Judiquéu quin perill se corre d'agafar la pestilencia!

BERTOL. En aquella terra no miran prim, res los fa fàstich.

GUILLEM. Donchs vos asseguro que de llur poch escrúpol ne pervé la mort de molta gent.

BERTOL. Què voleu ferhi? Hi estàn avesats y l'home es bèstia de costum.

GUILLEM. Recordo que no fa pas vint y cinch anys, per tot lo Brabant eren molt nombrosos los banys públichs y avuy ningú 'ls freqüenta; eixa nova pesta n'ha desavesat a tothom.

BERTOL. Escoltéu encara: aquell Ganimedes barbut torna ab un tou d'estovalles sota l'aixella, que va extenent per tantes

taules com li semblan necessaries; mes, oh bon Jesús! quines estovalles! Mes que teles de Milesia [1] creuríau que son esparranchs de veles de navili. Fa asséure vuyt hostes per taula sense distingir entre senyors y criats, entre richs y pobres, y solament los qui coneixen los usos del país s'asseuen hont volen.

GUILLEM. Patriarcal igualtat qu'ha sigut bandejada de la terra. D'eixa manera devíen viure Jesús y 'ls seus deixebles.

BERTOL. Quan tothom està assegut, lo ferotge Ganimedes torna a comptar los hostes, y compareix després portant pera cada hú un plat de fusta, una cullera d'igual argentería y un got. Passat un intèrval, porta 'l pa, y cadahú 'l rasca ab pausa mentres a la cuyna 's couen les viandes. Devegades se passa un'hora en tal situació.

GUILLEM. Ningú protesta?

BERTOL. No, per poch que conegui les costums del país. Per fi serveixen lo beure. Quin vi, Senyor Deu! quina droga esbra-

[1] «*Non Milesiis*» Los teixits de Milesia eren molt anomenats per llur finesa.

vada![1] Los sofistes no 'n devíen beure d'altre. Es una cosa agre y subtil, y si un dels concurrents, fins dient que 'l pagarà de més a més, demana un altre vi, l'escoltan com si no l'entenguessin, y si persisteix li llençan una mirada atuhidora. «He »tingut a casa 'l Comte tal, lo Marquès »qual y tots s'han acontentat del meu vi» respòn l'hostaler, terminant per l'estaribot de sempre: «Si no us acomoda, cerquéu un altre hostal.» No tenen consideració més que pels nobles de llur terra, dels quals veuréu los escuts penjats per parets y portes. Per fi la sopa està a punt, y en grans soperes la portan als afamats ventrells, servint després los entrants ab gran pompa. Lo primer es de crostons en brou de carn, o si es dia de vigilia, en such de llegums. Altre platarada de carn o de peixum rescalfat y vingan sopes de pa ben recuytes. Quan la panxa es quasi plena treuen carn rostida o peix bullit, que no es del tot des-

[1] «*Quam non fumosum*» — vi aspre, massa jove, que no ha rancit. Los Romans pera adobar llurs vins los tancavan en lo *fumarium*, cambra calenta, cambra del fum.

agradable, mes del que 'n serveixen poquíssim, y que retiran prompte. Fan ab los menjars, per l'istil dels qui representan al teatre, barrejan solistes ab choristes, tenint ben compte de que 'l derrer acte sia 'l de més efecte.

GUILLEM. Segueixen les regles dels bons autors.

BERTOL. Allí sería un crim dir: «retireu aquest plat, no agrada a ningú» y además, cal passar a taula lo temps prescrit. Fins sembla que la cosa marxi acompassada ab relotge. Per derrera vegada compareix lo barbut, o l'hostaler en persona, qual indumentaria es si fa o no fa semblant a la dels seus domèstichs, y l'home us pregunta si heu menjat prou. Llavors portan un vi generós qualsevulga y tothom para 'l got. Preuen molt los grans bevedors, y 'l qui beu molt paga igual que 'l qui beu poch.

GUILLEM. Quina gent més singular!

BERTOL. N'hi ha que fan més despesa en beguda que no pas en vianda, y al terminar la descripció de semblants festins no vull ometre 'l parlarvos del aldarull, de la cridoria que s'hi aixeca quan tothom s'es

escalfat per la beguda. Es cosa de no enténdres. Sovint n'hi ha que fan lo graciós, y no teniu idea de lo que eixa mena d'idiotes plau als alemanys. Llurs crits, llur xerrameca, llurs cants y dances, llur desfici, converteixen lo refector en una sala d'orats. Ningú s'hi enten. Los concurrents però, no se 'n van, s'han d'estar allí fins a tal hora.

GUILLEM. Terminéu la vostra descripció, ja comença a fastidiarme.

BERTOL. Termino donchs. Quan s'han emportat lo formatge, que no més los plau si es ben gras y plè de verms, torna 'l barbut portant una safata de fusta hont ha traçat ab guix una serie de cèrcols y mitjes llunes. La posa sobre la taula sense obrir boca, y mirantlo, creuríau que veyeu lo barquer Caron. Los concorrents van depositant llur escot en la safata, y 'l barbut, que observa y compta, sense dir res, si troba 'l compte just, fa una senyal de cap aprobativa.

GUILLEM. No sobra may moneda?

BERTOL. Devegades, y si això succeheix, diuen que la torna.

GUILLEM. Ningú reclama contra tal estranya manera de cobrar?

BERTOL. Ningú que joéixi del seu bon seny, car li respondríen: «d'hont sortiu sant christià? Aquí ningú paga més que un altre.»

GUILLEM. Son costums de poble lliure.

BERTOL. Si se us acut, cansat del viatge, voler anar a dormir al llevant de taula, vos ho vedan dientvos que dormireu quan los altres hostes també vagin a jáure.

GUILLEM. Sembla cosa de la república Platoniana.

BERTOL. L'hora arribada, vos mostran lo vostre jaç, dintre una sala qu'es un dormitori en tota l'acepció de la paraula, car fora dels llits no hi ha un sol objecte que pugui servir o que pugui ser mudat de lloch.

GUILLEM. Y de la netedat del dormitori que me 'n dieu?

BERTOL. Es per l'istil de la del refector: los llençols no han anat a la bugada potser fa sis mesos.

GUILLEM. Y 'ls cavalls com hi son cuydats?

BERTOL. Absolutament com les persones.

GUILLEM. Arréu passa igual?

BERTOL. Hi ha hostals hont los hostalers son més o menys afables, però fet y fet lo tracte es per tot una cosa pareguda.

GUILLEM. Què diríau si us contava lo bé que son rebuts los viatgers en eixa encontrada d'Italia que 's diu la Lombardía, o a Espanya, o a l'Anglaterra, o al país de Gales?... Los anglesos segueixen les costums de la gent francesa y alemanya; ne son una barreja, y la gent de Gales s'anomenan ells mateixos anglesos autòcthons.

BERTOL. Molt me plauría que me 'n parlessiu, car no he tingut may llèure d'anar per eixes terres.

GUILLEM. Avuy no pot ser. Lo patró m'ha dit qu'estigués llest a les tres, si no volía perdre 'l viatge, ja té 'l meu fato. Un altre ocasió podrem enrahonar més detingudament.

NAUFRAGI

ANTONI. — ADOLF.

NAUFRAGIUM
Antonius. — Adolphus.

ANTONI. Oh l'espaventable historia! y d'aixó 'n dius navegar? Deu me preservi de semblants navegacions!

ADOLF. Donchs bé! Lo que t'he contat fins ara no es res comparat ab lo que segueix.

ANTONI. Ja he escoltat massa desgracies. M'esgarrifo com si 'm trobés en mitj del perill.

ADOLF. A mí, de contarles, me 'n pervé un cert conçol. Penso en les angoixes passades. Aquella nit se produhí un fet que donà al patró de la nau la certesa de que estavam perduts.

ANTONI. Quin fet?

ADOLF. La lluna era clara, un mariner, de dalt de la cofa (així 'm sembla que 'n diuen) guaytava de per tot, cercant indicis de terra, quan, soptadament, un glòbul de foch lluhí prop seu [1]. Pels mariners, si eixa mena de llum vé sola, es d'un funest presagi, si vé doble, ho creuen nunci de benhaurança. L'antiguetat reconeixía en tal fenòmen Castor y Polux.

ANTONI. Què podíen tenir de comú ab coses marítimes eixos dos personatges dels quals l'un era cavaller y l'altre atleta?

ADOLF. Son faules dels rapsodes. L'home del timó cridà: Company! (es lo nom que 'ls mariners se donan entr'ells) no veus l'altre llum? —Sí que 'l veig, y vulga Deu que 'ns sía propici.

Al mateix temps lo glòbul flamejant lliscava per les cordes, queya vora 'l timoner...

ANTONI. No 's morí d'esglay?

ADOLF. Son gent avesada als prodigis. La bola ígnea romangué un moment sospesa,

[1] *Sphæra quædam ignea* una esfera de foch, una flama de natura, probablement eléctrica, considerada antigament com de mal auguri.

després girà per tota la nau, rodolà per sobre coberta y finalment desaparegué. A mitja nit la tempestat redoblà sa violencia.

Suposo que deus haver vist d'aprop los Alps?

ANTONI. Sí que 'ls he vistos.

ADOLF. Donchs les seves penyes son com verrugues [1], comparades ab les ones del mar. Cada vegada que pujavam semblava qu'anessim a tocar la lluna ab les mans, quan devallavam hauríes dit qu'anessim vers lo Tàrtar.

ANTONI. Confiarse a les ones es cosa d'orats.

ADOLF. Los mariners lluytavan en và contra 'l temporal, y 'l patró, se 'ns encarà, tot pàlit...

ANTONI. Eixa palidesa deu ser presagi de qualque gran desventura.

ADOLF. «Amichs, ens digué, ja no soch »mestre de la meva nau, los vents m'han »retut; no 'ns roman altre refugi que la bon- »dat divina; preparemnos a morir.»

[1] *Alpes — verrucæ sunt* — exageració hiperbólica. Diu dels Alps que son verrugues, comparats ab les ones marítimes.

ANTONI. Son paraules d'un barbre, d'un veritable scyta [1].

ADOLF. «Començarèm per alleugerir lo »navili, una imperiosa necessitat ens hi »obliga, val més salvar l'existencia, perdent »cabals, que no pas trespassar ab ells.»

Les seves paraules foren obehides, y un gran nombre de caixes y fardots de merceríes precioses foren gitades a mar.

ANTONI. Era com si haguessiu llençat moneda.

ADOLF. Hi havía entre 'ls passatgers un gran senyor italià, vingut d'una embaixada al Rey d'Escocia, que duya un cofre plè de plats d'argent, de joyes, de draps de seda y de vestits preuhats...

ANTONI. Aquell no devía voler transigir ab la tempesta.

ADOLF. Cridava com un foll, dient que 'l salvessin o 'l deixessin morir ab los seus tresors.

ANTONI. Y 'l patró, què li responía?

ADOLF. «Ab gran plaer vos deixaría

[1] *Scythicam concionem;* discursos de Scyta, es a dir, d'home dur, mal educat, d'un parlar groller, d'home errant y selvatge.

»finar sol, ab tot lo qui vos pertany, li di-»gué: pero no es just que perillin les nostres »vides a causa dels vostres cofres... de con-»següent anem a tirarvos a l'aygua, vos y 'l »vostre bagatge.»

ANTONI. Es ben bé lo parlar d'un mariner.

ADOLF. Llavors calgué a l'italià resignarse, mes no sense malehir lo Cel y l'Infern, planyentse d'haverse confiat a un element inexorable y traydor.

ANTONI. També reconech en tals improperis lo parlar d'un italià [1].

ADOLF. Un moment després, lo vent, sense agrahir les nostres ofrenes, esparracà veles, esmicolà llibants...

ANTONI. Oh malhaurats de vosaltres!

ADOLF. Lo patró tornà prop nostre.

ANTONI. Pera arengarvos?

ADOLF. «Amichs, ens repetí, es arribat »lo punt d'encomanarnos a Deu, preparem-»nos a morir.»

[1] *Vocem Italicam* — maneres de parlar violents, excessives, lo qual proba que 'ls italians del 1500 ja deyen alló del *Corpo di...* y del *sangue de...*

Interrogat per persones avesades a la navegació, sobre les hores que creya poder garantir la nau, respongué que no prometía res... pero que no comptessim ab més de tres hores d'aguant.

ANTONI. Eix discurs era encara més crudel que l'anterior.

ADOLF. Manà tallar los cordatges y destralar l'arbre-mestre, rans de coberta... gitantho tot a mar, ab les vergues...

ANTONI. No comprench...

ADOLF. Esparracades les veles, caygudes les vergues, l'arbre era més perillós que no pas útil. L'únich estre nàutich que podía ajudarnos era 'l timó.

ANTONI. Y 'ls passatgers què feyeu?

ADOLF. Donavam un trist espectacle. La marinería cantava la *Salve Regina* implorant a la Verge-mare, dientli Estrella de la mar, Regina del Cel, Senyora del mon, Port de refugi; prodigantli una lletanía d'altres dictats falaguers que no son a les Santes Escriptures.

ANTONI. Què tenía la Verge de comú ab la mar, Ella, que segons me sembla, may navegà?

ADOLF. Antigament, Venus vetllava sobre 'ls mariners, perque la creyen filla del mar. Destronada eixa falsa divinitat, una verge-mare ha substituhit a una mare no verge.

ANTONI. Sempre n'heu de dir.

ADOLF. Hi havía qui, prosternat en coberta, adorava la mar abocant sobre les ones tot l'oli que trobava, dient a l'aygua paraules laudatives com a una princesa irritada.

ANTONI. Parlavan a la mar?

ADOLF. «Oh mar clementa, n'hi havía »que li deyen, oh mar molt generosa, oh »mar opulenta, oh mar molt bella, vullas »calmarte y deixarnos en vida!»

Tot això y altres coses per l'istil era cantat a les orelles sordes dels elements.

ANTONI. Quines supersticions més estultes! Y 'ls demés passatgers?

ADOLF. La major part vomitavan, y uns quants feyen vots y prometences. Un anglès prometía montanyes d'or a la Mare de Deu de Walsingham perque li concedís la gracia d'arribar a terra; qui s'encomanava al *lignum Crucis* de tal lloch, qui al

mateix *lignum* depositat en altre Santuari; molts invocavan la Verge María, patrona de mants indrets, anomenantlos; car la prometença es vana si no s'anomena la localitat.

ANTONI. Com si tots los Sants no fossin al Cel!

ADOLF. Alguns feyen vot de tancarse als Cartoixos, un passatger prometé anar a Compostela, nú de testa y descalç, ab lo cos cubert d'una cuyraça de ferro, captant lo pà tot lo viatge.

ANTONI. No hi havía qui 's recordés de Sant Christòfol?

ADOLF. Sí, un n'hi hagué; per cert que 'm feu riure, car de por sens dupte de no ser ohit, s'esgargamellava cridant lo Sant Christòfol de la Catedral de París [1], que més sembla una montanya que no pas una estátua, dihentli, que si 'l salvava li faría cremar tanta cera com pesava; y un passatger d'aprop seu que 'l coneixía, li donà un copet de colze murmurantli: «no sabs lo que pro»mets, encara que 't venguessis lo patrimoni

[1] Hi fou fins al 1785.

»no 'n treuríes prou moneda pera comprar »tantíssima cera» a lo qual l'altre, baixant també la veu, li replicà: «què 't penses que »ho dich de sèrio? Aixís que 'm trobi a »terra, Sant Christòfol no haurà de mí ni »una candela de sèu.»

ANTONI. Quin idiota! devía ser holandès.

ADOLF. No; era de Zelanda.

ANTONI. M'estranya que ningú invoqués l'apòstol Sant Pau, que navegà, que naufragà y que havent sigut malhaurat aprengué a socorre l'infortuni.

ADOLF. Ningú 's recordà de Sant Pau.

ANTONI. Se deyen oracions?

ADOLF. Ja ho crech! L'un resava la *Salve*, l'altre 'l *Credo*. Fins se resavan unes oracions especials que semblavan conjurs contra 'l perill.

ANTONI. Es curiós de veure lo religiosos que 'ls homens se tornan devant l'adversitat! Quan tot va bé ningú pensa en lo Cel ni en los Sants. — Y tu, no feyes cap prometença?

ADOLF. No.

ANTONI. Per què?

ADOLF. No m'agrada posar condicions: jo 't dono si tu dones, jo faig si tu fas, vos donaré un ciri si 'm salveu del naufragi, aniré a Roma si m'ajudeu.

ANTONI. Un sant o altre devíes invocar?

ADOLF. T'asseguro que no.

ANTONI. Lo motiu?

ADOLF. Perque 'l Cel es immens. Si m'hagués encomanat a Sant Pere, qui essentne 'l porter, sens dupte m'hauría ohit, avans qu'ell hagués anat a trobar al Pare Etern, avans que li hagués exposat la meva causa, ja podía ser jo al fons de la mar. Me vaig dirigir directament al Pare en persona, dientli: «Pare nostre qu'estau »en lo Cel...» No hi ha cap Sant qu'escolti més aviat y que concedeixi més clement lo que se li demana.

ANTONI. La teva conciencia no protestava? No t'avergonyíes de clamar a un Pare que deus haver ofès per moltes faltes?

ADOLF. Si vols que 't sía franch, la conciencia 'm remordía una mica, pero prenía confiança, dientme: no hi ha Pare, per irritat qu'estigui contra 'l seu fill, que vegentlo en greu conflicte, dintre un torrent o al fons

d'un estany no 'l prengui pels cabells pera trèurel á la riba.

De tots los passatgers, lo més tranquil, era una passatgera, una mare que duya un infant al pit.

ANTONI. Què feya?

ADOLF. No cridava, no plorava ni feya prometences, se contentava de resar en veu baixa acaronant al seu fillet. Mentres tant lo navili tustava contra 'ls baixos, y 'l patró, tement que s'estellés, lo va embragar de popa a proa.

ANTONI. Trist recurs!

ADOLF. Llavors comparegué un capellà anomenat Adam, que 's despullà fins de la camisa y les sabates, ordenantnos á tots que 'ns preparessim, com ell, pera poder nedar.

Dret, en mitj de cuberta, ens feu un sermó sobre cinch punts trets del Gerson respecte a l'utilitat de la confessió, exhortantnos a ben morir. També eixí de no sé hont un dominicà y uns quants passatgers se confessaren ab ell.

ANTONI. Y tu?

ADOLF. Jo, veyent lo gran desordre que per tot regnava vaig confessarme mental-

ment ab Deu, fent acte de contrició de les meves culpes, implorant la divina misericordia.

ANTONI. Què hauría sigut de la teva ànima si t'haguessis ofegat?

ADOLF. Ho deixava a la voluntat de Deu, no volía ser mon propi jutge; pero tenía esperança.

En eixes, lo serviola s'acostà y ab llàgrimes als ulls ens digué que dintre un quart d'hora ja no podríem refiarnos del navili. Romput en molts indrets estava quasi plè d'aygua, y un instant després un altre mariner cridà que a l'horizó li semblava veure 'l campanar d'un poble, aconcellantnos d'implorar la protecció del Sant venerat en aquella llunyana iglesia, fos lo sant que fos... Y obehint als seus prechs, tothom s'agenollà y pregà al sant incògnit.

ANTONI. Si l'haguessiu cridat pel seu nom, vos hauría ohit més facilment.

ADOLF. Pot ser sí. Mentres tant, lo patró de la nau no 's descuydava, esforçantse pera gobernar aquella carcaça que de per tot feya aygua y que s'hauría esmicolat sense 'l ferm cordam que la subjectava.

ANTONI. Quína situació més afrosa!

ADOLF. Conseguírem avençar prou pera ser vistos de terra y aviat notàrem que 'ls habitants corríen vers la platja agitant llurs mocadors, posant llurs capells al cim de llargues perxes, aixecant les mans al cel com indicantnos que 'ns compadíen.

ANTONI. Espero 'l desenllàç.

ADOLF. La mar s'era ensenyorida del nostre navili fins al punt de que no hi estavam en major seguritat qu'al mitj de l'aygua.

ANTONI. Era 'l cas de recorre a l'àncora de respecte [1].

ADOLF. Digues més bé a l'àncora de malaventura. Los mariners vuydaren l'aygua qu'omplía la llanxa, y la calaren. Tothom volía embarcars-hi, malgrat los crits del patró, assegurant que no hi cabía tanta gent, y manant que cadahú s'amparés d'un objecte surant. Com les circunstancies no permetíen deliberar, l'un s'embarcà en la llanxa, l'altre prengué una entena, un rem, una gafa, un barril o una post, apoyants-hi,

[1] *Ad sacram ancoram* l'àncora de respecte, l'últim recurs.

abandonantse tothom a mercè de les ones.

ANTONI. Y aquella dona que criava, què deya?

ADOLF. Fou la primera en tocar terra.

ANTONI. Si?

ADOLF. L'havíem posada sobre un troç de costellam, lligantla de manera que no pogués desferse de la cintura, li donàrem un esqueix de llata pera que se 'n servís com de rem, y allunyantla dels remolins que 's formavan prop del navili li havíem desitjat bona sort. Ab un braç aguantava 'l seu fillet y ab l'altre bogava.

ANTONI. Una heroína!

ADOLF. Quan ja no quedava cap més objecte surant per pendre, un passatger arrencà de proa una mare de Deu de fusta, tota corcada, l'aferrà entre sos braços, y 's posà a nedar.

ANTONI. Y la llanxa, parà ferm?

ADOLF. Los que hi anavan foren los primers negats. Se n'hi havíen encofurnat més de trenta.

ANTONI. A qué ho atribueixes?

ADOLF. Avans de poderse allunyar del navili, un balanç l'havía capgirada.

ANTONI. Oh malhaurats! y què fou de tú?

ADOLF. Per poch me nego, ocupantme dels altres.

ANTONI. Cóm fou?

ADOLF. No trobava res pera aguantarme a flor d'aygua.

ANTONI. Lo suro t'hauría sigut d'un gran socors.

ADOLF. Ja ho crech! Més m'hauría estimat tenirne una crosta a les mans que no pas un candeler d'or. Mirant arrèu vaig adonarme per fi del troç d'arbre-mestre que restava encapellat; pero tot sol no 'l podía fer seguir, vaig cridar a un company y entre 'ls dos l'haguerem. Llavors, encavallantnos l'un a un cap, l'altre a l'altre, ens confiarem a la mar, y mentres feyem tomballons sobre les ones, aquell capellà de la prèdica s'ens arrapà a les espatlles. Era un colós! Cridavam: qui es eix terç vingut que 'ns fará negar? pero ell, tranquilament, s'encavallava entre nosaltres dos dihentnos: «no »tingau nula temença, encara hi ha lloch per mí, Deu nos ajudarà!»

ANTONI. D'hont eixía tan a des-hora?

ADOLF. De la llanxa capgirada. S'hi havía embarcat ab lo dominicà, car tothom los concedí la preeminencia de ficarshi 'ls primers; pero encara que ja s'haguessin confessat mútuament, per no sé quina ceremonia qu'havíen oblidada, tornaren a confessarse fentse l'imposició de les mans, y en aquell moment la barqueta 's girà la quilla al sol. Lo mateix Adam m'ho referí.

ANTONI. Y del dominicà què se 'n feu?

ADOLF. Segons lo Reverent, després d'invocar l'assistencia dels Sants se tragué 'ls hàbits y 's posà a nedar.

ANTONI. Quíns Sants invocava?

ADOLF. Sant Domingo, Sant Thomàs, Sant Vicens, y no sé quin Sant Pere; pero semblava confiar principalment en Santa Catherina de Siena.

ANTONI. No s'encomanava a Jesús?

ADOLF. Te dich lo que 'm digué 'l capellà Adam.

ANTONI. S'hauría salvat més fàcilment si no s'hagués tret l'hàbit. Tot nu, la Santa no podía reconèixel.

Mes pàrlam dels qui érau demunt d'aquell tió.

ADOLF. Mentres anavem y veníem a redòs del navili, un topament rompé la cuixa de mon company, que desseguit s'enfonzà. Mossen Adam, enviantli l'absolució, prengué 'l seu lloch, exhortantme a parar fort y a bellugar peus y cames. Ho feyem tots dos bevent sovint grans glopades, car Neptú no solament ens regalava un bany salat, sino una poció salada. Lo capellà m'indicà un medi de remeyar l'absorció de tanta beguda.

ANTONI. Fent, què?

ADOLF. Cada vegada qu'arribava un' ona, li oposavam l'occiput y cloíem la boca.

ANTONI. Lo tal capellà era un home ben aixerit.

ADOLF. Quan després d'haver nedat un bon espay ens adonàrem de que avençavam vers la platja, ell, qu'era cama-llonch, me digué: «Som salvats! ja toco terra.» Jo no podía dir altre tant. «Ne som encara bon »troç lluny,» li responguí. «No, no, sento »la sorra sota 'ls meus peus, sento quelcom »de sòlit.» Potser sía un cofre que la mar rodola. — «Vos repeteixo que sento perfectament lo fons ab los dits dels peus». Y ha-

vent nedat encara una estona. — «Feu lo »que més vos placia, afegí. Vos cedeixo »tot lo troç del pal,» y esperant una retirada de les ones se posà a corre tant com pogué. Quan les ones reveníen se prenía 'ls genolls ab les mans y feya proa a l'aygua com los ánechs. Després tornava a corre.

Veyent lo qu'ell feya, vaig imitarlo, y com la platja estava plena de gent robusta y acostumada a la mar, y que aquelles bones ànimes ens allargavan perxes, així que podíem aferrarne una, los de terra tiravan y 'ns treyen a salvament. Així fórem salvats uns quants.

ANTONI. Molts?

ADOLF. Set, pero n'hi hagué dos que moriren de calor quan los aproparen del foch.

ANTONI. Quants erau dintre 'l navili?

ADOLF. Cinquanta vuyt.

ANTONI. Oh mar crudel! Hauría degut acontentarse del délme, com los frares. De tanta gent tornarne tant poca!

ADOLF. Trobàrem en los de terra una caritat molt lloable. De tot nos donaren: allotjament, foch, menjar, vestits, provisions de viatge...

ANTONI. Quina terra era la llur?

ADOLF. Terra holandesa.

ANTONI. No n'hi ha de més hospitalaria, encara que rodejada de nacions barbres.

Y ara, suposo que no tornaràs may més als dominis de Neptú.

ADOLF. No, a menys que Deu me privi de la rahó.

ANTONI. Jo, prefereixo ohir contar eixes tragedies a passarles.

LA MAL CASADA

EULALIA. — XANTIPA[1].

CONJUGIUM

Eulalia. — Xanthippe.

EULALIA. Deu te guard de mal, Xantipa molt anyorada.

XANTIPA. Que Deu te guard, molt cara Eulalia. Avuy me sembles més hermosa que 'ls altres dies.

EULALIA. Me donas lo Deu te guard, mofante de mi?

XANTIPA. De cap manera. Parlo ab tota sinceritat.

[1] *Eulalia-Xantipa* noms característichs. Eulalia, la dona que parla bè; Xantipa, nom de la muller de Sòcrates, coneguda per lo seu caràcter atrabiliari.

EULALIA. Potser sía 'l meu vestit nou, que trobas hermós?

XANTIPA. Potser sí. Fa temps que no he vist res de tant bell. Me sembla que deu ser roba anglesa.[1]

EULALIA. Sí que ho es, pero la tintura es Veneziana.

XANTIPA. Té una finesa superior a la del lli y la porpra n'es molt viva. D'hont t'es pervingut un tan enciser present?

EULALIA. De qui una dona honrada pot rebre presents, si no es de son marit?

XANTIPA. Que n'ets de ditxosa de tenir per espòs un home com lo teu. Jo més voldría ser la muller d'un tronch d'arbre que no pas del meu Nicolau.

EULALIA. Y donchs, que no us aveniu ab lo teu home?

XANTIPA. May m'avindré ab un home com ell. Reparas si 'n vaig de mal girbada? De vegades, te juro, que 'm dono vergonya d'eixir al carrer, veyent los bonichs de cer-

[1] *Pannum Britanicum. Lana Britanica.* La llana y 'ls teixits de llana anglesos eren ja estimats en temps d'Erasme.

També ho eren les tintureries de Venezia.

tes dones, quals marits no ho poden fer tant com lo de casa.

EULALIA. L'ornament d'una dona de bé, segons deya l'altre día un Predicador, no consisteix ni en lo vestit, ni en les faristoleríes de sa persona, sinò en la puresa de costums, en la blanura del seu caràcter. Les cortisanes volen seduir; mes nosaltres, les dones recatades, ja som prou ditxoses quan hem agradat al nostre únich senyor.

XANTIPA. Sí, pero mentres tant, lo meu únich senyor, tant avar ab mi, malgasta alegrement lo dot prou grasselló que 'ls meus pares me donaren.

EULALIA. Qué 'm dius? Lo malgasta? Y còm ho fa?

XANTIPA. De cent maneres, afartantse ab companys de disbauxa, en festins ab bagasses, jugant.

EULALIA. No me 'n sé avenir!

XANTIPA. Es la pura veritat... y després, quan a tal hora de matinada torna ubriach a casa, hont jo 'm fonch esperantlo, s'ençopeix com una bestia, vomitant a l'acotxarse o fent coses més porques.

EULALIA. Cessa per caritat. Te desmereixes tu mateixa bescantant de tal manera 'l teu home.

XANTIPA. La mort m'acab si no amaría més de jàure ab una truja que no pas ab un marit com lo meu.

EULALIA. Y... naturalment, quan compareix, li deus mòure brega.

XANTIPA. Lo tracto com l'he de tractar. Prou se 'n adona de que no soch muda.

EULALIA. Y què 't respon?

XANTIPA. Al començament s'encalabrinava com un foll, creyent ferme callar ab les seves paraulades.

EULALIA. Y may heu arribat a les mans?

XANTIPA. Una sola volta la disputa s'escalfà de tal modo que ab una mica més ens tustem.

EULALIA. Me deixas parada!

XANTIPA. Ell havía arborat un garrot, proferint horribles menaces...

EULALIA. Y no tingueres por?

XANTIPA. De cap manera. Jo també havía aferrat un escambell per la pota y si ell m'hagués tocat hauría sentit que no soch manca.

EULALIA. En veritat, t'armares d'una rodella de fayçó ben nova, no més te mancava la filosa a tall de llança.

XANTIPA. Hauría sentit sobre les seves costelles que no soch una desnerida.

EULALIA. Cara Xantipa, això no està bé.

XANTIPA. Que no està bé defensarse? Encara 'm feríes riure! Ja qu'ell no 'm tracta com sa companya estimada, jo no 'l dech tractar com mon estimat marit.

EULALIA. Sant Pau diu que les dónes han de ser dòcils y respectuoses envers llurs marits. Sant Pere 'ns proposa l'exemple de Sarah que sempre tractà de Senyor lo seu espòs Abraham.

XANTIPA. Sí, sí, però 'l mateix Sant Pau diu als marits, qu'han d'amar llurs mullers com Jesucrist ama l'Iglesia son esposa. Que 'l meu home cumpleixi y jo cumpliré.

EULALIA. Ja que les coses son arribades al punt de que un dels dos ha de cedir, es just que sies tu qui cedeixi al teu marit.

XANTIPA. No tractis de marit a qui tracta sa muller com una esclava.

EULALIA. Digas, estimada Xantipa... quan vos heu ben engallat torna a menaçarte ab lo garrot?

XANTIPA. Se 'n guardaría bé. Ell fora 'l qui rebría.

EULALIA. Y continúas moventli brega?

XANTIPA. Certament, no vull acoquinarme.

EULALIA. Mentres tu argumentes, ell, què fà?

XANTIPA. Devegades s'adorm, lo tauxà; d'altres se posa a riure, o pren la guitarra, que no més té tres cordes, y la rasca ab vigoría fins a taparme la veu.

EULALIA. Lo qual deu exasperarte...

XANTIPA. Com no sabría dirho. Arribo a no poderme contenir.

EULALIA. Estimada amiga, vols que 't parli francament?

XANTIPA. Parla.

EULALIA. Tu també 'm respondràs ab tota franquesa. Es un dret que 'ns dona l'afecte que 'ns unía dençà qu'erem ninetes.

XANTIPA. Prou tens rahó! May havía tingut amiga més estimada que tu.

EULALIA. Donchs, te diré, que sía com vulla 'l nostre marit no tenim més remey que guardarlo. En l'antiga lley, quan la discordia domèstica era irremeyable, s'usava, com últim recurs, lo divorci; però ara s'ha suprimit y fins a nostre jorn derrer, l'home que tens serà 'l teu home y tu la seva muller.

XANTIPA. Que 'l cel atuheixi 'ls qui han llevat lo dret de descasarse.

EULALIA. Parla ab prudencia. Es manament de N. S. Jesuchrist.

XANTIPA. Se 'm fa dur de creure.

EULALIA. No 'n duptis pas. No tens donchs més recurs qu'enmotllar lo teu gènit al seu, fer de manera de víure en pau y armonía.

XANTIPA. No podré conseguirho.

EULALIA. Próbaho. Les dónes tenim sempre certa influencia sobre 'ls nostres marits.

XANTIPA. Vius tu del tot ben avinguda ab lo teu?

EULALIA. Ara tot va bé.

XANTIPA. Heu passat donchs dies de boyra?

EULALIA. Sí; però no hem arribat may a la tempesta... Devegades, com succeeix en tots los matrimonis, s'han aixecat entre nosaltres alguns petits núvols... qu'hauríen pogut desbotar en llamps y trons si la dolçor no hi hagués remeyat. Tots tenim les nostres genialitats, les nostres menes de pensar, y per dirho francament, los nostres defectes; mes hi ha cassos en que convé confessarlos sens'ira, y un d'ells es precisament lo cas de Matrimoni.

XANTIPA. Prou ho comprench.

EULALIA. Succeheix sovint que 'l bon acord desapareix avans que marit y muller s'hagin apreciat complertament. Cal evitarho. Un cop les rahons començades, venen les desavinences, sobre tot si s'es arribat a les greus injuries. Un estre afegit, si vols ferlo servir incontinent, pot tornarse a rompre, però si està ben encolat y la cola es ben seca, s'aguanta ferm. De consegüent, tot s'ha d'intentar perquè la bona armonía naixi y 's consolidi, y pera conseguirho, res val tant com la benevolença y la dolçor, car l'atractiu de la sola beutat corporal es de curta durada.

XANTIPA. Mes esplícam donchs, cara amiga, per quins medis has sapigut tu enmotllar lo carácter del teu marit.

EULALIA. T'ho explicaré si'm promets imitarme.

XANTIPA. Ab tal que pugui!

EULALIA. Te serà facilíssim si ho vols ab fermesa. Encara hi ets a temps. Lo teu home es jovenet, no hi ha un any que sou casats, me sembla.

XANTIPA. Estàs en lo cert.

EULALIA. Parlaré donchs, ab lo ben entès de que no diràs a ningú...

XANTIPA. Síes sense temença. Seré discreta.

EULALIA. Per compláure 'l meu marit he començat per no portarli may la contraria, he estudiat després los seus gustos, observant en son posat lo que més li plavía... fent com los qui domptan elefants, lleons y altre mena de bestiari, que la força no podría vinclar.

XANTIPA. T'asseguro que 'l de casa es un animal indomptable.

EULALIA. Qui vol amancir elefants no 's vesteix may de blanch, ni 's vesteix may de

vermell qui vol amancir bráus, perque es cosa coneguda que tals colors los irritan, com també es molt sapigut que 'l so de tabals enfelloneix 'ls tigres, fins a l'extrem de que, ohintne, se barallan. Los qui domptan genets usan la paraula, certs batements de llengua, certs copets a les anques, y altres manyagueríes propies pera calmar llur fogositat natural. Ab major motiu devem nosaltres, dónes, usar de medis semblants en vers nostres marits, ab qui, de grat o per força hem de compartir l'estada a casa, la taula y 'l llit, mentres vivim.

XANTIPA. Continúa, lo teu sermonet m'interessa.

EULALIA. Un cop fetes les meves observacions vaig conformarme al seu caràcter cuydant d'evitarli la menor contrarietat.

XANTIPA. Y ho conseguíes?

EULALIA. En la vida casulana, que es hont regnem, vaig tenir cura, no solament d'acontentarlo, sinò d'endevinar fins les seves més lleugeres fantasíes.

XANTIPA. De quina manera?

EULALIA. Recordava per exemple que 's dalía per tal o qual ménja, o per tal o qual

manera de cuynarla, recordava que li plavía tal o qual fayçó de ferli 'l llit...

XANTIPA. Sí; però com podría jo fer lo que dius ab un marit com lo meu, que sempre es fora de casa, o que no més s'hi està quan ha begut y no pot regirse?

EULALIA. Escolta! aviat serem hont jo vull esser. Si jo veya 'l meu, tristoy, en lloch de riure y moure gatzara com fan certes dónes, prenía un posat greu y cap-ficat. Un espill, essent fidel, ha de reflexar l'imatge de qui s'hi mira, d'igual modo una esposa ha de reflexar les impressions de son espòs y no mostrarse joyosa si ell està trist, ni trista si ell està de bon humor. Si 'l veya agitat, lo calmava ab parauletes dolces o romanía silenciosa donantli temps de que li passés la quimera, preparantlo poch a poch pera escoltar les meves tendres queixes. Ho feya especialment cada vegada que venía a casa una miqueta plè de beguda... Al vèurel pertorbat no li deya més que paraules amables, y tot acaronantlo, l'ajudava a ficarse al llit.

XANTIPA. Ja som ben bé de planyer tenint de cedir sempre als marits, quan s'en-

calabrinan, quan han begut, quan volen ferho tot a llur albir.

EULALIA. No tant com sembla. Son concessions recíproques. Ells també devegades han de sufrir del nostre mal humor. Hi ha però ocasions en que una dòna per un greu motiu pot fer certes observacions. Si no 's tracta més que de bagatel-les val més no esmentarles.

XANTIPA. Ves a saber quin serà 'l moment propici!

EULALIA. Quan lo vegis ni malincòlich, ni ubriach, quan estigui en son cabal juhì. Llavors, sense testimonis, li podràs fer qualque advertencia, ab paraules blanes, pregantlo de que estalvihi sa pecunia, sa bona anomenada, sa salut; dihentli lo que convenient sía, ab bona gracia y ayres riallers. Jo, devegades començo pera fer prometre al meu home que no s'enfadarà de que 'm permeti donarli concells en interés del seu honor, de la seva salut o de la seva vida, y quan li he dit tot lo que calía, tallo la conversa en sech, parlantli de coses falagueres; car en veritat, estimada Xantipa, un dels nostres defectes es de no saber callar oportunament.

XANTIPA. Així ho diuen.

EULALIA. Ademés, sempre he tingut gran cura de may renyar al meu home devant terces persones y de may divulgar les nostres disputes casulanes. Es més fàcil enténdres quan la cosa no ha tingut testimonis. No obstant, si 's presenta un fet de tal naturalesa que no sía possible suportarlo y que les bones paraules no 'l puguin esmenar, es més convenient anar a parlar als de casa 'l nostr'home que no pas queixarnos a nostra propia familia, cuydant al formular les queixes, de que més aviat sembli que 'ns dolem dels defectes de nostre marit que no pas de la seva persona, tenint compte de guardar reserva sobre qualque mancament greu, perque 'l culpable reconegui la nostra generositat y 'n romangui agrahit.

XANTIPA. Oidà, ma bona amiga! Cal molta filosofía pera obrar com tu dius.

EULALIA. No, filla, no, lo que cal es disposar als marits a que síen considerats ab nosaltres.

XANTIPA. No 'm negaràs que hi ha homens ab qui totes les delicadeses seràn feyna perduda.

EULALIA. No sóch pas del teu parer, mes suposem que jo vagi errada, no deixa però de ser positiu qu'hem de suportar lo nostre marit y que val més suportarlo endolcintne una miqueta 'ls cayres que no pas exasperantlo ab mals tractes. Què diríes si te 'n anomenava un qu'ha corretgida sa muller per medi de la dolçor? Ab major motiu hem de esforçarnos en ser dòcils y entenimentades.

XANTIPA. Veyam, veyam les manyagueríes d'eix marit tant diferent del meu.

EULALIA. Es un gran amich de casa, un senyor de belles maneres y d'escelent conducta, casat ab una donzelleta de disset anys, educada fora ciutat com es costum dels nobles, a qui plau viure en llurs terres, per la pesca y la cacera. Lo nostre amich havía près per muller una tendre ingènua pera fayçonarla facilment al seu caràcter, y, començant la seva tasca educativa, se posà a ensenyarli les belles lletres y la música, acostumantla poch a poch a que li donés compte de lo qu'escoltava al Sermó, iniciantla a tots los coneixements útils. Eix sistema de vida tant nou per una joveneta qu'havía

viscut ab los seus pares en una ociositat complerta, en mitj de divertiments y xorques converses, la soptà en gran manera. No volía crèure, y quan son marit insistía, tot eren llàgrimes y sospirs, devegades fins se deixava càure a terra apunyegantse 'l cap com si volgués tollirse la vida. La cosa desplavía al seu marit, qui, dissimulant, insinuà a sa muller que, potser pera distreures, feríen santament d'anar a visitar als sogres, lo qual ella acceptà molt de grat, y sense tardar, anaren al camp.

Un cop arribats, lo marit deixà sa muller en companyía de la seva mare y de les seves germanes, anàntsen a caçar ab lo seu sogre; y tot caçant, sense testimonis, li digué qu'ell al mullerarse havía esperat trobar en sa muller una dolça companya, però que no n'obtenía més que ploricons y queixes, y que de consegüent li pregava vullés ajudarlo a guarir aquella ofenosa malaltía. Son sogre li respongué que li havía cedit sa filla, y que si no era prou home pera fersen obehir a les bones, no tenía més que usar dels seus drets, y castigarla. «Ja sé quins son los meus »drets, replicà 'l gendre, però en lloch de

»recorre a medis violents me fora grat que »vos usessiu, com remey, la vostra expe»riencia y la vostra autoritat.»

Lo sogre prometé ocuparse del negoci, y dos dies després, aprofitant l'ocasió de véures a soles ab sa filla li retregué quantissim li havía costat trobarli un marit, a causa de la seva migradeta bellesa y caràcter aixut; però, afegí lo bon senyor, a força de cercar vos he trobat un espòs com no n'hi ha gayres, y vos, en lloch d'estarme agrahida, en lloch de compendre que si 'l vostre marit no fos tan bona persona no us voldría ni per serventa, encara li moveu brega. Tant li digué, tant s'anà exaltant, que fins l'amenaçà ab los punys closos; car es un varó molt subtil y que sab fer tots los papers de la comedia.

La joveneta, llavors, estemordida per l'ira que creya véure en son pare, confosa per lo fundat dels seus renys, se li agenollà davant pregantli que oblidés lo passat, jurantli que may més tornaría a fer les rebequeríes que li retreya. Son pare la perdonà, prometentli un bon afecte si complía les seves promeses, si feya bondat de la bona.

XANTIPA. Y després? què?

EULALIA. Després la joveneta, al deixar son pare, se 'n entrà a un cambril hont son marit estava sol y al véurel se deixà caure agenollada, dientli: — Car espòs, fins avuy no 't coneixía, ni 'm coneixía jo mateixa. D'ara en avant me trobaràs cambiada, oblida 'ls moments desagradables que t'he fet passar. — Al ohir semblants paraules son marit l'aixecà de terra y la besà tendrement prometentli ser per ella un plaent amich si ella perseverava en sos bons propòsits.

XANTIPA. Perseverà?

EULALIA. Fins a la mort. Res hi havía, per baix que fos, qu'ella no executés pera pláure al seu marit. Tant l'estimació que 's teníen havía pres robustesa que uns quants anys després, la jove dama se felicitava d'esser muller del més perfecte espòs.

XANTIPA. Eixos marits son poch nombrosos.

EULALIA. Si no soch inoportuna també vull contarte lo cas d'un altre, corretgit per la bondat de sa muller. Es cosa succehida d'ara poch y en nostra mateixa vila.

XANTIPA. Parla, amiga, parla, no tinch cap feyna y la teva conversa m'agrada en extrem.

EULALIA. Tracta's d'un Senyor de la Noblesa, que seguint la costum de les persones del seu braç, era gran caçador. Tot caçant, vegé una minyoneta filla d'una dona molt pobre, y ell, encara que de certa edat, se 'n emprendà. Ab la seva amorosa fal-lera sovint feya nit lluny de la seva esposa, a qui donava per excusa les anades y vingudes a que 'l forçavan los seus companys de cacera. Sa muller, un model de dones virtuoses, entrà en sospites y seguintli les petjades pogué ferse rahó de la cabana hont ell passava les llargues hores que s'absentava del seu castell. Obtingué minuciosos detalls, sabé hont s'acotxava, com lo servíen, lo que li donavan per menjar, vegé 'ls llochs y observà que no hi havía cap moble, que tot hi era misèrrim. Llavors tornant a casa seva feu pendre un llit somptuós gurnit de tóus matelaços y de llençols fins; feu traginar plats y zafates, vasos d'argent, cristalls y copes, donant a la gent de la cabana un bon grapat de moneda perque peixessin delica-

dament lo gran Senyor; tenint però la precaució de no revelar qu'ella fos sa muller, fentse passar per una germana seva.

Uns quants dies després, son marit, retornà á la cabana, hont trobà mobles soperbs y una taula ben servida, y, naturalment, preguntà d'hont provenía tal luxe. Les camperoles li respongueren qu'una gran dama havía fet portar tot lo que veya, recomanantlos que tractessin d'una manera honorable al senyor que les visitava. Desseguit sospità de sa muller y al véurela li preguntà si havía anat algún cop a certa cabana. Ella respongué que sí, y ell tornà a preguntarli per quin motiu hi havía enviat tants mobles. «Mon car espòs, respongué ella, tu no estàs acostumat a la mesquinesa qu'allí regnava, y m'ha semblat, ja que 't plavía anarhi a passar l'estona, que calía ajudar a que no t'hi trobessis malament.»

Xantipa. En veritat que la dama de qui 'm parlas fou massa bona. Jo, en compte d'enviar un llit tóu hauría enviat manats d'ortigues y d'argelagues.

Eulalia. Escolta l'acabament. Lo marit, corprès de tanta virtut y dolçor, s'abs-

tingué desd'aquell jorn de tenir tractes ab mullers àvols.

Escolta un altre fet: sé que coneixes Gilbert l'Holandès...

XANTIPA. Sí que 'l conech.

EULALIA. Sabs donchs qu'essent jove prengué muller d'edat provecta...

XANTIPA. Perquè era rica...

EULALIA. Naturalment, y també deus saver que aviat, làç de sa muller, entrà en tracte ab una dòna que li donava tots los plers, de manera que 'l tal Gilbert rarament menjava a casa seva. Què hauríes fet tu en semblant cas?

XANTIPA. Què hauría fet? M'hauría abraonat ab la bagaça arrencantli 'ls cabells, o bé quan mon marit hagués eixit de casa pera anarla a veure l'hauría ruixat de la finestra estant ab un vas d'orins, perque anés ben perfumat a casa la seva amiga.

EULALIA. Donchs ella fou més entenimentada. Convidà la bella, rebentla honestament, conseguint per tal medi y sense cap bruixería que'l seu marit no 's mogués de casa, y si rarament succehía que s'absentés pera anar a dinar ab l'altre, tenía 'l bon

gust d'enviarlos qualque requisit de cuyna o de sucrería.

XANTIPA. Més aviat la mort, que ferme arcabota del meu marit.

EULALIA. Pensa bé lo que dius! Què no era millor fer lo qu'ella feya, que no pas barallarse?

XANTIPA. Potser sí qu'era ben fet lo que feya, però jo no ho hauría fet.

EULALIA. Vull encara citarte un altre exemple y serà'l derrer. Lo nostre vehí, home probi y virtuós, però d'un caràcter violent, un dia tustà la seva dòna, qu'es persona digne de tot elogi. Ella, ultratjada, se retirà a un convent hont gement y plorant podía alleugerir sa pena. Un quant de temps després, son marit fou per atzar a visitar aquell convent, trobantse ab sa muller, encara inconçolada: «Perquè, li preguntà ell, tant plorar y fer lo bot com una marrequeta?» Y ella li respongué: «No val més plorar aquí silenciosament que no pas esvalotar per carrers y places com fan altres dònes?» Vençut y desarmat per un llenguatje tan conjugal lo marit li donà la ma prometentli que may més la maltractaría, y ha complert sa promesa.

XANTIPA. Jo n'he obtingudes moltes de promeses, però per medis ben diferents.

EULALIA. Sí, però mentres tant, sempre estéu en guerra.

XANTIPA. Què voldríes que fes?

EULALIA. Primeramente, cloure 'ls ulls a totes les petites malifetes de 'l teu marit y per amabilitats y manyagueríes tractar de conciliarte son bon voler.

XANTIPA. Es tan brutal, que res lo fará mudar.

EULALIA. Error. No hi ha béstia ferotge que 'ls bons tractes no amanceixin. No desesperis... proba uns quants mesos, y si veus que 'ls meus concells no donen resultat, me 'n podràs fer càrrechs. Advertinte, que certs defectes, val més no vèurels. Te recomano sobre tot, y en gran manera, no disputarvos may ni dintre vostra cambra, ni dintre 'l vostre llit. Cal, al contrari, que en eixos llochs, tot hi respiri la bona gracia y la joia, car si 'l lloch consacrat a esborrar les ofenses y a restablir la bona armonía es profanat per l'agror y les paraules dures, desapareix tot medi de fer reviure la bona amistat.

Hi ha dones tan rebeques, que fins durant l'acte marital grunyen y argüeixen, destruhint per llur humor rebel tot l'encís d'un pler qu'ha de dissipar les cabories dels marits, enmetzinant l'únich remey que podría fer oblidar les paraules agres.

XANTIPA. Ho sé ben bé per experiencia!

EULALIA. Si la dona deu esforçarse en no contrariar al seu home, es precisament en l'intimitat domèstica. Llavors es l'ocasió propicia de donarli testimonis d'amor y de tendresa.

XANTIPA. Prou, prou; mes lo meu home no es un marit, es un bestiaça!

EULALIA. Céssa de parlar aixís; nostres marits sovint esdevenen desplaents per culpa nostra. Torno al meu tema. Sabs prou mitología pera no ignorar que Venus, de qui han fet la deesa del matrimoni, posseheix una cintura [1] deguda a l'habilitat de Vulcà; cintura que conté tots los excitants

[1] *Cestum arte Vulcani confectum* — alusió a la cintura màgica fabricada per Vulcà a l'us de Venus y que Juno li emprà pera encisar a Júpiter y mentres lo tenía dormit preparar les seves males arts contra 'ls Troyans. (Iliada, llibre XIV.)

de l'Amor, y que Venus se la cenyeix cada vegada que s'acotxa ab lo seu home.

XANTIPA. Tot això no son més que faules.

EULALIA. Sí, però escóltan lo sentit.

XANTIPA. Escolto.

EULALIA. Eixa faula significa que la dòna cal que faci tot son possible pera pláure a son marit, a fi d'escalfar y acreixer les seues ardencies y dissipar ses malincolíes.

XANTIPA. Molt bé, però ahont se troba eixa cintura?

EULALIA. No cal trobarla, ja la portas. Està feta de dolçor y honestedat.

XANTIPA. Te repeteixo que m'es impossible acaronar un home com lo meu.

EULALIA. Es cosa teva lo de cambiarli 'ls modos. Si com la bruixa Circéa podíes metamorfosarlo en porch, en ors, ho feríes?

XANTIPA. Què sè jo?

EULALIA. Te plauría tenir per marit una bestia inmonda?

XANTIPA. Confesso que més me plauría un home galant y amorós.

EULALIA. Donchs si per la màgia de

Circéa podíes fer del teu marit un home sobri, diligent, enrahonat .. ho feríes?

XANTIPA. No 'n duptis pas. Mes quí 'm donarà eixa màgica potencia?

EULALIA. La portas sobre, ho repeteixo, com la cintura. De totes maneres heu de viure junts sía com sía, donchs quan més l'amilloris major serà 'l vostre pler. Tu no veus en ell més que 'ls seus defectes, y llur contemplació redobla 'l teu odi; prens lo teu marit, precisament per l'ansa esquerdada,[1] feste rahó de les seves qualitats, o sía, prenlo per l'ansa bona. Avans de casarvos calía estudiar les seves imperfeccions, car no solament s'ha de mirar ab los ulls, s'ha de fer us de les orelles. Ara 's tracta de guarir, no d'acusar.

XANTIPA. Quína es la joveneta qu'ha escullit may un marit ab les orelles?

EULALIA. Escollir un marit ab los ulls vol dir no considerar més que 'ls atractius de sa persona, escollirlo ab les orelles signi-

[1] *Hac ansâ* — per l'ansa, pel mànech. — Epitecte diu que tot objecte té dues anses y que cal pendrel per la millor. Plautus diu també *agafar per l'ansa* en lo sentit d'aprofitar l'oportunitat.

fica ferse càrrech de lo que la gent diuen d'ell.

XANTIPA. Potser tingas rahó... però ja es massa tart.

EULALIA. May es tart pera corretgirse; te serà més fahedor quan li hagis donat una prenda de la vostra unió.

XANTIPA. Es cosa feta!

EULALIA. De quant temps ha?

XANTIPA. No ho sabíes?

EULALIA. Quants mesos?

XANTIPA. Set mesos.

EULALIA. Que 'm dius? Heu renovat probablement la facecia Neroniana de l'infant tremesí? [1]

XANTIPA. De cap manera.

EULALIA. Quín mes vos casáreu? Comptém del jorn de les nupcies.

XANTIPA. Veuràs... Es que avans de casarnos haviem tinguda certa conversa...

[1] *Trimestris foetus* vol dir en realitat un infant nat ab tres mesos solament de gestació. «No eran passats tres mesos que Livia y August eren casats quan Livia tingué un fill, que de primer fou anomenat Decimus y desprès Nero, y la gent deya qu'aquell infant era 'l fruyt de l'adulteri de Livia ab son sogre» (Suetoni. Claudi. C. I.)

EULALIA. No sabía que de les converses ne pervinguessin infantons.

XANTIPA. Un dia que 'm trobà sola en ma cambra començà a dirme parauletes tendres, me prengué per sota les aixelles pera ferme pecigolles, y jo, que no puch resistirles, riu que riu, vaig cáure estesa. Ell me petonejà com un foll, no sé que més me feu y unes quantes setmanes després vaig adonarme de que 'l meu ventre engruixava.

EULALIA. Còm gosas denigrar lo teu marit? Un minyó que tot rient engendra infants! Figúrat lo que deu fer al pendre la cosa sèriament.

XANTIPA. Fins me sembla qu'encara torno a estar grossa.

EULALIA. La terra es fèrtil y 'l terracer manyós.

XANTIPA. Això ray! Més hàbil es de lo que jo voldría.

EULALIA. Li fas un càrrech que no es comú en boca de les dónes... Y, digas, amiga.., avans d'aquella conversa t'havía promès matrimoni?

XANTIPA. Naturalment, erem promesos.

EULALIA. Lo pecat es més lleu. Un nin?

XANTIPA. Un nin.

EULALIA. Eix infantó vos reconciliarà per poch que tú hi ajudis. Què diuen del teu marit los seus amichs y coneixences?

XANTIPA. Qu'es molt trempat y afable, generós y bon camarada.

EULALIA. Això 'm dona gran esperança de que aviat lo veurém com una y altre 'l voldríem.

XANTIPA. Unicament es brutal ab mí.

EULALIA. Síes ab ell com t'aconcello, y si no fa bondat, vull perdre 'l meu nom de Eulalia y dirme Pseudolalia[1]. Considera que es molt jove. Me sembla que encara no té vint y quatr'anys, y de consegüent no sab lo que es ser pare. Abandona l'idea de separarte d'ell.

XANTIPA. Molts cops he pensat en ferho.

EULALIA. Si tan mala pensada 't torna, reflexiona fins a quin punt una dòna separada del seu marit es poca cosa. La més bella qualitat d'una mare de familia es d'esser sotmesa al seu marit.

La natura exigeix, y N. S. vol, que l'es-

[1] *Pseudolalia* en lloch de Eulalia (que parla bé) vol dir que parla malament, que diu mentides.

posa depengui de l'espòs. N'oblidis qu'eix infant ignocent es de vosaltres dos... què 'n feríau si vos separàvau? Péndrel tu? Privar lo teu marit del dret que té sobre d'ell? deixarli l'infant? Vos desferíau de vostre més preuat tresor? Y altra cosa: Digas amiga, creus qu'algú 't desestimi?

XANTIPA. Prou: la meva sogra, ma cunyada, que es pel seu istil...

EULALIA. Creus que arribin fins al punt de detestarte?

XANTIPA. Voldríen vèurem morta.

EULALIA. Donchs pensa en la gran satisfacció que tindrían de vèuret separada del teu marit, quasi viuda, o pitjor que viuda; car una viuda pot remaridarse. Síes prudenta.

XANTIPA. Aprobo 'l teu concell, però no 'm sento ab força de seguirlo.

EULALIA. Pensa en la gran constancia qu'has esmerçada pera ensenyar a dir quatre paraules al vostre papagay.

XANTIPA. De debò que m'ha calgut força paciencia.

EULALIA. Y la tasca d'amanyagar un marit t'espanta? Quants moments y quanta

molestia no 's prenen los homens pera domptar un cavall, y nosaltres dones ens planyeríam de la tasca de fer nostres marits sociables!

XANTIPA. No sé què fer! Me deixas perplexa!

EULALIA. T'ho repeteixo... Cuyda bé la casa perque 'l teu marit s'hi trobi xalat y no pensi en correr, síes afable, recordant que la muller deu ser respectuosa envers son marit. Nul-la austeritat, però tampoch cap llicencia, no síes ni esquerpa ni lasciva. Que en ta persona tot sía elegant. Coneixes los seus gustos pel menjar, donchs fésli servir lo que més li plàcia, síes amable ab les persones conegudes seves, invita sovint a la vostra tàula a les que li síen grates y que vos portin bon humor y gàudi. Si qualque vegada 'l teu espòs rejoit per la beguda, pren sa guitarra, acompànyal cantant. De tal manera, l'avesaràs a estarse a casa y feràs mimvar les seves despeses fòra. Acabarà pera dirse: só ben taujà d'anar a malgastarme 'ls meus cabals ab bagaces y en detriment de la meva hisenda y de la meva bona anomenada, tenint com tinch

a casa una dona encisera, que m' estima desinteressadament y prop de qui trobo gran elegancia y ben estar.

XANTIPA. Me promets que si probo?...

EULALIA. Fíat en lo que 't dich, te responch del bon èxit. Jo, per ma part tractaré de vèure 'l teu home, pera endoctrinarlo.

XANTIPA. Grans mercès per l'intenció, mes tingas cura de que no sospiti que m'has parlat. Si ho sospités s'arboraría com un lluquet.

EULALIA. No temis. Feré de manera qu'ell mateix me conti 'l detall de les vostres querelles. Llavors, jo, sense que s'alarmi l'aniré amancint fins a posarlo sumís y blà. Si fos necessari, fins mentiré, dientli que m'has parlat d'ell en termes afectuosos.

XANTIPA. Que Deu beneèsca la teva intervenció.

EULALIA. Ell ens ajudi... Y sobre tot síes discreta.

CONVIT
D' ANECDOTES JOYOSES

POLIMIT. — GELASI. — EUTRAPELI. — ASTEUS.
FILITILOS. — FILOGELOS. — EUGLOT. — LEROCARES.
ADOLESCHES [1].

CONVIVIUM FABULOSUM

Polymythus. — Gelasinus. — Eutrapelus. — Astæus.
Philythilus. — Philogelos. — Euglottus. — Lerochares
Adolesches.

POLIMIT. Així com una ciutat ben governada no pot estar sense lleys ni princep, cal que un Convit tingui 'l seu reglament y 'l seu rey.

[1] Tots los noms son alusius al caràcter dels interlocutors: Polymythus, enrahonador, mentider; Gelasinus, rialler, mofeta; Eutrapelus, home de seny, d'agut esperit; Asteus, urbà, fi; Philythilus, amich de la paradoxa, de lo absurde; Philogelos, alegre, donat a la facécia; Euglottus, home que parla dolçament, que usa paraules escollides; Lerochares, amich de nineríes; Adolesches, xerraire.

GELASI. Me plau la vostra proposició, tots l'aprovem.

POLIMIT. Hey! moço! porta 'ls daus. Veurem qui serà favorescut per Júpiter.

EUGLOT. Visca! Júpiter ha premiat Eutrapeli. La fortuna no ha sigut orba, era impossible millor elecció fins recollint un a un los sufragis de tots los convidats [1].

Hi ha un proverbi, més ver que bon llati, que diu: *Novus rex, nova lex...* proclamèu donchs les vostres lleys, Eutrapeli amich.

EUTRAPELI. Proclamo que 'l nostre convit sía prosper y joyós, que incontinent no 's contin més que anècdotes facecioses y mots plaents, que sía imposada una dracma de ban al qui no pugui referir qualque facècia, y que les dracmes recullides síen esmerçades en vi. Sobre les anècdotes, proclamo: que síen totes improvisades, observant sempre la versemblança y la bellesa. Aquell que l'hagi contada més gaya y 'l qui l'hagi contada

[1] *Collecta puncta.* — *Colligere puncta* significa recollir sufragis, conseqüencia de la costum Romana, en les eleccions, de recollir los vots de viva veu, marcant *punts* en les tauletes

«omne tulit punctum qui miscit utile dulci.»
(Horaci.)

més insípida pagaràn lo preu de la beguda, l'amo de la casa pagarà solament los aliments menjívols. Si aquestes meves proclamacions son discutides, Gelasi sía arbitre y jutge; si son aprobades, ratifiquèules. Autoriso però a qui no vulgui sometre 's, a aixecarse y anàrsen, lliure no obstant de tornar demà y asseures altre cop a la nostra taula.

GELASI. Tots ratifiquèm pels nostres vots la proclamació reyal... Qui comença a parlar?

EUTRAPELI. Qui voleu que comenci sino 'l Rey?

ASTEUS. Me serà permès avans dir tres paraules? [1].

EUTRAPELI. Creyeu per atzar que som a un convit nefast? Podeu parlar.

ASTEUS. Asseguran los jurisconsults qu'una lley no pot subsistir si no es justa.

EUTRAPELI. També ho penso aixís.

ASTEUS. Donchs no 'm sembla just

[1] *Dicere tria verba* alusió als dies nefastes durant los quals lo *magistrat* no podía, no tenía 'l dret de pronunciar les tres paraules: *Do, Dico, Addico,* que precedíen o acompanyavan les sentencies.

comparar la millor facécia a la més insípida.

EUTRAPELI. Son tant d'agrahir les gracioses com les estúpides, per la rahó de que fan riure igualment. Entre 'ls cantayres no més causan pler los qui cantan admirablement y 'ls qui cantan d'una manera horrible. No heu rigut més sovint escoltant lo cucut que no pas escoltant lo rossinyol? Solament lo mediocre no recull alabances.

ASTEUS. Llavors perquè castigar als qui n'obtinguin?

EUGLOT. Perque la temença de massa elogis no 'ls exposi a qualque Nemesis, si a la vegada son alabats e impunits.

ASTEUS. Per Bacchus! Ni Minos en persona ha may dictat una lley més equitable.

POLIMIT. Què també proclamarèu una lley pera mesurar la beguda?

EUGLOT. De cap manera. Seguirem l'exemple d'Agesilaos, rey de Lacedemonia.

POLIMIT. Què feya aquell bon senyor?

EUTRAPELI. Havent sigut proclamat rey d'un convit [1], y son majordom preguntantli

[1] *Symposiarchus, Architriclinus, Magister bibendi.* Aquell qui presideix, lo cap de taula, lo rey del festí.—(V. Adagia).

quant de vi serviría a cada convidat, Agesilaos li respongué: «Si tens molt de vi, »donan tant com te 'n demanin, si 'n tens »poch, fes parts iguals.»

POLIMIT. No entench lo sentit de la resposta.

EUTRAPELI. Significa que un banquet no ha d'ésser pertorbat ni per l'ubriaguesa ni per les queixes sobre l'escassetat de la beguda.

POLIMIT. Naturalment.

EUGLOT. N'hi ha que son grans bebedors y altres que no bèuen gayre, fins n'hi ha que son abstemis, com ho era Rómulus.

Si no més s'aboca vi als qui en demanan, ningú beu per força, y al mateix temps, qui desitja beure copiosament no té més que demanar, y com conseqüencia, ningú está malhumorat mentres dura 'l convit. Per altra part, si 's distribueixen quantitats iguals de vi, los qui bèuen a petites dòsis ne tenen prou, y 'ls grans bebedors no gosan queixarse davant l'igualtat de particions, resignantse a la temperança; y avuy hem de ser temperants, si la cosa vos plau, car no som vinguts per bèure

a desdir, sino pera conversar y riure amistosament.

FILITILOS. Què bevía eix Rómulus de qui parlèu?

EUTRAPELI. Lo que bèuen los cans.

FILITILOS. Era indigne de ser rey.

EUTRAPELI. Anèu errat, car tampoch es indigne de ser rey l'home qui respira 'l mateix ayre que 'ls goços. Lo proverbi ho diu: «lo rey no beu l'aygua que bèuen los »cans, però 'l ca respira l'ayre que respira »'l rey, y a la vegada 'l rey respira l'ayre »qu'ha respirat lo ca.»

Alexandre-Many hauría sigut més gloriós si hagués begut com los goços, car per un rey que vetlla sobre 'ls interessos de grans pobles no hi ha res més perniciós que l'ubriaguesa. En quant a Rómulus, la proba de que era ayguader, es la resposta tan escayenta seva a un romà que 's planyía de que 'l vi 's vendría a cap diner, si tothom ne bebía com ell. Al contrari, respongué 'l Rey, si tothom ne begués com jo, lo vi obtindría un gran preu, car jo 'n bech tant com me plau.

GELASI. Quin goig fora 'l meu, si tin-

guessim prop nostre a Joan Botzemius, canonge de Constança [1]! Ens recordaría a Rómulus, car es tant abstemi com diuen ho fou lo gran romà, y al mateix temps, es un convidat amable y gay.

POLIMIT. Ara, si podeu ensumar y bufar a la vegada, lo qual segons Plautus, es cosa molt difícil; menjèu y escoltèu, lo qual es cosa fácil.

Començo ab bons auspicis lo meu comès de narrador, y si l'historieta que vull contarvos vos sembla insípida, consti qu'es holandesa autèntica

Alguns de vosaltres, suposo, deveu haver ohít parlar de Maccus...

GELASI. Prou! No hi ha gayre temps que es mort.

POLIMIT. Arribat de poch a la ciutat de Leyden [2] y volent celebrar la seva arribada ab qualque facècia de les seves, entrà a casa d'un sabater, y al entrar donà senzillament lo bon dia y s'assegué. L'amo de

[1] *Joannes Botzemius.* J. Botzem, en obsequi del qual en 1524, Erasme 's prengué la molestia de començar a catalogar sos escrits, feyna que no terminà.

[2] *Lugdunum Batavorum* hont s'han estampats tant hermosos llibres.

la botiga, amatent, li preguntà què desitjava... y Maccus, sense respondre, dirigí la mirada a un parell de calçonets de cuyro que veya penjats.

Lo sabater li digué si volía aquells calçonets, y com lo nostre Maccus no deya que no, lo sabater se donà pressa d'emprobarlos-hi. Quan los hi hagué ben estacats y abotonats, lo sabater afegí, que un parell de sabates de dobla sola aniríen d'allò millor ab aquells calçonets, y Maccus fou d'igual parer. Vinga donchs, calçarn-hi un parell, que Maccus trobà molt de son gust, lo qual feu concebre al sabater l'idèa de demanar un bon preu, reparant lo satisfet que 'l client estava. Y com sía que emprobantse calçonets y sabates, un y altre s'havíen anat franquejant, Maccus dirigintse al sabater li preguntà si no li havía succehit may que després d'haver calçat a un client, tant a gust com ell ho estava, lo client se 'n hagués anat sense pagar.

—No m'ha passat may, respongué 'l marxant.

—Y si vos passava, què feríeu?

—Atraparía 'l fugitiu.

—Ho dieu de debò o per riure?

—Parlo molt sèriament, ho faría com vos dich.

—Donchs probèmho, veurèu, jo 'm posaré a corre y vos me seguirèu.

Y dit y fet, se posà a correr!...

Lo sabater derrera d'ell cridava, agafèulo! y Maccus veyent que la gent eixía de les botigues, deya, ab un posat bonatxò: «dei»xèunos corre, hem fet juguesca d'un »pot de cervesa» y 'ls vehins esdeveníen tranquils espectadors d'aquell côs de dos homens, imaginantse que 'l sabater cridava «agaféulo» pera guanyar l'escomesa.

Per fi 'l pobre sabater, vençut al côs, se 'n tornà a câseva suat y sense halè. Maccus triomfava.

Gelasi. Lo tal Maccus havía escapat al sabater, però no al lladre.

Polimit. Què voléu dir?

Gelasi. Que 'l lladre 'l portava dins d' ell mateix.

Polimit. Probablement lo que no portava eren diners, que després foren pagats.

Gelasi. Fins pagant y tot, podía haver sigut condemnat per furt.

POLIMIT. Ne fou acusat, pero Maccus tenía bò entre 'ls magistrats...

GELASI. Quina rahó donà?

POLIMIT. En una causa tan fácil de pledejar, lo demandant corría major perill que 'l demandat.

GELASI. Com ho entenèu?

POLIMIT. Maccus intentà una demanda en calumnia contra 'l sabater, en virtut de la lley Rhemia [1], la qual disposa que 'l qui fà una acusació sense probes rebi la pena qu'hauría sofert l'altre, si hagués sigut condemnat. Pledejà qu'ell no s'havía apropiat res contra la voluntat de son possessor, qu'entre ell y 'l sabater no s'havía parlat de preu, que s'havíen desafiat a corre, qu'ell havía guanyat y que de consegüent l'altre no tenía dret a reclamarli res.

GELASI. Es un plet que 'm recorda aquell de l'ombra d'un ase [2]. Y després, què ocorregué?

[1] *Legem Rhemiam.* Statuts, lleys episcopals de Reims, qu'estigueren en vigor fins a la Revolució Francesa.

[2] *Ab umbra asini,* a l'ombra d'un ase—anècdota satírica relativa a un plet (en lo qual Demòsthenes pledejà) entre 'l propietari d'un ase y un pagès a qui

POLIMIT. Quan tothom acabà de riure, un dels jutges convidà Maccus y pagà 'l sabater.

Una cosa semblant succehí a Deventer, essent jo infant. Era l'època de l'any en que 'ls pescadors son reys y 'ls carnicers fonen lo greix [1]. Un home s'estava davant la parada d'una fruytera, o pera dirho a la manera grega, *d'una marxanda de fruyta*, qu'era molt grossa y molt grassa. La marxanda, reparant que l'home no deixava d'ull un cistell de figues, li preguntà: —«Voleu figues seques? son ben dolces», y l'altre fent que sí ab lo cap, la marxanda li digué quantes lliures ne volía... «Ne pendríeu cinch lliures?» y a sa resposta afirmativa posà cinch lliures de secallones entre les seves mans; y mentres deixava la balança, l'altre s'anava retirant; pero no fugint, caminant ab pàusa tot menjant figues. Llavors la dona 'l cridà pera cobrar, mes ob-

l'havía llogat. Lo punt del plet fincava en que l'amo de l'ase pretenía tenir lo dret d'ajáures a l'ombra de l'animal, l'altre deya que no.

[1] *Erat, tempus illud, quo regnant piscatores, frigent lanii* — circumlocució burleta pera designar la Quaresma.

servant que 'l comprador no 's girava, eixí empaitantlo, y 'l bon menja-figues, fentse 'l distret, continuant sa ruta, fins que havent acudit gran gentada s'aturà, fingint gran sorpresa.

La causa fou portada davant los jutges populars, qu'esclataren de riure ohint uns y altres, car lo menja-figues declarava que no havía comprat res, qu'havía senzillament acceptat lo que aquella bona dona li ofería, y que si volíen portar la queixa davant los jutges ordinaris no tindría inconvenient en compareixer.

Gelasi. També vos en vull contar una per l'istil y que no li es inferior sinò en que 'l protagonista era menys conegut que 'l célebre Maccus. Ja sabeu que Pitàgoras classifica la gent que van a fira en tres ordens: la dels que hi van pera vendre, la dels que hi van pera comprar y la dels que hi van pera véure lo que s'hi fa o s'hi conta. La gent de les dues primeres classes, diu, van a fira ab inquietuts, y de consegüent no son ditxosos, los de la terça, sense amohinos, son los únichs que frueixen un pler gratuit; afegint com conclusió, que 'l filosof viu en aquest mon

com lo qui ni compra ni ven y que no més contempla. Pero a les nostres fires hi ha una quarta especie d'homens que ni compran ni venen ni son filosofs contemplatius. Son los bribons, que per tot se fican, per veure lo que podríen apropiarse, y entr'ells n'hi ha de tant astuts, que semblan nats sots los auspicis de Mercuri. Y com sía que 'l nostre amfitrió ens ha contada una anècdota ab epílech, jo 'n contaré una ab pròlech. Escolteu donchs lo que no fa gayre 's passà a Antuerpia [1]:

Un sacerdot que venía de cobrar un bon grapat de moneda fou rellucat per un lladregot que 'l guaytava, y que fentse 'l benèyt, se li apropà cercantli conversa. Li digué que 'l rector del seu poble l'havía encarregat de comprarli una casulla, y que ell,

[1] *Anvers Amberes.* A Tarragona, a Reus, a Vilaseca, per tots los llochs a ponent de la ciutat assetjada ara fa cent anys, la gent deyen de certs soldats, qu'eren soldats d'Antuerpia, car no entenien lo Català y de consegüent passavan per *tontos*. Jo encara he ohit dir a una padrina meva, qu'era de Reus: «semblas d'Antuerpia, sembla que vinguis d'Antuerpia» quan hu li contestava tontament o no comprenía la qüestió que ella li posava.

no sent entès en casulles, agrahiría moltíssim al Reverent qu'entrés a casa del marxant més proper, pera ajudarlo a triarne una, deixantsela emprobar, en atenció a que la corpulencia seva era exactament la del Rector del seu poble. Lo bon sacerdot, trobant que 'l favor demanat no li costava gran molèstia, consentí en entrar a la botiga d'un marxant. Eix tragué una casulla, que com sabèu es la peça que 'l sacerdot se posa per sobre de tot pera dir missa, y encapellantla al Reverent, trobà que li anava molt bé.

Lo pillastre, després d'haver contemplat l' encasullat tant de cara com d'esquena, se mostrà prou satisfet, objectant però, que per davant li semblava que la peça curtejava, a qual observació replicà 'l marxant que era per mor d'aquell gran bossot que 'l Reverent portava a la cintura, y pera demostrarho, li pregà que se 'l tragués. La cosa feta, tornà a ferlo girar, alabantse de lo bé que la casulla li queya, y mentres tant, lo lladregot, aprofitantse d'un moment en que 'l capellà estava d'esquena, prengué la bossa y cames ajudèume!

Lo Reverent al adonarse de que l'altre fugía, surt empaytantlo, ab la casulla posada, y 'l casullayre 'ls segueix, cridant: lladres! Lo bribó crida: «agafèulo, es un orat», y la gent al veure corre, estrada avall, aquell home ab casulla, creu lo que el lladregot cridava, y atura 'l Reverent, mentres lo lladre s'esmunyía ab la pecunia.

EUTRAPELI. Un bribó semblant mereixía més que la forca.

GELASI. A hores d'ara ja deu ser penjat.

EUTRAPELI. Deu faci que no l'hagin penjat a ell solament, sino a tots los qui tapen les malifetes de gent semblant.

GELASI. Ningú 'ls protegeix impunement. Hi hà sobre la terra una cadena que puja fins a Júpiter [1].

EUTRAPELI. Ara vos, Asteus, contèu un'altre cas.

ASTEUS. Vos toca a vos, Eutrapeli, si lo imposar un ordre al rey, es cosa permesa.

EUTRAPELI. Ja que 'm toca, no ho prench com imposició, accepto ab pler.

[1] *Pertingit ad Jovem.* Alusió a la cadena d'argent de que parla Homer en l'Iliada.

Ademés, si no obeís les lleys per mí promulgades, no sería un rey, sería un tirà.

ASTEUS. Diuen però que 'l princep està per sobre les lleys.

EUTRAPELI. Això no es del tot fals, si s'entén per princep lo sobirà qu'antigament era anomenat César, mes si vol dirse que hauría d'ésser superior a les lleys per tothom acatades, té un major mèrit si ell també voluntariament les acata, car lo que l'esperit es a la materia, un bon princep ho es a l'Estat y afegeixo qu'es quasi inútil dir *bon princep*, perque un princep dolent no es un princep, així com lo mal esperit empadronintse d'un home no es l'esperit sanitós... Mes no disertem més y passem a l'anècdota qu'he de contarvos. La contaré de persones reyals, ja que m'heu fet l'honor de ferme rey.

Lluis XI, de França, à causa dels disturbis de sa terra, s'havía retirat a Borgonya, y un día, tot caçant, feu coneixença ab un pagès anomenat Conon, home d'esperit senzill y dreturer. Lo Rey durant les seves caceres, devegades s'aturava a la cabana del rústech, y com los grans prín-

ceps tenen sovint apetits de coses populanes, demanava al pagès, pera refrescar, menjades rústegues, y una de les que més li plavíen a casa de Conon, eren los raves.

Més tart, quan Lluis reconquerí 'l trono de França, la muller de Conon aconcellà al seu marit qu'anés a la Cort y recordés al rey llur amistosa hospitalitat, portàntli com present, un bell manat de raves. Conon dubtava, deya que 'l seu viatge sería fatiga vana, que 'ls grans senyors s'oblidan dels pobres; però sa muller s'obstinà, y un bon matí li feu empendre la ruta portant un gros manat de raves; mes ve-t-aquí, que tot caminant, vençut per la gula, no feu altre que menjar, fins a romandre ab un sol rave, que per sort era 'l més revingut y fresch del manat.

Al ser a la Cort, Conon se posà al pas del Rey, que veyentlo, lo feu apropar, y llavors l'home, tot cofoy, li oferí son present ab gran reverencia.

Lo Rey acceptà gojós, recomanant a un domèstich que guardés aquell present entre 'ls seus més estimats objectes, convidant a dinar Conon, a qui, per darreríes,

quan lo pagès se disposava a entornarsen al seu tròç, feu remetre mil escuts d'or.

La cosa 's sapigué, y un dels cortisans desseguit feu present al rey d'un cavall hermosíssim; mes lo rey endevinant qu'aquell personatge lo que volía era una recompensa pecuniaria, convocà 'ls seus concellers, interrogantlos sobre lo que podría donar a qui li havía fet present d'un tan magnífich cavall.

Mentres durava la deliberació, lo donador de l'hermosa bestia 's deya: si 'l Rey ha pagat, a un pagès, un rave, d'una manera tan esplèndida; què no donarà per un bell cavall, a un home de sa Cort!

Quan tots los Concellers hagueren parlat, exposant cadahú lo que millor li semblava, lo Rey prengué la paraula, dihent: Inútil discutir, ja he trobat lo que cal donar, y parlant a l'orella d'un domèstich li digué qu'anés a sa cambra y li portés un fardellet cobert de seda, que hi trobaría. Portaren lo fardellet, y 'l Rey, prenentlo, lo donà tot embolicat, en mans propies, al cortisà, dientli: «me sembla pagar bé vostre cavall donantvos una joya que m'ha costat mil escuts d'or». Lo cortisà aixecà la seda,

trobant en lloch d'un tresor, un rave; y 'l tal captayre frustrat fou la riota de tota la Cort.

Asteus. Si permetèu a un vilà parlar de coses reyals citaré un altre acudit del mateix Lluis, que la vostra anècdota m'ha dut a la memoria; car aixís com en les cadenes, l'anell tira l'anell, l'anècdota tira l'anècdota.

Un dels seus cortisans veyentli un poll sobre 'l vestit feu una genuflexió, aixecant al mateix temps la mà com si requerís vènia pera executar algún dever. Lluis deixà apropar lo cortisà, que dissimuladament prengué 'l poll y 'l xafà, sense que ningú vegés de que 's tractava; mes lo rey insistí perque l'altre parlés, y 'l bon senyor li digué, avergonyit y en veu baixa, que li havía mort un poll.

—Es cosa de bon auguri, respongué 'l rey, una proba de que soch home, car eixa mena de bestioles no més se posan en los humans, sobre tot mentres som nins. Y en recompensa, feu remetre quaranta escuts a son servidor.

Uns quants díes després, altre cortisà

envejós, recorregué a un artifici, fent la mateixa genuflexió y 'l gest de pendre del vestit reyal qualque bolveta imperceptible. Lluis insistí altre cop perque 'l cortisà li digués de què 's tractava, y 'l tal, fentse l'avergonyit, li digué que li havía morta una puça. Lluis endevinant l'estratagema respongué irat: «M'has pres per un goç? Zus! donèuli quaranta vergaçades.»

Polimit. Segons veig es imprudent pendres certes llibertats ab los reys. Los lleons devegades se deixan fer pecigolles, y quan ne tenen prou, xafan qui juga ab ells, igual passa ab los prínceps.

Vos contaré un'altra anècdota per l'istil y referent al mateix sobirà qu'era home molt entès en frustrar los corbs golosos.

Havía rebut un present de deu milia escuts, y, naturalment, los cortisans ho ensumaren, per lo qual, no 's movíen del palau esperant engrunes. Ell ho veya, y pera excitar més y més llur cupidicia, després d'haver fet renglerar los escuts sobre una taula, digué als qui 'l rodejavan: «No us sembla que som un rey opulent? qué farèm de tanta moneda? Es un donatiu y

convé distribuirlo. Que 'ls amichs de qui he rebut qualque servey vullan presentarse.»

Acudí gran gentada y 'l rey reparant que un dels arribats obría la boca mirantse 'ls escuts com si se 'ls volgués dragar, li digué somrient: «Què pensas, amich? ja pots parlar», y l'home recordà que ell era qui havía nodrit los falcons de la casa reyal durant molt de temps, ab gran dispendi de sa part. Un altre alegà altre cosa, y cadahú dels qui parlavan exagerava 'ls seus serveys, empescantse tota mena de falornies.

Lluis escoltava ab bondat tots los discursos, pera millor gaudirse; car veya lluhir en los ulls dels qui parlavan l'esperança y la por. Entre 'ls senyors presents hi havía 'l primer canceller, que també havía sigut cridat a la reunió; però que en compte de vantar los seus serveys escoltava com si fos a comedia.

»Què diu lo meu canceller, preguntà 'l rey, tú ets l'únich que no retreguis los teus serveys, tú ets l'únich que no demani res. «He rebut de la vostra mercè, respongué l'interpelat, més de lo que 'm merei-

xía».—«Tú solament no tens necessitat de diners? afegí 'l Rey. — La vostra bondat m'ha posat en situació de que no 'm manqui res.» «En veritat, que soch un sobirà ben poderós, digué Lluis, tenint com tinch, un canceller tan opulent», y tots los qu'escoltavan ja 's veyan amos d'una part del tresor, mes lo rey, després d'haverlos burlat a tots, forçà 'l canceller a pendre la moneda, dihent als altres:—«Serà per un altra vegada.»

Filogelos. Lo cas que vaig a contar, potser vos sembli aygualit, però protesto de que no ho serà per frau de part meva, y de que no reclamo l'inmunitat.

Un solicitant se presentà al mateix Lluis onzè demanantli un càrrech en lo districte hont ell s'estava, y 'l rey, després d'haverlo escoltat, li digué ras y curt, que la seva pretensió no podía ser atesa, a lo qual l'altre respongué donant grans mercès, y retirantse. Lluis, creyent a primera ullada qu'aquell home, o no devía tenir lo cap prou clar o no havía entès prou bé, lo feu cridar, y al tenirlo davant, li preguntà si havía comprès la seva resposta. — «L'he

compresa. — Què vos he dit? — Qu'era inútil insistir. — Donchs perquè m'heu donat tants grans mercès? — Perque tinch molta feyna a casa y m'estalvieu perdre temps aquí, perseguint una dubtosa esperança.» Lo Rey, comprenent que aquell home era un home actiu, li feu encara qualques preguntes y terminà dientli: «Obtindreu lo que veniu a solicitar, pera tenir jo 'l pler de que 'm remercièu dues vegades,» y girantse a un dels seus ministres li digué: «Síali donat incontinent lo diploma del càrrech que solicita. No vull que perdi temps esperant.»

EUTRAPELI. Les anècdotes sobre Lluis XI son abondantes, però jo prefereixo parlarvos del nostre Maximilià.

Era un princep, que no sapigué may estalviar, y molt clement envers los dissipadors, ab tal que tinguessin quelcom de noblesa. Una vegada, desitjant socorrer a un jove d'alta classe, li confià la missió de reclamar a una vila, no recordo a quin títol, cent milia florins. Lo crèdit era de tal naturalesa, que si per la bona gracia de l'embaixador se 'n podía trèurer poch o molt,

calía considerar lo que 's cobrés com un guany caygut dels núvols.

Lo jove embaixador, ab les seves trapaceríes, obtingué cinquanta milia florins, dels quals ne remeté trenta mil al César. Maximilià contentíssim d'aquell diner inesperat, lo rebé sense demanar res més al gentilhome; però 'ls tresorers y gent de ploma sàbent lo que l'ambaixador havía rebut, pregaren al César que 'l fes cridar.

L'home comparegué incontinent y llavors Maximilià li digué: «Asseguran qu'heu rebut cinquanta milia florins. — Sí que 'ls he rebuts. — No més me n'heu entregats trenta. — En efecte. — Caldrà donchs presentar los vostres comptes... Prometé ferho, y's retirà. Passaren molts dies, y com no presentava res, los oficials de bossa lo feren compareixer novament.

—«L'altre dia, li digué 'l César, heu sigut amonestat pera presentar los vostres comptes». «Prou ho recordo, hi estich travallant» y 'l César creyent que 'l detall dels comptes era feyna entretinguda ja 'l deixava anar, quan los oficials de bossa, insistint, digueren no ser permès mofarse tan clara-

ment de les ordres rebudes, y per fí 'l César lo feu romandre davant seu pera incontinent aclarir lo negoci.

—«Nos havieu promès presentar los vostres comptes,» li digué 'l César.—«En efecte, respongué 'l gentilhome. — Donchs ara mateix, eixos senyors los examinaràn, es impossible esperar més dies»... y quan los oficials s'asseyen obrint llurs llibres, lo jove senyor digué ab finesa:

—«Molt invencible Senyor, no 'm nego a passar comptes; però no haventho fet may, me sento inhàbil. Les persones presents, que son tan expertes en aquestes materies vulgan mostrarme com ho fan elles y les imitaré... que 'm donguin exemple, y veureu fins a quin punt soch dòcil.»

Maximilià comprenent lo sentit de la resposta li digué: «teniu rahó, la vostra demanda es justa, podeu retirarvos».

Aquell jove gentil-home donava a entendre que 'ls altres teníen la costum de passar comptes ab lo tresor del César per l'istil qu'ell ho havía fet, ço es, guardantse una bona part de lo que embutxacavan.

LEROCARES. Arribà 'l moment com se sol dir, de fer baixar l'anècdota, del cavall a l'ase. Dels reys, passem a Mossen Antoni, un capellà de Lovaina qu'era molt benvolgut de Felip lo bò. Se citan d'ell gran nombre de mots plaents y de gayes facècies; però quasi totes baixes y de mal flayre car tenía la costum de salar les seves farces. Ne citaré però una de les qui son mes presentables. Havía convidat dos soldadets, trobats per atzar tot passejant, y a l'arribar a câ-seva y adonarse de que sa cuyna era buyda y de que no tenía ni un escut a l'escarcela, lo qual era en ell habitual, li calgué pendre un ràpit determini. Sense dir mot, desaparegué corrent vers la cuyna d'un usurer vehí seu ab qui sovint li havía calgut tenir tractes. La serventa de l'usurer era fòra, y Mossen Antoni aprofitant l'ocasió prengué una cacerola d'aram ahont lentament cohía un bell tros de carn. Se l'amagà sota els hàbits y tornant desseguit al seu estatge, donantho tot a la seva fàmula, li manà que vuydés carn y salça en un plat de terriça, que fregués l'estre d'aram y que un cop ben lluhent lo portés a câ l'usurer al

qui demanaría dues dracmes, deixantlo en penyora; recomanantli sobre tot que 's fes remetre un rebut.

Lo vehí usurer, no adonantse de que li presentavan la seva propia caçerola, la rebé en penyora, donà 'l corresponent albarà y remeté la moneda... esmerçada per la fàmula en un pot de vi, que son amo y 'ls convidats begueren alegrement.

Quan a casa de l'usurer arribà 'l punt de posarse a menjar, tot era cercar la cacerola, y tot eren crits de l'usurer a sa serventa. Eixa jurava que ningú més que Mossen Antoni podía esser penetrat a la seva cuyna mentres ella no hi era; mes sospitar d'un capellà li semblava cosa greu!

Per fi entraren a l'habitació de Mossen Antoni cercant la ditxosa eyna, y, naturalment, no la trobaren; però tant repetiren que ningú més qu'ell podía ésser passat a la cuyna vehina, que l'home confessà haverho fet pera amprar una certa cacerola, que ja havía restituida. Les rahons esdeveníen caldes, y pera defensarse, Mossen Antoni cridà testimonis. «Veyeu, los digué, quant es perillós tractar ab la gent qu'ara corre.

Si jo no tingués lo rebut de l'usurer potser m'acusaría de lladre.»

Tothom rigué de l'acudit, car aquell usurer era un home molt odiat.

ADOLESCHES. Certament, a l'anomenar Mossen Antoni heu obert l'aixeta gran de les anècdotes. Vos en contaré un'altra en que ell també figura. Es bastant curta, y me l'han referida ara de poch.

Uns quants jovincells presumits y de la gresca s'eren reunits a taula, y entr'ells, se trobava Mossen Antoni ab un seu èmul molt envejós de la seva fama, y a l'exemple de certs filosofs qui en llurs reunions desseguit proposan problemes metafísichs, s'agità entre 'ls convidats la qüestió de saber quina era la part més noble del cos humà. L'un digué que 'ls ulls, l'altre, 'l cor; aquest, lo cervell; aquell, altre cosa; y cadahú glosava les rahons de la seva afirmació. Mossen Antoni, invitat a donar son parer, digué que la boca li semblava la part més noble del cos humà, aduhint no sé quins arguments. Llavors lo seu èmul, que sempre era de parer contrari, replicà que la part més noble del home li semblava ser aquella que 'ns

serveix pera sèure. Tothom trobà la cosa absurda, mes ell, prenent la paraula, digué que sempre les persones més honorables eren les primeres invitades a seure, y que en lo cos humà, la part qu'ell deya, era la primera que rebía semblant honor.

Tots los convidats rigueren de la demostració y 'l pobre Mossen Antoni, moix y capficat, com si no comprengués, semblava retut; car havía dit la boca, convençut de que 'l seu émul diría la part contraria. Uns quants dies després, trobantse junts en altre sopar, reparant que 'l seu rival enrahonava ab uns amichs, mentres estavan pera sentarse a taula; giràntseli d'esquena li ventà a la cara un clar y estrident brugit de ventre [1]. L'altre, furiós, li digué que ahont havía après aquells modos, y ell, tranquil, li replicà: Si t'hagués saludat ab la boca, m'hauríes tornat lo salut, y saludante ab la part del cos humà que tu trobas la més noble, me tractas de mal criat! Ab qual acudit Mossen Antoni recobrà la perduda fama.

[1] *Emisit clarum ventris crepitum antefaciem alteris.*

Y ja que tots hem parlat serà bo que 'l jutge proclami sa sentencia.

GELASI. Ho feré, però avans cal vuydar les copes. Mes què veig? lo llop de la faula! [1].

POLIMIT. Levin Panagathos no porta mala astrugancia.

LEROCARES. Què ha ocorregut entre tan amables companys?

POLIMIT. Hem menjat y begut alegrement, hem contat un enfilall de facècies, fins qu'heu arribat vos, com lo llop de la faula.

LEROCARES. Pera ferme perdonar, vos invito a tots, demà, a casa meva a un dinar de teòlechs.

GELASI. Voleu dir sens dupte a un convit de gent rústega y malhumorada [2].

LEROCARES. *L'esperiencia ho dirà* y si 'l meu festí no us causa major gàudi que 'l vostre *Convit de facècies joyoses*, consento en ser castigat a la cena. Veurèu, si veniu, com no hi ha res de més plaent que parlar de nicieses ab pomposa gravetat.

[1] *Lupus in fabula*, alusió a l'adagi: «al parlar del llop se 'n veu la cuha, qui del llop parla prop li ix, *en mentando al ruín de Roma luego asoma.*»

[2] *Scythicum promittis convivium.* Los grechs ne deyen cosa scytiana de tot lo qui era groller y trist.

CONVERSA ENTRE ANCIANS O SIA 'L COTXE

[1] EUSEBI. — PAMPIR. — POLYGAMOS. — GLYCIÓ.

Senile Colloquium, sive, vehiculum.

Eusebius. — Pampirus.
Polygamus. — Glycion.

EUSEBI. Quins moixons may vistos son aquells? Si no m'erro, si la meva vista es bona, dèuen ser los meus tres antichs companys Pampir, Polygamos y Glyció... No hi ha dupte, ells son.

PAMPIR. Què guaytèu ab vostres ulls de vidre, bruixot? Atancèuvos, Eusebi caríssim [2].

[1] Eusebi significa piadós; Pampirus, *omnia expertus*, erudit; Polygamos, amich de maridarse sovint; Glycion, dolç, més que dolç, melós.

[2] *Vitreis oculis... fascinator.* — Alusió a la supers-

POLYGAMOS. Deu vos guard, impacientment desitjat amich!

GLYCIÓ. Salut, home excelent!

EUSEBI. Salut a tots tres, amichs ben volguts! Quin Deu o quin destí més favorable qu'un Deu ha reunit avuy vostres persones? No 'ns havíem vistos fa molts anys, potser més de quaranta! Mercuri ab son caducèu no 'ns hauría millor aplegats. Què feu en eix lloch?

PAMPIR. Ja ho podeu vèure, estem asseguts.

EUSEBI. Prou ho veig, mes ab quin objecte?

POLYGAMOS. Esperem un cotxe pera anar a Antuerpia.

EUSEBI. A fira?

POLYGAMOS. Sí, però en qualitat d'espectadors més que de marxants, encara que cadahú tingui 'ls seus afers a ciutat.

EUSEBI. També volía anarhi jo... Qui vos veda fer vía?

tició molt estesa, sobre tot a Italia, de *la jettatura, mala mirada*, motivada per lo mirar d'Eusebi ab los seus *quevedos*, ulleres de ma.

POLYGAMOS. No 'ns hem entès ab los cotxers.

EUSEBI. Son gent intractable. Fem-los-en una?

POLYGAMOS. Molt me plauría.

EUSEBI. Prenem posat com si volguessim anar a peu.

POLYGAMOS. Més aviat creuràn que 'ls cranchs volan, que no pas pensar qu'a la nostra edat siam homens pera anar caminant fins a Antuerpia.

GLYCIÓ. Voleu un bon concell?

POLYGAMOS. Parlèu.

GLYCIÓ. Ara 'ls cotxers bèuen, y com més beuràn més es de temer que 'ns aboquin sobre 'l llot de la carretera...

POLYGAMOS. Cal venir molt de matinada pera trobar un cotxer que no hagi begut.

GLYCIÓ. Donchs, si volem arribar d'hora a ciutat, lloguem un cotxe per nosaltres sols. No val la pena d'estalviar [1]. Lo que 'ns

[1] O sía: no val la pena d'anar en *omnibus*. Los francesos, que tot ho volen haver inventat, atribueixen l'invenció dels vehícols per tothom, dels *omnibus*, al famós Blay Pascal, nat en 1623, uns cent anys després de la composició d'aquest Coloqui, en que ja 's

toqui pagar de més, ho valdrà 'l pler d'estar amples, y de fer ruta agradablement, tot enrahonant.

POLYGAMOS. Glyció té rahó, car fins anant en cotxe, un company amable val tant com lo vehícol [1]. Ademés, segons lo proverbi grech, parlarem en tota llibertat, no de dalt del carro, sino de dintre 'l carro [2].

GLYCIÓ. Ja estem entesos, pujem! Ah! quant dolça m'es la vida tenint lo goig de revéurem entre vosaltres després de tan llarga separació.

EUSEBI. A mi 'm sembla que m'he tret anys de sobre.

POLYGAMOS. Quants ne dèu fer que viviem junts a Paris?

EUSEBI. Potser quaranta dos.

PAMPIR. Llavors tots representavam la mateixa edat.

parla de cotxes públichs, y no certament com d'una cosa nova.

[1] Alusió, modificantla, a la sentencia de Publilius Syrus: *Comes facundus in via pro vehiculo est.*

[2] *Non de plaustro*, no de dalt del carro, es a dir, no com los rapsodes que de dalt d'un carro recitavan poesíes o contavan facecies (lo carro de Thespis, origen del Teatre grech).

EUSEBI. No 'ns portem gran diferencia.

PAMPIR. Avuy, Glyció no sembla vell y Polygamos podría passar per son avi.

EUSEBI. En veritat que sí. A què ho atribuhiu?

PAMPIR. Potser sía que l'un ha caminat rahonablement y l'altre ha trotat com un foll.

EUSEBI. Que 'ls homens caminin al pas o corrin al trot, los anys los alcançan.

POLYGAMOS. Dieunos francament, Glyció, quina es la vostra edat?

GLYCIÓ. Tinch més anys que ducats...

PAMPIR. Bé, però quants?

GLYCIÓ. Seixanta sis.

EUSEBI. Lo que se 'n diu *la vellesa d Tithoni.*

POLYGAMOS. Y per quin secret l'heu retardada la vostra vellesa? No teniu ni un cabell blanch, ni una arruga, vostres ulls son vius, mostreu dues belles rengleres de dents, lo vostre color es sanitós, respireu salut y vida.

GLYCIÓ. Vos confiaré 'l meu secret si 'm prometeu contar com ho haveu fet vosaltres pera accelerar la vellesa.

POLYGAMOS. Ho prometem... Dieunos, hont anàreu a l'eixir de Paris?

GLYCIÓ. Dret al meu poble, y després d'un any de serhi, vaig pensar que 'm calía fer un pensament, escollir una professió, cosa de gran importancia per lo ben esser de la vida. Vaig pesar les ventatges y 'ls inconvenients de moltes professions...

POLYGAMOS. Força m'estranya que vos haguessiu tornat tant rahonable, a Paris no ho ereu gayre.

GLYCIÓ. Qüestió d'edat. Per altre banda al meu poble, y en aquella circunstancia, no vaig obrar del tot segons mon lliure arbitri.

POLYGAMOS. Ja deya jo...

GLYCIÓ. Avans de resoldre, vaig parlar ab un dels meus compatricis, home de pes, carregat d'experiencia, molt estimat de tothom, y que segons me semblava, era del tot ditxós.

POLYGAMOS. Féreu sabiament; y què us digué 'l vostre compatrici?

GLYCIÓ. Seguint lo seu concell vaig contraure matrimoni.

POLYGAMOS. Ab una dona rica?

GLYCIÓ. Lo dot fou modest y justificava

'l proverbi: *A cada hu segons la seva condició*, car lo que jo possehía no era tampoch gran cosa. May m'he penedit d'haverme casat.

POLYGAMOS. Quina edat teníau llavors?

GLYCIÓ. Vint y dos anys fets.

POLYGAMOS. Ditxós mortal!

GLYCIÓ. La meva ditxa no fou deguda tota a la sort.

POLYGAMOS. Què voleu dir?

GLYCIÓ. M'esplicaré. N'hi ha que s'encisan avans d'escullir; jo, vaig escollir ab reflexió la dona que devía encisarme, prenentla per esposa no tant pel meu pler com per tenirne posteritat. He viscut ab ella molt agradosament prop de vint anys.

POLYGAMOS. Vos ha deixat fills?

GLYCIÓ. Un quadrigi: dos fills y altres tantes filles.

POLYGAMOS. Sou senzill particular o magistrat?

GLYCIÓ. Tinch un modest càrrech públich. Hauría pogut obtenirne de més importants, però he preferit viure d'una fayçó honorable y sense exposarme a greus responsabilitats. D'eixa manera ningú pot acusar-

me d'egoísta y encara puch de temps en temps ser útil als meus amichs. Content del meu càrrech, may n'he ambicionat d'altre y sempre l'he exercit de manera que les meves funcions ne resultessin ennoblides. Trobo això més bell que no pas dèure la consideració a l'importancia de les funcions mateixes.

EUSEBI. En veritat que sí.

GLYCIÓ. He anat fentme vell entre 'ls meus compatricis, estimat de tots...

EUSEBI. Lo qual es ben difícil, car tots sabem que 'l qui no té enemichs tampoch té amichs, y que l'enveja es sempre la seguidora de la felicitat.

GLYCIÓ. L'enveja s'arrapa generalment a lo que sembla una sort extraordinaria, la mediocritat es rarament envejada. He fet tot lo possible pera no adquirir res en detriment dels meus vehins, y seguint la màxima grega de no intervenir en los negocis públichs, no intervenint may en res, he viscut ben allunyat dels qui tractavan d'afavorir o perjudicar un o altre. Si m'han sobrevingut divergencies les he aplanades justificantme per medi dels bons oficis de

persones entenimentades o be he dissimulat, fent com si no hi pensés. He sigut sempre enemich de plets, y si l'ocasió de pledejar se 'm presentava he preferit sacrificar l'objecte en litigi a perdre amistats. Faig com Mició [1], no poso may mala cara a ningú, per tothom tinch un somrís, saludo y torno a saludar benignament, no contrarío may, no critico la manera de viure ni la conducta dels altres, no 'm poso al devant de ningú y deixo que tothom trobi bell ço que posseheix. Lo que no vull que se sàpiga no ho confío, no tafanejo 'ls secrets dels altres y si per atzar me diuen quelcom may ho repeteixo. Dels absents, o no 'n parlo, o si n'he de parlar ho faig d'una manera amistosa, car les intemperancies de llengua son causa de la major part de les rancunies. No excito ni mantinch los odis dels altres, y quan puch, tracto d'ablanirlos. Heus aquí 'l modo qui fins avuy he usat pera evitar l'enveja y guanyarme 'l bon afecte dels meus conciutadans.

PAMPIR. Lo celibat no vos ha sigut pesant?

[1] Faig com aquell Mició... *Mitionem quemdam ago*, personatge de Terenci en la comedia *Adelphi*.

GLYCIÓ. No he tingut major tristesa que 'l traspàs de ma muller caríssima, hauría volgut envellir ab ella pera fruhir ensemps de la companya dels nostres fills, mes lo Cel haventho dispost d'altre manera, no he cregut convenient desesperarme... Lo que per altre part, no hauría servit de res a la difunta.

POLYGAMOS. Y no se us ha acudit remaridarvos, haventho tan sortosament ensopegat la primera vegada?

GLYCIÓ. Ho he pensat... y no ho he fet en interés dels meus fills.

POLYGAMOS. Es però ben enutjós anarsen sol al llit cada vespre.

GLYCIÓ. No hi ha res difícil quan un vol. Per altre part, reflexioneu que 'l celibat comporta grans ventatjes. Hi ha gent que prenen sempre les coses per llur costat pahorós fent com aquell Cratés a qui es atribuhit un epigrama hont son resumits tots los mals de la vida, adoptant la màxima de que valdría més no ser nat. Jo, jo soch del parer de Metrodorœs que en tot y per tot troba quelcom de bo. La vida esdevé més dolça. Me som feta una lley de no desitjar

ni detestar cap cosa apassionadament, de manera, que si obtinch algún éxit no n'estich orgullós, y si 'm pervé una contrarietat no 'm desespero.

PAMPIR. En veritat que sou un més perfecte filosof que 'l mateix Thales.

GLYCIÓ. Si una pena vé a amohinarme, lo qual es freqüent en la vida, l'esborro del tot de ma memoria, encar que sía indignació per una ofensa o qualque agravi.

POLYGAMOS. Hi ha però certes injuries que sollevan lo fel del més pacient, per exemple les ofenses dels servidors.

GLYCIÓ. Jo persisteixo en oblidar, y si no puch obtenirho, me faig la reflexió de que es inútil amohinarme per una cosa irremeyable. En altres termes, cedeixo a la rahó... y així no hi ha disgust, per viu que sía, que no m'hagi ja passat a l'acotxarme.

EUSEBI. Ab tal caràcter es molt natural lo no envellir.

GLYCIÓ. Y per no celarvos res, afegiré que sempre he tingut cura de no cometre una acció de la qual jo o 'ls meus fills tinguessim d'avergonyirnos; res inquieta tant com una conciencia intranquila. Si he cay-

gut en qualque falta, avans d'anarmen al llit me reconcilío ab Deu, car la dolçor verdadera, o per parlar com los grechs, *la tranquilitat d'esperit* consisteix en la pau de Deu. Al qui aixís viu, los homens no poden ferli gayre mal.

EUSEBI. La pahor de la mort no vos atormenta qualque vegada?

GLYCIÓ. Penso tant poch en lo dia de la meva mort com en lo dia de ma naixença. Sé qu'hem de morir, y si me 'n inquietés potser l'inquietut me llevaría algun jorn de vida y de totes maneres no m'allargaría l'existencia ni d'una hora... Deixo donchs la qüestió al Cel y no m'afanyo més que pera viure bé; essent evident que no 's pot viure agradablement més que ab la conciencia tranquila.

PAMPIR. Jo no hauría sapigut viure tants anys seguits al mateix poble. M'hi hauría mort de tèdi, encar qu'hagués tingut lo bon astre de viure a Roma.

GLYCIÓ. Confesso que cambiar de residencia té 'l seu encís, mes si 'ls llarchs viatjes avivan potser l'inteligencia, ofereixen també certs perills. Prefereixo donar la volta al

mon sobre un mapa-mundi y veure en l'historia un major nombre de fets que no pas, a l'exemple d'Ulysses, rodar durant vint anys per mar y per terra. Soch propietari d'una caseta de camp situada a uns dos mil passos de la vila, y allí, devegades travallo la terra. Quan he reprès forces retorno a ciutat com si vingués de lluny, saludo a tothom, y soch saludat al igual que si arribés de les illes ara de poch descobertes. [1]

EUSEBI. No fortifiqueu la vostra salut per medi de remeys?

GLYCIÓ. Ab mi tenen mal plet los metjes y apotecaris. May m'he fet sangrar, may he engolit píldores, ni begut pocions. Si 'm sento cansat, combato la lassitut per la dieta o la vida camperola.

EUSEBI. Tampoch vos dediqueu a l'estudi?

GLYCIÓ. Molt sovint, car l'estudi es lo gran encís de la vida, mes en ell hi cerco

[1] Erasme aludint als descobriments dels navegants espanyols per terres que més tart foren anomenades *terres d'Amèrica*, usa una frase, *navigavit ad novas insulas*, qu'es la traducció de *les isles nouvellement trouvées*, estampada al títol del llibre publicat a

més aviat una diversió que no pas un tormentt. Estudío donchs, sía per mon pler, sía per utilitat, però may per ostentació. En havent nodrit lo cos m'alimento l'esperit ab lectures instructives o bé 'm serveixo d'un lector, però may més d'un'hora seguida, després prench la meva guitarra y 'm pas-

Paris en 1532 per Simon de Colines: *Petrus Martyr, de Angleria. Extraict ou recueil des isles nouvellement trouuées en la grand mer Oceane ou temps du roy Despaigne Fernand et Elizabeth sa femme, translaté en languaige francoys. Item trois Narrations: dont la premiere est de Cuba, la seconde de la mer Oceane, la tierce de la prinse de Tenustitan.* Lo qual ens portaría a suposar que devía haver fullejat lo llibre en qüestió, y si la cosa fos certa, donaría data als Coloquis hont la frase 's troba. Admetent però que sía una coincidencia, pot assegurarse que vivint a Basilea (hi morí en 1536), ficat sempre entre llibres y editors, devía tenir noticia d'altre llibre del 1521: *De nuper sub D. Carolo repertis insulis, simulque incolarum moribus enchiridion. Dom. Margaritae, diui Max. Caes. filiae dicatum. Basileae*, 1521, igualment publicat a França per Simon de Colines, y a Alemanya per Honiger de Konigshofen. Donchs, malgrat la gran trascendencia del fet extraordinari que 'ls llibres relatavan, ell, al fer alusió a coses de ultra-mar, may se pren la molestia d'esplanarse en consideracions de cap mena; lo qua corrobora la nostra observació, en altres indrets apuntada, de que les qüestions llibresques y les de costums, eren les qui principalment l'interessavan.

sejo amunt y avall de ma cambra cantant o rumiant sobre lo qu'he llegit; si tinch un amich aprop, parlem de les nostres lectures y després torno a pendre 'l llibre.

EUSEBI. Y dieu, francament, no vos sentiu incomodat per les miseries de la vellesa?

GLYCIÓ. Solament trobo que potser lo meu dormir sía una mica més lleuger qu'avans y ma memoria no tant fidel.

Y havent complert ma paraula, haventvos divulgat los secrets màgichs ab qual ajuda 'm conservo sà y bò, prego a Polygamos que vulla contarnos com ho ha fet pera envellir tant depressa.

POLYGAMOS. Ho contaré, no vull celar res a uns amichs tan sincers.

EUSEBI. Advertintvos, que lo que 'ls direu no serà repetit.

POLYGAMOS. Tots sabeu, quan jo vivía a Paris, lo amich qu'era d'Epicuri.

EUSEBI. Ho recordem perfectament; però sens dubte deixàreu les vostres costums ab la vostra joventut.

POLYGAMOS. D'entre les nombroses amigues que havía tingudes a Paris vaig empor-

tarmen una a casa. Una qu'estava grossa...

EUSEBI. A casa 'ls vostres pares?

POLYGAMOS. Sense pensarmhi gayre. La vaig fer passar per la muller d'un amich que prompte arribaría...

GLYCIÓ. Y 'l vostre pare ho cregué?

POLYGAMOS. Tingué sospites, y al cap de quatre dies me renyà greument; però jo continuava vivint a mon gust, fins que al dirme 'l meu pare que no volía tenir lloques a casa, a l'amenaçarme ademés de deshereuarme si no mudava de vida, vaig decidir emigrar. Lo gall y la gallina se 'n anaren de la casa paterna, y al serne fora, la lloca encara covà uns quants pollets.

PAMPIR. Y de què vivíau?

POLYGAMOS. La meva mare 'm donava d'amagat qualque moneda, y ademés, anava endeutantme.

EUSEBI. Trobavau qui vos amprés?

POLYGAMOS. Hi ha gent que a ningú deixen diners ab més gust que als disbauxats.

PAMPIR. Y per fi...

POLYGAMOS. Per fí, veyent que 'l meu

pare 's preparava seriament a deshereuarme intervingueren bones persones que posaren la pau entre nosaltres a condició de que jo 'm casaría ab una minyona del nostre poble, divorciant ab la francesa.

EUSEBI. Que hi erau casat formalment?

POLYGAMOS. Li havía fet una promesa *ad futuri temporis* [1] que 's trobava acompanyada de tractes presents.

EUSEBI. Com poguereu donchs separàrvosen?

POLYGAMOS. Vaig saber que la meva francesa estava casada ab un francès que l'havía abandonada feya temps.

EUSEBI. Y ara esteu casat de debó?

POLYGAMOS. Ab ma vuytena muller.

EUSEBI. La qui fa vuyt? Així s'explica 'l vostre nom, que sens dubte rebereu per predestinació. Y... les set anteriors, deuen haver traspassat estèrils?

POLYGAMOS. Al contrari, no n'hi ha ha-

[1] *Intercesserant verba futuri temporis.*—Alusió a una sentencia de jurisconsults adoptada pels teòlechs. Si un jove diu a una donzella: «te pendré per muller», y que després tingui ab ella relacions íntimes, lo matrimoni es un fet consumat, es com si li hagués dit *te prench per esposa.*

gut una que no m'hagi deixat maynada a casa.

EUSEBI. Jo més voldría haver tingut gallines, m'hauríen donat ous... [1] Ja deveu estar desgustat de la poligamia?

POLYGAMOS. De cap manera. Si la meva vuytena muller morís avuy, no tardaría a pendre la qui fes nou. Lo que m'amohina es no poder tenir dues o tres dones a l'hora, ja que un sol gall té tantes gallines.

EUSEBI. Aixís s'explica, oh gall eixerit! que siau tan magre y caduch. No hi ha res que precipiti tant la caducitat com la beguda y la passió de les dones. Y de què viviu?

POLYGAMOS. Al morir mon pare me pervingué qualque coseta. Ademés travallo com un desesperat.

EUSEBI. Quin ofici feu? Heu renunciat a les belles-lletres?

POLYGAMOS. He passat del tot, com se sol dir, de cavall a ase, d'adepte que avans era de les set arts, ara soch un senzill menestral.

[1] *Gallina, Gallus, pullos, Galla, Gallum.* — Joch de paraules alusives a *gal, galuà*, home de la Galia.

EUSEBI. Malhaurat! Tantes vegades viudo, tantes vegades suportant lo celibat.

POLYGAMOS. May he passat més de deu dies sense dona, y la que prenía m'aconsolava de la que ja no tenía. Eixa es la vera historia del meu viure.

Y ara, que Pampir vulla contarnos la seva vida, ell, que segons veig porta 'ls anys ab lleugeresa, y això, que si no m'erro, deu tenirne dos o tres de més que jo.

PAMPIR. Vos contaré la meva vida si voleu escoltar una cosa tan insignificant.

EUSEBI. Escoltarem ab gàudi.

PAMPIR. Al tornar a casa, mon pare, qu'era ja d'edat, me donà pressa pera pendre una carrera que 'm produhís guanys, y després d'haver reflexionat madurament vaig decidirme pel comerç.

POLYGAMOS. Molt m'estranya la vostra preferencia per tal carrera.

PAMPIR. Tenía gran desitj de veure terres, de coneixer nacions, llengües y costums diverses, y 'l comerç, me semblà lo més convenient... També contribueix a donarnos prudencia.

POLYGAMOS. Trista prudencia la que s'adquireix a despeses d'altres mals.

PAMPIR. Lo meu pare 'm donà una bona picossada de florins pera empendre 'l comerç sots los auspicis d'Hèrcol y ab la protecció de Mercuri, y al mateix temps vaig ser promès ab una damisela provehida d'un bon dot y d'una hermosura que l'hauría feta desitjable, fins sense dot.

EUSEBI. Foreu ditxós en vostres negocis?

PAMPIR. Tot lo contrari. Avans la fi de mon primer viatge havía perdut capital y guanys [1].

EUSEBI. Per un naufragi?

PAMPIR. Sí, per un naufragi; car vaig anar a les roques sobre un escull més perillós que 'l cap de Meleos [2].

EUSEBI. En quina mar se troba eix escull?

PAMPIR. No sabría dirho, mes l'escull es famosíssim per mil desastres. En llatí s'ano-

[1] *Perit et sors et usura.* — Perduts capital e interessos.

[2] *Malea.* — Promontori de Laconia molt anomenat per lo perillós.

mena 'l Joch, no sé com l'anomeneu vosaltres hellenistes.

EUSEBI. Jugàreu? Quina follía!

PAMPIR. Major fou la de mon pare de confiar tanta moneda a un infant.

GLYCIÓ. Y un cop naufragat què féreu?

PAMPIR. No vaig fer res, vaig decidir penjarme.

GLYCIÓ. A causa del furor patern? La cosa tenía però remey, un primer erro sempre 's perdona.

PAMPIR. Entre temps vaig tenir la desgracia de perdre també la meva promesa, car los seus pares al saber lo bellament que jo començava, retractaren llur paraula... Y 'n tinguí gran desfici, car n'estava del tot emprendat.

GLYCIÓ. Erau bé de planyer. Y quín partit prenguéreu?

PAMPIR. Lo partit que 's pren en una situació desesperada. A casa no volíen donarme res, jo havía perdut tot lo que possehía... fins la dona estimada, tothom me tractava de pou sense fons, de dissipador, de monstre... Ho repeteixo, vaig decidir penjarme o capbuçarme en qualque monestir.

EUSEBI. Crudel partit. Veig qu'escollíeu la mort més dolça.

PAMPIR. Al contrari, prenía 'l partit que llavors jo creya més crudel; tant era l'horror qu'a mí mateix me causava.

EUSEBI. Hi ha no obstant qui 's tanca en un Convent pera viure xalat! [1]

PAMPIR. Vaig reunir un petit viàtich y vaig anarmen lluny del meu país.

GLYCIÓ. A quina terra?

PAMPIR. A Irlanda, hont me feren canonge dels qui van vestits de lli per sota y de llana per sobre.

GLYCIÓ. Heu donchs hivernat a Hibernia? [2]

PAMPIR. No, car als dos mesos de serhi vaig passar la mar pera anar a Escocia.

GLYCIÓ. Y què vos desplagué entre 'ls escocesos?

PAMPIR. Res en particular, sinò que llur modo de viure era massa blà per un home que mereixía la forca.

[1] *Quam græci vocant, Xalarse*, no fer res, *far niente.*

[2] Joch de paraules bastant minço entre Hivern y 'l nom de *Hibernia* o *Ivernia* que 'ls antichs donavan a la Irlanda.

EUSEBI. Quina vida portavau a Escocia?

PAMPIR. Vaig entrar a casa 'ls Cartoixans. En lloch de lli portava la pell núa.

EUSEBI. Son homens morts del tot per les coses mundanes.

PAMPIR. Aixís m'ho semblava ohintlos cantar.

GLYCIÓ. Uns morts que cantan? Quants mesos haveu sigut Scotià entr'ells?

PAMPIR. Uns sis mesos.

GLYCIÓ. Bella constancia!

EUSEBI. Què vos semblà llur vida?

PAMPIR. Ho repeteixo: una cosa molla y afeminada... Ademés, vaig notar que hi havía entr'ells qui no tenía lo cervell prou sà... per mor de la solitut sens dubte. Y com jo sentía que 'l meu cervell era moll, vaig tèmer que se m'ablanís del tot.

POLYGAMOS. Y d'allí, cap ahont emprenguéreu la volada?

PAMPIR. Vaig anar a França, hont vaig trobar gent de l'Ordre de Sant Benet, que per la negror de llur hàbit ja manifestan portar dol del mon. Fins n'hi hà algúns que en lloch de camisa duen un cilici que sembla una xarxa ab nusos.

GLYCIÓ. Quina manera de macerarse les carns!

PAMPIR. Vaig passar onze mesos en companyía dels Benedictins.

EUSEBI. Què va impedirvos romandre ab ells?

PAMPIR. Lo reparar que portavan una vida més esclava de les cerimonies que no pas de la pietat verdadera. Ademés, vaig saber que hi havía encara uns frares més sants, uns que Sant Bernat disciplinà cambiant llur hàbit, que de negre 's tornà blanch... y ab eixos últims visquí deu mesos.

EUSEBI. També 'ls prenguéreu en desgrat?

PAMPIR. Absolutament per res. Fins me semblavan bons companys, però jo seguía la màxima grega: cal menjar molts caragols o no tastarlos [1]. Volía, o no ser frare, o serho del tot. Llavors coneixent l'existencia dels

[1] Proverbi aplicable als qui s'emprenen un negoci sense estudiarlo ni abandonarlo del tot. Se funda en la creença de que uns quants caragols donan mal de ventre, y molts, son de fàcil digestió.
(V. Adagia.)

frares de Santa Brígita, uns homens quasi divins, aní a trobarlos.

EUSEBI. Y quant de temps durà la vostra nova vida?

PAMPIR. No del tot dos dies.

GLYCIÓ. Llur manera de viure vos fou donchs ben desplaenta?

PAMPIR. No reben sinò als qui fan vots, al professar... y jo, no 'm sentía encara prou foll pera deixarme posar unes morralles que m'hauría sigut difícil treurem. Per altra part, cada vegada qu'ohía 'ls cants de les novicies, lo recort de la meva estimada m'atormentava.

GLYCIÓ. Què fereu després?

PAMPIR. Mon cor ardía de santedat, y en lloch trobava aliment per ma foguera. Un jorn, passejantme, vaig trobar uns frares que duyen pintada una creu. Aquella divisa m'atragué, mes la varietat de les creus me tenía indecís: los uns la portavan blanca, altres roja, aquestos verda, aquells virolada, uns senzilla, d'altres doble, quàdruple y fins ornada de figuras diferents, y pera no arrepentirme de no haverho tastat tot, prenguí quasi totes les formes... mes, de día

en día anava enfortintse en mí la convicció de que hi ha una gran diferencia entre portar una creu sobre la capa, o cosida a la sotana, y portarla sobre 'l cor. Per fí, no volent cercar més, vaig dirme: pera arribar d'una sola estropada al cim de la perfecció, faré un viatje a Terra Santa y tornaré a casa curull de santedat.

POLYGAMOS. Heu anat a Terra Santa?

PAMPIR. Podèu duptarne?

POLYGAMOS. Y còm fèreu pera viure?

PAMPIR. En veritat que la vostra interrogació m'estranya en eix moment. Com no me l'haveu feta més aviat?... Coneixeu lo proverbi: «tota terra nodreix l'art» [1], de consegüent...

GLYCIÓ. Quín art exercíau?

PAMPIR. La chiromancia.

GLYCIÓ. Ahont l'havíau apresa?

PAMPIR. Què importa?

GLYCIÓ. Quí fou vostre mestre?

PAMPIR. Una dama que tot ho ensenya:

[1] Arreu l'art fa viure. *Art* es pres en lo sentit d'habilitat, d'astucia, de trapacería.
(V. Adagia.)

la Fam! Calía vèurem endevinant lo passat, lo pervenir, lo present...

GLYCIÓ. Còm podíeu ferho?

PAMPIR. Ho endevinava ardidament y ab gran assegurança, fentme pagar per endavant.

POLYGAMOS. Y un art tant ridícol vos feya viure?

PAMPIR. Ja ho crech! y no solament a mi, sino a dos domèstichs que per tot me seguíen. Tant es notori que 'l mon està plè d'ignars. Tot caminant vers Terra Santa, vaig juntarme ab un gran senyor molt rich, que vell de setant'anys, deya no voler morir sense veure Jerusalem.

EUSEBI. Havía deixat sens dubte sa muller a casa...

PAMPIR. Sa muller, y més de sis fills.

EUSEBI. Oh! lo piadosament impíu vellet! Retornàreu sant?

PAMPIR. Si he de parlarvos clar, me sembla que retorní més dolent de lo que fins llavors havía sigut.

EUSEBI. S'apagà en vos l'amor a la religió?

PAMPIR. Al contrari, flamejava més que

may. Fins al punt de que al passar per Italia vaig ferme soldat.

EUSEBI. Cercavau la religió en la guerra? en la cosa més abominable?

PAMPIR. Era una guerra santa.

EUSEBI. Potser contra 'ls turchs?

PAMPIR. No, tractava 's d'altre cosa, encara més santa, com llavors ho predicavan.

EUSEBI. De què 's tractava?

PAMPIR. Lo Papa Juli II,[1] estava en guerra contra 'l francès... Per altra part, la vida militar dona molta ensenyança.

EUSEBI. De coses fellones.

PAMPIR. Després ho he reconegut... Vos

[1] *Julius secundus... adversus Francos.* — Juli II, nat a Genova, nebot, o pot ser fill de Sixte IV. — Erasme termina en eixos termes lo prefaç de la seva traducció d'uns quants diàlechs de Llucià: «Actual»ment, a Italia, los estudis son molt descuydats, car »tot lo país es un camp de batalla. Lo sobirà pontí»fex Juli fa la guerra, triomfa y obra com altre »Juli Cesar.» — (Bolonya XV Kalendes de Desembre MDVI.) — Lo lector pot deduirne l'època en que eix Coloqui fou escrit. Erasme sembla professar una cordial aversió pel Papa Juli II y cert Coloqui anònim titolat *Julius exclusus* en que 'l Papa es expulsat del Cel, sembla obra seva. — En l'Elogi de la Follía també 'l satirisa.

asseguro qu'he portat una vida més dura, essent soldat, qu'essent frare.

EUSEBI. Continuèu...

PAMPIR. Tornava a trobarme indecís entre rependre 'l comerç, que ja havía abandonat, o seguir la vida religiosa, que abandonava; quan me vingué l'idea de que les dues coses podíen conciliarse.

EUSEBI. Decidireu ser a la vegada marxant y frare?

PAMPIR. Y perquè no? Què hi ha de més religiós que 'ls frares mendicants? y no obstant res s'assembla més al comerç que lo qu'ells fan. Corren per mar y per terra, veuhen y ouhen moltes coses, penetran per tot, van a casa dels plebeus, dels nobles, dels reys...

EUSEBI. Però no s'ocupan de tràfechs marxants.

PAMPIR. Ab major èxit de lo que vos penseu.

EUSEBI. Y, quins mendicants escollireu?

PAMPIR. Vaig probarlos tots.

EUSEBI. Nul fou del vostre gust?

PAMPIR. Tots ho hauríen sigut si m'haguessin permès desseguida dedicarme al ne-

goci; però avans de confiarme qualque cosa d'important m'imposavan llargues canturies al Chor y llavors jo, veyent que tardaría en reeixir, vaig dedicarme a l'obtenció d'una Abadía; mes com sía que Diana no es favorable a tots, la cosa anava lentament. Ja feya vuit anys que postulava quan me fou anunciada la mort del meu pare. Vaig tornar a casa, y seguint los concells de la meva mare prenguí muller, dedicantme altre vegada als meus antichs negocis.

GLYCIÓ. Y còm heu fet al cambiar tan sovint d'hàbit, pera guardar les bones formes?

PAMPIR. He fet com los qui en una mateixa comedia representan diferents personatges.

EUSEBI. Dieu, amich, dieu francament, de tants oficis, quin vos ha semblat millor?

PAMPIR. Tot no convé a tots, y per mí no hi ha millor ofici que 'l que avuy exerceixo.

EUSEBI. Lo comerç es no obstant cosa ben aleatoria.

PAMPIR. Sí que ho es, però totes les co-

ses tenen los seus inconvenients, y fet y fet, vull fer prosperar la meva casa.

Parleu ara vos, Eusebi, contèunos qualques escenes de la vostra vida.

EUSEBI. Vos recitaré tota la comedia car no té gayres actes.

GLYCIÓ. Vos escoltarem ab pler grandíssim.

EUSEBI. Al tornar a ma casa payral, vaig passar un any sense decidirme sobre la professió qu'empendría; meditànt, estudiant los meus gustos y les meves aptituts... quan, sense esperarho, m'oferiren lo que se 'n diu una prebenda... y la vaig acceptar.

GLYCIÓ. Es professió bastant blasmada.

EUSEBI. Per mí, conforme van les coses d'aquest mon, vaig trobar que feya bé exercintla. Creyeu que no sía cosa agradable, rebre tot a l'hora, com si cayguessin del cel, consideració, una hermosa casa ben amoblada, bones rendes, una societat honorable, la regencia d'un temple, hont, si voleu, podeu ocuparvos de religió?

PAMPIR. Lo que 'm desplauría en eixa professió es lo luxe y l'escàndol de les con-

cubines, l'odi que quasi tots los feligresos senten per les belles lletres.

EUSEBI. Jo no 'm cuydo de lo que fan los altres, sino de lo que jo dech fer. No 'm relaciono més que ab les persones més virtuoses; tractant però d'amillorar a les qui no ho son.

POLYGAMOS. Sempre heu viscut en eixa professió?

EUSEBI. Sempre, havent passat però, al començament, quatre anys a Pàdua.

POLYGAMOS. A Pàdua? y què hi feyeu?

EUSEBI. Estudiar medicina durant un any y mitj y 'l restant temps dedicarlo a la theología.

POLYGAMOS. No veig lo per què!

EUSEBI. Pera apendre a millor gobernar la meva ànima y 'l meu cos, y ser útil qualque vegada als meus amichs. De quan en quan també predico. Així he viscut tranquilament fins ara. Satisfet de ma sola prebenda, no solicitantne may cap d'altre y fins disposat a rebutjar la que 'm fos oferta.

PAMPIR. Molt me plauría que Deu ens permetés saber lo que ha sigut dels altres amichs ab qui vivíam a Paris.

EUSEBI. Podría donarvos noves d'uns quants, però tot xerrotejant veig que ja som a les portes d'Antuerpia, y si no hi teniu inconvenient podríam hostatjarnos al mateix hostal pera continuar la nostra conversa.

ESTARIBOT FINAL

HUIGNITION, HENRICH; aurigues.

HUIGNITION. Hont has carregat tanta farda, borni?

HENRICH. Y tú, ahont menes ton burdell, pillastre?

— Hauríes d' abocar eixos vells xaruchs demunt d'un tou d'ortigues pera que se 'ls calentessin les sangs.

— Y tú, vegis d'abocar lo teu lupanar al mitj del fanch pera refrescarlo, car porta les sangs enceses.

— No tinch la costum de fer capgirells.

— No? Y l'altre día, aquells sis cartoixans que vas abocar a la carretera y que de blanchs se van aixecar negres, mentres tú 'n reyes com d'una proesa!

— No va ser fet expressament. Tots dormíen y carregaven massa 'l meu cotxe.

— Al contrari dels vells qu'ara porto, han alleugerit lo meu, parlotejant sempre. No n'he vistos may de més trempats.

— M'estranya que 'ls alabis, car la gent d'edat son poch del teu gust.

— Sí, però eixos vells son bones persones.

— Y en què ho has conegut?

— A les parades m'han fet bèure tres cops una famosa cervesa ben bona.

— Ah! Ja ho entench: son bons per tú.

LO MILITAR Y 'L CARTOIXÀ

MILITAR. — CARTOIXÀ

MILITIS ET CARTHUSIANI [1]
Militis. — Carthusiani.

MILITAR. Salut germà!

CARTOIXÀ. Salut a tu, germà caríssim!

MILITAR. No t'hauría conegut!

CARTOIXÀ. Me trobas envellit ab dos anys de no véurens?

MILITAR. Envellit no, però eixa testa rapada y l'hàbit que portas, te donan ayres d'un animal estrany.

CARTOIXÀ. Que no coneixeríes la teva dòna si la veyes mudada?

[1] *Carthusiani.* — Forma verbal de Chartreusiani, ordre fundada per Sant Bruno, de Colonia, en 1086 a la Chartreuse, França.

MILITAR. No, si 'l seu vestit fos com lo teu.

CARTOIXÀ. Jo bé t'he reconegut, y això que no solament t'has mudat de vestit, sinó de patxoca, d'exterior. Quina colorayna per sobre teu! Cap aucell pot compararse't. Ab quina abundancia t'han penjat arrèu coses estravagants! Y encara, ta cabellera arrañada, eixa barba hirsuta, eixa selva de pels esburrifats de damunt lo teu llabi, ab punxes com les dels felins; més d'una nafra que 't desfigura de tal manera, que podríes passar per un *Samià stigmatisat*, com diu lo proverbi [1].

MILITAR. Me vèus tal com se troban tots los soldats al tornar de la guerra. Mes, digas amich, deu haverhi gran escassedat de bons metges per aquí?

CARTOIXÀ. Perquè?

[1] *Samius litteratus.* — Samos fou breçol de Pytagoras, que deya que la lletra V es lo símbol dels camins divergents de la Virtut y del Vici. Callistrates que reduía les lletres de l'alfabet a 24, també era de Samos. Així la gent de Samos eren anomenats *lletrats*... si bé lo terme comporta certa ironía alusiva als *lletrats-criminals* o sía als bandolers, als esclaus o presoners, qu'eren marcats ab lletres.

MILITAR. Perque reparo que no t'han sapigut guarir lo cervell avans de precipitarte en l'esclavitut.

CARTOIXÀ. De manera que 'm creus boig?

MILITAR. Certament. Quina necessitat teníes d'enterrarte ans de temps? Que no podíes viure xalat entre la gent mundana?

CARTOIXÀ. Tu creus que jo no visch en lo mòn?

MILITAR. No, que no hi vius, per Júpiter!

CARTOIXÀ. En què 't fundas?

MILITAR. Me fundo en que no t'es permès anar ahont vols, en que t'han engabiat, t'has deixat ràure, t'han aubardat, t'obligan a romandre sol, te fan menjar sempre de peix. Fins m'estranya que ja no ho sigas, un peix.

CARTOIXÀ. Si 'ls homens se cambiavan en lo que menjan, fa temps que tu serías un porch, car lo teu menjar deu ser carnsalada.

MILITAR. Estich segur de que ja 't reca de ser frare, no 'n conech gayres que no s'arrepenteixin de serho.

CARTOIXÀ. Això deu passar ab los qui

s'abocan en eixa vida com si 's llençessin dintre un pou. En lo que 'm pertoca, jo hi som entrat ben resolt, després d'haverme examinat y d'haver pesat lo pro y 'l contra de la professió. Tenía vint y vuyt anys, de consegüent no era un infant. En quant a la qüestió de l'espay, considera que tu tampoch pots corre gayre lluny, si comparas les teves anades ab l'inmensitat del món. Què importa qu'un lloch sía més o menys ample ab tal que res hi manqui. Molts homens, per gust, no surten may, o surten rarament de la ciutat hont son nats, y si se 'ls prohibís eixirne, s'hi moriríen de tedi, volent llavors pendre ferma volada. Això del correr món es una manía de la qual no pateixo. Jo m'imagino que tot lo món es aquí. Eix mapa me representa l'univers, y sens fatigarme 'l recorro ab major seguretat que 'ls qui han navegat fins a les illes novament trovades.

MILITAR. Potser tinguis rahó.

CARTOIXÀ. No pots mofarte de mi per lo del pèl rapat, tu que t'has fet xollar lliurement, sens dupte pera ser més bell. La meva tonsura 'm dona al menys l'avan-

tatge de tenir la testa neta y sanitosa. A Venezia molts nobles patricis se fan ràurer. En quant al meu hàbit no sé què tingui res d'extraordinari! No 'm cobreix lo cos? L'hàbit serveix per un doble objecte: defensar l' home de l'intemperie y amagar lo que 'l pudor veda mostrar, y l'hàbit que porto cumpleix tal doble ofici. Lo seu color te desplau? quin color més hermós pels christians que 'l color adoptat en l'acte del batisme? Al batejarte t'han dit: *accipe vestam candidam*, «reb la blanca vestidura», y eix hàbit qu'ara porto me recorda la promesa feta al rebre l'aygua batismal, de servar sempre ma puresa. Si 'n dius soledat del viure lluny dels clapits y cridoria de les multituts, sàpigues qu'eixa manera de viure no l'hem inventada nosaltres. Així visqueren los antichs profetes, los filosofs, los moralistes y tots los qui han volgut servarse purs. Poetes, astròlechs y altres homens dedicats a les Arts, al voler meditar sobre quelcom de gran y per demunt de lo vulgar, han cercat sempre l'isolament.

Perquè dirne del meu viure, un viure solitari? La conversa ab un sol amich dissipa 'l

tedi de la solitut, y aquí hi ha més de setze companys ab qui faig vida comuna... Fins devegades rebo qualques coneguts que més me plaurían no venint a vèurem. Y tu trobes que visch solitari?

MILITAR. Lo cert es que no pots rebre qui vols.

CARTOIXÀ. La conversa es molt més agradosa quan la privació la fa desitjable.

MILITAR. En eix punt soch del teu parer. Trobo 'l menjar de carn més agradós quan després de la Quaresma venen les Pasqües.

CARTOIXÀ. Y fins quan tu 't pensas qu'estich sol, frueixo d'una societat més atractiva y plaenta que la dels teus vulgars companys de disbauxa.

MILITAR. Hont son los teus interlocutors?

CARTOIXÀ. Llegint l'Evangeli, conversa ab mi Aquell qui acompanyant los dos deixebles qu'anavan a Emaus, feu per son eloqüencia que no s'adonessin de la fatiga del camí y 's sentissin un dolcíssim caliu al cor. En aquest llibre, Sant Pau me parla; en aquell Isaíes y 'ls altres profetes; en l'altre escolto parlar lo dolç Chrysostom, en

aquests Basili, Agustí, Geroni, Cebrià doctors erudits y eloqüents me delectan ab llurs paraules escrites. Coneixes tu gayres persones ara en vida d'una conversa més deliciosa? Creus tú que en mitj d'una societat tan escollida, y que sols dependeix de mí convocar, pugui estendres may sobre meu l'ombra del tedi?

MILITAR. A mi, per més qu'eixos doctors me parlessin no 'm plauríen. Parlan una llengua que no es la meva.

CARTOIXÀ. Y en quant a lo del manducar, es cosa de lleu interès. Què importan los aliments? Poca cosa basta si hem de viure conforme a la natura... y encara, digas: quí de nosaltres dos viu més sà? tú que si s'escau menjes perdius, fasians y capons o jo que sempre menjo de peix?

MILITAR. Lo del menjar ray! Si tinguessis una dòna, com me passa a mi, no estaríes tan grasselló.

CARTOIXÀ. Qualsevol menjar aprofita, encar que sía en mínimes dosis.

MILITAR. També trobo que feu vida judaica.

CARTOIXÀ. Què dius, home! La vida que

fem es vida de christians, y, si no ho conseguim, ho procurem.

MILITAR. Donèu massa importancia a l'hàbit, a les hores de reso, a les cerimonies, y en cambi, descuideu la vera dolçor evangèlica.

CARTOIXÀ. No vull judicar lo que fan los altres, tampoch vull fer gran paga de lo que dius; poso ma confiança en la puresa espiritual, en l'amor a Jesu-Christ.

MILITAR. Si no fas paga de tot això que 't dich, perquè ho observas?

CARTOIXÀ. Per viure en pau ab mos germans y no causar escàndol. No voldría desplàurels per eixes minucies que costa poch de respectar.

Considera que som homens, o sía natures fràgils, y l'hàbit que 'ns cobreix, la diferencia o semblança de les més petites coses, devegades manté o destruheix la concordia. Ma testa rasa y 'l color del meu hàbit, es evident que *per se* no bastan pera recomanarme a Deu, però què diríen si 'm deixés creixer la cabellera y 'm vestís com tu vas vestit?

Y havente fet ma confessió, ara 't prega-

ré que 'm digas, hont devíen ser los bons metjes quan deixant a casa teva muller y fills te 'n ets anat a la guerra, per una soldada mesquina, decidit a degollar lo prohisme, riscant ta vida, car no anaves a bàtret ab bolets y roselles [1], sino ab homens armats. Que 't sembla mes estúpit, jugular, per un óbol, un christià de qui no has rebut cap agravi o precipitarte tu mateix en cos y ànima en la perdició eterna?

MILITAR. Occir son enemich es cosa permesa.

CARTOIXÀ. Admesa, tot lo més, y encara, quan l'enemich ataca la teva Patria. Llavors es un sagrat dever defensar fills y muller, parents y amichs, altars y llar; llavors s'ha de combatre per la pública tranquilitat; però quina analogía hi ha entre eixes coses y 'l teu ofici mercenari?

Si haguessis mort a la guerra no hauría donat de la teva ànima ni la valua d'una nou corcada *(viciosa nuce)*.

MILITAR. No?

[1] *Cum fungis aut papaveribus.* — Bolets o roselles dels quals es més fàcil fer càure les testes que no pas d'homens armats.

CARTOIXÀ. No, Christo 'm valga! Què val més, obehir un sant varó a qui diem Prior, que 'ns crida per anar al reso, que presideix nostres santes lectures, nostres cants litúrgichs, les nostres alabances a Deu, o ser comandat per un barbre centurió que sovint vos ordena grans caminades nocturnes, fentvos anar y venir a son grat, que vos exposa als trets de les bombardes, que vos veda móureus d'un lloch hont per força heu de matar o perdre la vida?

MILITAR. Lo que dius son exigencies de l'ofici.

CARTOIXÀ. Donchs jo, si m'allunyo una mica de les regles de l'ordre soch amonestat lleugerament, per advertencies o renys. Tu, si comets qualque infracció a les ordres de l'Emperador, seràs aforcat, o caminaràs en camisa davant les puntes de les llances, car ser escapçat es una gracia que no 's concedeix a tothom.

MILITAR. No puch negar la veritat de lo que dius.

CARTOIXÀ. Ademés, les pelleringues que te cobreixen son eloqüent indici de que no deus tenir gayres escuts estalviats.

MILITAR. Fa bella estona que no sé lo qu'es un escut; lo que sí he arreplegat son força deutes. Fins te confessaré qu'he passat per aquí per si podíes afavorirme ab un viàtich.

CARTOIXÀ. Millor hauríes fet de passar avans d'enrolarte en eixa milicia ignoble y desapietada. Y com es que 't trobes en tal inopia?

MILITAR. Lo afanyat per les meves soldades, les meves parts de botí al saquejar les viles, les meves sacrílegues pilleríes, tot se 'n es anat en vi, en disbauixes, en los daus.

CARTOIXÀ. Malhaurat! y mentres tant, a casa teva, l'esposa per qui Nostre Senyor ha permès que deixessis pare y mare, dèu plorar desolada sense tenir un rosegó pels teus infants! Y encare trobes honrós viure en mitj de tanta abjecció, de tants crims!

MILITAR. Lo que 'ns fa no adonarnos de les nostres miseries es que som molts en compartirles.

CARTOIXÀ. M'apar que quan la teva dòna 't vegi, no 't coneixerà.

MILITAR. Vols dir?

CARTOIXÀ. No m'estranyaría. Eixes nafres que 't ratllan la cara, eix clot que 't veig al front... Sembla que t'hagin arrencat una banya!

MILITAR. Si savíes de que 'm pervé eixa nafra, estich segur que 'm feliciterías.

CARTOIXÀ. Conta!

MILITAR. Se n'es calgut de ben poca cosa més, si al rebre eixa ferida al front no vaig deixar la meva carcaça en aquell lloch.

CARTOIXÀ. Fou en un combat?

MILITAR. Un camarada etjegava 'l seu mosquetó, li esclatà, y un troç de l'arma 'm ferí.

CARTOIXÀ. Y això de prop de la boca?... un sech d'un palm?

MILITAR. He rebut eixa ferida barallantme.

CARTOIXÀ. Ab un enemich?

MILITAR. Ab un jugador.

CARTOIXÀ. També 't veig a la barra unes clapes rogenques.

MILITAR. Això ray!

CARTOIXÀ. Deuen ser estigmes del mal espanyol?

MILITAR. Prou ho endevines, germà. Tres vegades n'he som arribat a les portes de la mort.

CARTOIXÀ. Y de que vé que caminis com si tinguessis noranta anys, o com un segador, o com si t'haguessin capolat a bastonades?

MILITAR. Les malaltíes m'han arrançat los nirvis.

CARTOIXÀ. En veritat que la teva metamorfosi ha sigut una hermosura. Avans eras un gran cavalcador, y de centaure t'has transmudat en un semi reptil.

MILITAR. Son conseqüencies de la vida militar.

CARTOIXÀ. Son les aberracions del teu cervell. Quin botí portes a casa, a la teva dona, als teus infants? La llepra...! car eix mal es una mena de llatzería; ab la diferencia, de que no s'evita, perquè està molt estès, sobre tot entre 'ls nobles, y ab l'agravant, de que ara comunicaràs la teva malura als sers qui deuríen serte més cars, y de que tota ta vida arrocegaràs la teva carcanada putrefacta.

MILITAR. Cessa, cessa, germà, per l'amor

de Deu. Ja 'n tinch prou ab les meves desventures sense que hi afegeixis les teves paraulades.

CARTOIXÀ. No faig més que retréuret los mals qui atanyen al cos; en quant als mals de l'ànima, dígasme, de quina ronya no deu estar coberta, de quantes ferides no deu ser transpassada?

MILITAR. Porto un'ànima per l'istil de la cloaca Maubert [1] de París, o de les latrines públiques.

CARTOIXÀ. Temo que sa pudentor sía encara més infecta devant Deu y 'ls seus àngels.

MILITAR. Prou n'hi ha! ja massa m'has esbroncat. Si parlessim un brí del meu viàtich?

CARTOIXÀ. Del teu viàtich? Res puch donarte, hauré de consultarho ab lo Prior.

[1] La gran cloaca, la màxima; una mena de *riera* per l'istil de les de certs poblets de la Costa, un receptacle de bruticies, un barrancot hont se vuydavan totes les inmondicies, hont la gent anava públicament a alleugerirse. Corría per hont passa la Rue Maubert actual, y anava, fent tortes, fins al riu. La menció que 'n fa Erasme proba lo que la tal cloaca era conegguda y lo fastigosa que la trobavan los estrangers.

MILITAR. Si 's tractés d'embutxacar no 't faríes pregar gayre, però per vosaltres frares, quan se tracta de donar tot son obstacles.

CARTOIXÀ. Lo qui 'ls altres facin es cosa llur. Jo no tinch mans ni pera donar ni pera rebre. Ens ocuparem d'això en havent dinat, ja es hora d'anar al refectó.

L'ABAT Y LA DAMA ERUDITA

ANTRONI [1]. — MAGDALA.

ABBATIS & ERUDITÆ
Antronius. — Magdalia.

ANTRONI. D'hont heu tret aquest moble?

MAGDALA. No 'l trobeu elegant?

ANTRONI. Ignoro si ho es; lo que sí asseguro es que no correspòn a l'interior domèstich d'una gran senyora [2].

MAGDALA. Per quin motiu?

ANTRONI. Perquè 'l veig tot plè de llibres.

MAGDALA. Vos qu'heu corregut tant de mon, que sou Abat y home de Cort, may

[1] *Antronius.* — V. la nota d'*Opulentia Sordida.*

[2] *In ædibus heroïnarum.* — En la cambra de les grans senyores, de les ilustres dames... *Heroïna* es usat en lo sentit de dona noble distingida.

heu vist un moble ab llibres en les habitacions d'una dama?

ANTRONI. Qualque vegada, però escrits en francès, y aquí 'n veig qu'estàn en grech, en llatí.

MAGDALA. Voldríau dir que solament los llibres escrits en francès ensenyan les bones coses?

ANTRONI. Vull dir que prou comprench lo necessari qu'es a les senyores entretenirse en lectures.

MAGDALA. No més entretenirse? y perquè no instruhirse?

ANTRONI. Feu una confusió entre la ciencia y la diversió. La ciencia no es cosa de dònes, la vostra feyna es de viure agradablement.

MAGDALA. Me sembla que tothom deu procurar viure bé.

ANTRONI. Sens dupte.

MAGDALA. Y cóm podreu viure bé sense viure agradablement?

ANTRONI. Al contrari. Com pot viures agradablement sense viure bé?

MAGDALA. Aprobeu donchs los qui viuen malament, ab tal que visquin agradablement?

ANTRONI. Jo crech que 's viu bé quan se viu agradablement.

MAGDALA. Mes, la sancció del bé, naix de coses externes o de coses de l'ànima?

ANTRONI. De les coses externes.

MAGDALA. Oh, quin Abat més subtil y quin filosof més espès! Dieume, en què feu consistir lo contentament?

ANTRONI. En dormir d'un bon son, en menjar de gust, en fer lo que plau, en tenir diners, honors y dignitats.

MAGDALA. Però no us sembla que si Deu afegís a totes eixes coses la saviesa, lo viure fora més agradable?

ANTRONI. Y de què 'n dieu la saviesa?

MAGDALA. Ne dich la saviesa de reconeixer que la felicitat no es res sense la pau de l'ànima, de compendre que les riqueses, los honors, l'ilustre breçol, no 'ns fan ni més ditxosos ni millors.

ANTRONI. Veig que sou massa sàvia!

MAGDALA. Sí jo sento un major pler en llegir un bon llibre, que no pas vos, caçant, bevent o jugant als daus; no trobeu que jo visch agradablement?

ANTRONI. Parleu d'una manera de viure que no fa per mi.

MAGDALA. Jo no vos pregunto lo que fa per vos, no més vos dich lo que m'es agradable a mi.

ANTRONI. No'm plauría que 'ls frares del meu convent s'aficionessin a la lectura.

MAGDALA. Donchs jo trobo la lectura una cosa molt agradable... Y perquè no us plauría que 'ls vostres frares llegissin?

ANTRONI. Perque 'ls qui llegeixen no son dòcils, sempre m'oposan les Decretals [1], Sant Pere, Sant Pau...

MAGDALA. Lo qual me dona a entendre que deveu comandarlos coses que no aproban les Decretals, Sant Pere, o Sant Pau.

ANTRONI. No's tracta de lo qu'eixos sants aproban o deixan d'aprobar, però no m'agrada que se 'm fassin objeccions, y may permetré a un dels meus subordinats que sàpiga més que jo.

MAGDALA. Podríau evitar eix inconvenient aplicantvos a l'estudi de lo que ígnoreu.

[1] *Ex decretalibus.* — Lleys, decrets promulgats pels Papes.

ANTRONI. No tinch temps pera mal gastar.

MAGDALA. Voleu dir? No teniu temps pera instruirvos?

ANTRONI. No. Les moltes hores de reso, la cura dels negocis conventuals, la caçera, los cavalls, la vida de Cort...

MAGDALA. Y totes eixes coses les poseu per sobre de la saviesa?

ANTRONI. Per força.

MAGDALA. Dieume encara, Abat; si un Júpiter vos donava 'l poder de metamorfosar los vostres frares en un animal qualsevulga, faríau d'ells altres tants porchs o cavalls?

ANTRONI. De cap manera.

MAGDALA. Sería no obstant la millor fayçó d'impedirlos que tinguessin més inteligencia que vos.

ANTRONI. Després de tot, qu'ells síen lo que síen. Lo que jo vull ser, es tot un home.

MAGDALA. Judiqueu qu'un home que no sab ni vol saber es un ser perfecte?

ANTRONI. Judico que tinch tanta ciencia com m'en cal.

MAGDALA. Les besties també tenen tanta ciencia com los cal.

ANTRONI. Me feu l'efecte d'una sofista. Los vostres rahonaments son molt especiosos.

MAGDALA. No vull dirvos l'efecte que 'm fan los vostres... Pregunto encara, per quín motiu eix moble vos desplau?

ANTRONI. Perque les armes de les dònes son lo fus y la filosa.

MAGDALA. Una mare de familia deu gobernar sa casa, instruir los seus fills y domèstichs; no es veritat?

ANTRONI. Sí que deu ferho.

MAGDALA. Y penseu que sía cosa fàcil sense qualque saviesa?

ANTRONI. Es clar que ho penso.

MAGDALA. Donchs eixa saviesa l'aprench en los llibres.

ANTRONI. Al meu convent governo sexanta dos frares y a la meva celda no hi veurèu may cap llibre.

MAGDALA. Lo qual me dona a entendre lo sàviament que deveu ocuparvos dels vostres frares.

ANTRONI. Admetría potser algunes lectures, però no en llatí.

MAGDALA. Per quína rahó?

ANTRONI. Perque 'l llatí es una llengua que no convé a les dònes.

MAGDALA. Dièumen la causa.

ANTRONI. Lo llatí pot entelar llur castedat.

MAGDALA. De manera, que 'ls llibres en francès, quasi tots plens de contes impúdichs, contribueixen a la castedat?

ANTRONI. Ademés, per altre cosa...

MAGDALA. Dièula francament.

ANTRONI. Les dònes que no saben llatí, se servan més suaument sots la tutela dels religiosos.

MAGDALA. Veig que feu tot lo possible pera allunyar eix perill, car es notori que vos esforceu en no saberne gayre, de llatí.

ANTRONI. Ademés, lo vulgus troba estrany qu'una dòna sàpiga llatí.

MAGDALA. Tots sabem que les persones vulgars son les majors enemigues del bé, que la rutina es l'escola de totes les nicieses. Cal habituarse a lo superior, y llavors, lo extraordinari esdevé usual, lo que semblava revés se torna blà, lo que semblava estrany es trobat bell.

ANTRONI. Continuèu, vostre discurset m'interessa.

MAGDALA. No trobèu hermós qu'una dòna nada a Alemanya entengui 'l francès?

ANTRONI. Sí que ho trobo.

MAGDALA. Per quin motiu?

ANTRONI. Perquè li facilita parlar ab os qui saben francès.

MAGDALA. Y trobèu indecorós que jo aprengui la llengua llatina que 'm serveix pera conversar cada dia ab gran nombre d'autors eloqüents, instruhits, savis, bons concellers?

ANTRONI. Los llibres enterboleixen lo cervell de les dònes, que ja no 'l tenen gayre clar.

MAGDALA. Ignoro fins a quin punt vostre cervell es més clar que 'l meu, mes admetentho, prefereixo dedicar la meva poca o molta claror cerebral a l'estudi de les belles lletres que no pas recitar resos que no entench o passar les nits en festins y vuydant copes.

ANTRONI. La gran lectura engendra la insania.

MAGDALA. Les vostres converses ab bu-

fons, companys de botella y jutglars, no l'engendran, veritat?

ANTRONI. Al contrari, dissipan l'enuig, avivan l'esprit.

MAGDALA. Com s'esplica donchs, qu'a mi, los vostres tan agradables companys me causin tedi?

ANTRONI. Tothom vos dirà que son d'alló més divertits.

MAGDALA. L'experiencia proba lo contrari. Son innombrables los qui de tant beure, de tant afartarse, de tant passar nits en l'orgía, y de tant desbridar llurs passions, han perdut la rahó.

ANTRONI. Repeteixo que de cap manera voldría una dòna sàvia.

MAGDALA. Y jo 'm felicito d'haver trobat un marit que no sia del vostre parer, car les coses de l'esperit ens fan més cars, ell a mi, jo a ell.

ANTRONI. La ciencia s'adquireix a còpia de grans fatigues, y com després de tot la vida es curta...

MAGDALA. Dièume, varó excelent, si tinguessiu de morir demà, voldríau morir més ignorant o més savi?

ANTRONI. Si la saviesa s'obtingués sens pena, ray!

MAGDALA. Cap cosa s'obté sense pena, y no obstant, tot ho hem de deixar. Perquè no adquirir la cosa més preuhada y qual excelencia ens aprofita fins per la vida futura?

ANTRONI. Sempre he sentit dir qu'una dòna savia era doblement folla.

MAGDALA. En efecte, n'hi ha que ho diuen; pero son los folls. La dòna verament entenimentada no presumeix de serho, mentres que la qui no ho es, s'imagina serho, y això la fa semblar aixelabrada.

ANTRONI. No sabré dirvos perquè, però les lletres van tant bé a una dòna, com un bast a un bòu.

MAGDALA. No podeu però negarme qu'un bòu portaría millor un bast qu'un ase o un garrí no portarían una mitra... Y altre cosa, Què penseu de la Verge mare?

ANTRONI. Ne tinch la més alta idea.

MAGDALA. Creyeu que llegía llibres?

ANTRONI. Sí que ho crech, però no dels que veig en aquest moble.

MAGDALA. Quins llibres llegía?

ANTRONI. Les hores canòniques.

MAGDALA. A l'us de quí?

ANTRONI. De l'ordre de Sant Benet.

MAGDALA. No vull contradirvos; pero no 'm negarèu que Santes Paula y Eustochia llegíen les Sagrades Escriptures [1].

ANTRONI. Sí; però avuy no les llegiríen.

MAGDALA. Així com antiguament era *rara avis* un Abat ignorant, avuy no hi ha res de mes comú. En altres temps, princeps y emperadors se distingíen no solament per l'autoritat, sino per la ciencia, y, encara avuy día, hi ha més dames instruides de les que vos penseu. A Espanya [2] y a Italia,

[1] *Paula et Eustochium.* — Paula, dama romana, mort son marit, donà 'ls seus bens als pobres. Sa filla, qual nom hem femenisat: Eustochia, pera evitar ambigüetats, no tan solament sabía 'l llatí correctament, sino 'l grech y l'hebràich, era ademés molt instruída en les Santes Escriptures. Mare y filla vivíen en temps de Sant Geroni, de qui reberen lliçons, essentne testimoni la famosa epístola de San Geroni a Eustochia sobre la conservació de la virginitat. Eustochia havia fet vot de romandre verge y S. Geroni l'exhorta a perseverar en tan piadosa resolució. Ell mateix té escrupol de que 'l seu amor a les belles lletres no li valgui 'l dictat de *Ciceronià* en lloch del de Christià.

[2] Alusió a Beatriz de Galindo, la Latina, mestra

hi ha moltes dames de la més alta naixença, en estat de discutir ab l'home més docte. A l'Anglaterra hi ha les filles de Thomas Morus, a l'Alemanya les germanes de Bilibal y de Blaurer que també son molt savies... y si vos descuydeu, vindrà 'l dia en que nosaltres, dònes, presidirem les Escoles de theología, predicarem a les Iglesies, portarem les vostres mitres.

ANTRONI. Deu nos en guard!

MAGDALA. Tractèu donchs d'impedirho. Si continuèu com sou, les oques pujaràn a les trones, ja que 'ls pastors muts no les ocupan. Reparèu que la escena del mon se transmuda... O cambièu de procediments o la vostra influencia es perduda.

ANTRONI. Quina dòna més obstinada! Si un dia veniu a visitar lo nostre convent vos prometo una recepció més suàu que no pas la que a casa vostra he rebuda.

MAGDALA. Com me rebrèu?

de llatí que fou de D.ª Isabel, la Católica; a Francisca de Lebrija, professora d'Alcalá; a Luciana de Medrano, professora a Salamanca; &, &..., qual anomenada s'estengué per tota l'Europa.

ANTRONI. De bona humor, dançarem, beurem a desdir, anirem de cacera, jugarem, riurem!

MAGDALA. Prou me feu riure en eix moment!

L'ÁVOL FEMBRA Y'L JOVINCELL

LUCREZIA. — SOFRONI.

ADOLESCENTIS & SCORTI
Lucretia. — Sophronius.

LUCREZIA. Quin goig lo meu, oh dilecte Sofroni, per fi has tornat? Feya cent anys qu'eres fora... al primer cop d'ull no t'havía conegut!

SOFRONI. Per quina causa, ma Lucrezia?

LUCREZIA. Te 'n anares imberbe y retornas ab pel a la cara. Mes, què tens, cor estimat, semblas pesarós?

SOFRONI. Desitjo parlarte amistosament... y a soles.

LUCREZIA. Que no hi estem a soles, mon joliu pardalet? [1].

SOFRONI. Retiremnos a un lloch més isolat.

LUCREZIA. Anem si vols al recó de la sala.

SOFRONI. No trobo que sía un lloch prou secret.

LUCREZIA. D'hont vens ab eix pudor insòlit? Hi ha aquell recambró tot ple de farda; però es tant fosch que ab prou feyna ens hi veurem les cares.

SOFRONI. Mira bé que no hi hagi cap escletxa...

LUCREZIA. No 'n veig ni una.

SOFRONI. Ningú darrera 'ls embans que pugui ohirnos?

LUCREZIA. Ni una mosca, amor meu... qu'esperas?

SOFRONI. Evitarèm les mirades de Deu?

LUCREZIA. Això no. Deu tot ho veu.

SOFRONI. Y les dels angels?

LUCREZIA. Impossible evitar llurs mirades.

[1] ... *mea mentula.* — Ens ha semblat que *joliu pardalet* traduía d'una manera prou decent y graciosa les paraules usades per l'autor.

SOFRONI. Còm s'esplica donchs que no'ns donem vergonya de fer a la faç de Deu y en presencia dels àngels lo que no gosariem fer devant dels amichs?

LUCREZIA. A què venen eixos discursos? Si vols predicar, pren un hàbit, enfílat a la trona y t'escoltarem, barbudet estimat.

SOFRONI. Ho faría ab gàudi pera trèuret d'eixa vida que portes, la més infamant, la més miserable!

LUCREZIA. Y per quin motiu vols ferme mudar d'ofici? No veus, prenda estimada, que cal guanyarse les moçades? Aquesta es la meva industria, aquesta es la meva renda.

SOFRONI. Voldría, cara Lucrezia, que posessis bon seny, a fi d'examinar junts la teva situació.

LUCREZIA. Guarda 'l teu parlament per un altre día. Ara, estimèmnos, mon bell Sofroni.

SOFRONI. Lo que vols fer es pera que 't doni qualque moneda?

LUCREZIA. Me sembla que no t'erras.

SOFRONI. No perdràs res escoltantme. Te donaré quatre vegades més, ab tal que m'escoltis.

LUCREZIA. Digas lo que 't plàcia.

SOFRONI. De primer, respòn: sospitas que alguna persona 't vulgui mal?

LUCREZIA. Prou, més d'una.

SOFRONI. Y tu, detestes qui 't detesta?

LUCREZIA. Naturalment!

SOFRONI. De modo que si poguessis fer quelcom que 'ls agradés, ho ferías?

LUCREZIA. Al contrari, més aviat les enmetzinaría.

SOFRONI. Reflexiona donchs ara: quina satisfacció major pots donar als qui 't detestan, que portar la vida miserable y degradant que portas? y quina aflicció no causas als qui t'estiman!

LUCREZIA. Es la planeta!

SOFRONI. Has renunciat a l'afecte de ton pare, de ta mare, dels teus germans y germanes, dels teus oncles, de tots aquells ab qui la sanch te lliga. Ells se donan pena de tu, y tu no gosas presentarte devant d'ells.

LUCREZIA. Al contrari, amor meu, he baratat ab guany totes les meves afeccions. En lloch d'uns quants amichs qu'avans

tenía, ara 'n tinch un aixam, y entr'ells tu, que sempre m'has sigut caríssim.

SOFRONI. Inútil bromejar. Examina seriament la teva situació veritable. Crèume, Lucrezia ben volguda; una dòna que té tants amichs es com si no 'n tingués ni un. Los qui 't venen a veure no 't prenen per llur amiga, sino per llur servey de cambra. Considera, malastruga, en quin abim t'ets capbuçada. Jesu-Christ ha sentit tant d'amor per tu, que t'ha redimida ab la seva sang y ha volgut que tinguessis part en l'herencia celestial... y tu, fas del teu cos una sentina pública hont acudeixen tota mena d'homens bruts, inmonds y empestats pera vuydar llur sutgería en ta persona. Si eixa malura encomanadiça que 'n diuen mal espanyol encara no t'ha contaminada, no podràs però lliuràrten y llavors, qui tant malhaurada com tu? car admetent que frueixis d'altres benifets, anomenada o pecunia, may seràs més qu'un cadavre ambulant. T'has emancipada de l'obediencia materna y vius sotmesa a un innoble matrona, les prèdiques de ton pare t'amohinavan y ets lo sach de cops dels ubriachs y

malsans, la feyna més lleugera 't causava enuig y en eixa casa perts les nits, no tens un'hora teva..

LUCREZIA. Ahont vols anar a parar ab tanta prèdica?

SOFRONI. Pensa ademés en que eixa flor de beutat que 't fa ser desitjada, serà prest una flor marcida, y perdut l'encís, què serà de tu, malastruga? quín femer serà més repugnant que 'l teu cos? De cortisana esdevindràs arcabota... dignitat a que totes les meretrius aspirèu; però fins admetent que l'obtinguis, exerciràs l'ofici més afrós y diabòlich.

LUCREZIA. Tot lo que 'm dius, oh car Sofroni, pot ser veritat, mes d'hont has tretes unes rahons tant extra púdiques?... tu, que sempre he conegut llibertí? No teníam client més assiduu ni més de la gresca que tu... Potser sía que segons m'han contat arribas de Roma.

SOFRONI. En efecte.

LUCREZIA. Ordinariament, tots los qui 'n venen, encara son pitjors que al anarhi. Còm s'esplica que en tu, lo romiatge hagi produhit un efecte contrari?

SOFRONI. Es que jo no vaig anar a Roma en la disposició d'esprit de molts altres. N'hi ha que hi van pera tornarne més pervertits, per lo qual no mancan ocasions. Jo vaig començar per fer la ruta en companyía d'un home de bé qui m'aconcellà emportarmen en lloch d'una carabaceta de vi, lo *Nou testament*, traduhit per Erasme.

LUCREZIA. Erasme? corren veus de que es un home mitj herètich.

SOFRONI. Què dius? tu coneixes, aquí, lo nom d'Erasme?

LUCREZIA. No n'hi hà de més conegut entre nosaltres.

SOFRONI. L'has vist en persona?

LUCREZIA. May! y per cert que 'm reca. Me plauría véure un home de qui diuen tant de mal.

SOFRONI. Quí? Probablement males persones!

LUCREZIA. Al contrari, persones molt reverents.

SOFRONI. Conegudes teves?

LUCREZIA. No 't diré pas llur nom.

SOFRONI. Per quin motiu?

LUCREZIA. Perque xerraríes, y si 's sa-

pigués que te 'ls he anomenades perdría la millor part del meu guany.

SOFRONI. No temis, parlaràs a una pedra.

LUCREZIA. Apropa l'orella... escolta.

SOFRONI. Beneyta! perquè apropar l'orella? no estèm sols? Potser perque Deu no 'ns oigui?

Deu inmortal! quina meretriu més caritativa, que fins es misericordiosa ab los mendicants!

LUCREZIA. Los mendicants de qui 't parlo me fan guanyar més moneda que vosaltres gent distingida.

SOFRONI. Pera enriquir les dones de mala vida despullan les families honestes.

LUCREZIA. Pàrlam del teu llibre.

SOFRONI. Tens rahó, escolta: Sant Pau, que no sab mentir, declara que tots aquells y aquelles que 's donen a la disbauxa no joiràn de l'hereuatge del realme celest... y llegint eixa sentencia he pensat: los bens qu'espero de la successió paterna son poca cosa, y no obstant, més aviat renunciaría a les més belles meretrius que no pas exposarme a ser desereuhat per mon pare. Ab major motiu he d'esforçarme perque Deu no 'm

deshereui. Y encara, si 'l meu pare cometés ab mi una acció fellona, me romandría 'l recurs d'invocar la Justicia humana, mes devant l'Etern no hi ha apelació. En conseqüencia, estich decidit a rompre tot tracte ab dones com tu.

LUCREZIA. Veurèm si te 'n podràs passar!

SOFRONI. La continencia depèn moltíssim de la voluntat, y després de tot, resta 'l recurs del matrimoni. A Roma he vuydat les meves estables d'Augies en lo sí d'un confessor. Me donà bons concells, m'exhortà a guardar la puresa de l'ànima y del cos y a llegir llibres piadosos; a resar sovint, a ser sobri. Per tota penitencia m'ordenà recitar agenollat devant l'altar major lo psalm *Miserere mei Deus*, y que si podía ferho, donés un carolus a un pobre. Per cert que manifestantli jo la meva sorpresa d'una tant lleugera penitencia per pecats com los que jo li havía confessat, me respongué ab agudesa: «fill meu, si 'l vostre arrepentiment »es sincer, si cambièu de vida, no importa »la penitencia; si al contrari continuèu en »la disbauxa, vostre cástich será superior »al que podría imposarvos un confés. Ve-

»yèume a mí, tremolós, ab lleganyes, l'es»pinada corba... es que he viscut en altres »temps com vos m'heu confessat qu'havíau »viscut»... Eixa es l'historia de la meva conversió.

LUCREZIA. Ara veig ben bé qu'he perdut mon estimat Sofroni.

SOFRONI. Al contrari, ara l'has guanyat. Avans, jo era un ser perdut, no era 'l teu amich ni 'l meu amich propi; ara t'estimo verament y estich assedegat de la teva salvació.

LUCREZIA. Què vols dir? què m'aconcellas?

SOFRONI. Que renuncíis incontinent a la vida que portas. Si vols contráure matrimoni, te dotarem modestament; si vols entrar a les repenedides o cambiar de condició posante al servey de persones honestes... parla! t'ajudaré!

LUCREZIA. Per favor, mon car Sofroni, parla tú, seguiré 'l teu parer.

SOFRONI. Sí, però mentres tant, surt d'aquesta casa.

LUCREZIA. Tant prompte!

SOFRONI. Perquè no avuy de preferen-

cia a demà? Si es perillós diferir, ho es també retardar.

LUCREZIA. Y ahont vols que vagi?

SOFRONI. Recull tot lo que sía teu, ho remetràs aquest vespre a mon domèstich que ho portarà a casa d'una dona de confiança. Un instant després, jo vindré a cercarte ab pretext d'anar a pendre la fresca, y t'acompanyaré a casa de la dona en qüestió, hont podràs romandre, a mes despeses, fins qu'hagis près un determini, lo qual desitjo sía prompte fet.

LUCREZIA. Mon car Sofroni, sía com tu desitjas, poso en tu ma confiança.

SOFRONI. Més tart te 'n gaudirás, cara Lucrezia.

LA PUELLA ENEMIGA DEL MATRIMONI

EUBULI. — CATHARINA.

VIRGO MISOGAMOS
Eubulus. — Catharina [1]

EUBULI. Celebro que 'l banquet sia terminat pera poder passejar junts per aquest caminal delectable.

CATHARINA. Jo també estava lassa de seure.

EUBULI. Quina Primavera joliua! Com la natura somriu! Sembla trobarse en sa prima joventut.

CATHARINA. En veritat que sí.

EUBULI. Perquè no somriu la teva primavera?

[1] *Eubulus*, bon conceller. — *Catharina*, del grech καθαρός, pura com la Verge Santa de Alexandría.

CATHARINA. Què vols dir?

EUBULI. Que 'm semblas afligida.

CATHARINA. Sempre estich igual.

EUBULI. Vols que 't mostri la teva imatge?

CATHARINA. Veyam.

EUBULI. Mira aquesta rosa quals fulles se clouen al pondres lo Sol.

CATHARINA. Ja la veig, y què?

EUBULI. La teva cara es com ella.

CATHARINA. La comparació es joliua.

EUBULI. Si no 'm creus mírat en l'aygua d'aquell brollador... Què volen dir tants sospirs com has exhalat mentres erem a taula?

CATHARINA. Vullas no interrogarme sobre una cosa que no pot interessarte.

EUBULI. Al contrari, que m'interessa moltíssim, car no puch estar alegre veyente trista... Oh! Encara un altre sospir eixit del fons de l'ánima!

CATHARINA. Sento certa pena, mes no sería prudent revelarla.

EUBULI. Ni a mi?... a qui ets més cara que si 'm fossis germana?... Catharina estimada, qual que sía 'l téu secret, confíal al meu cor.

CATHARINA. Admetent que 't parli, serà sense conseqüencia. Ni tu ni ningú podrà donarme socós.

EUBULI. Si altre cosa no, podré aconcellarte.

CATHARINA. M'es impossible parlar.

EUBULI. Per quin motiu? Te soch odiós?

CATHARINA. Al contrari, un germà 'm sería menys estimat... y no obstant, desitjo no parlar.

EUBULI. Me confessaràs la teva pena, si l'endevino? Perquè duptas? M'ho promets? Altrament no cessaré d'amohinarte.

CATHARINA. Sía com tu vols: prometo.

EUBULI. No veig lo que pugui mancarte pera ser ditxosa.

CATHARINA. Tant de bo que diguessis la veritat.

EUBULI. Estàs en la flor de la joventut, si no m'erro deus tenir disset anys?

CATHARINA. Ara 'ls he fet.

EUBULI. Per conseqüent, suposo que la temensa de la vellesa no deu atormentarte.

CATHARINA. May hi penso.

EUBULI. La teva persona es una perfecció, un do de la divinitat.

CATHARINA. Qual que sía l'encís de ma persona, ni me 'n alabo ni me 'n planyo.

EUBULI. Los teus colors, les teves carns, decelan una salut florida... a menys que tingas tares amagades!

CATHARINA. Gracies a Deu, no tinch cap mal amagat.

EUBULI. La teva reputació es íntegra.

CATHARINA. Així ho confío.

EUBULI. La teva inteligencia està a la mida de la teva boniquesa... y molt me plauría que t'apliquessis a l'estudi de les arts liberals.

CATHARINA. Soch com Deu m'ha feta.

EUBULI. Lo teu caràcter respira una gentilesa que sovint no resplandeix fins en les dones més absolutament hermoses.

CATHARINA. Procuro que 'l meu caràcter sía digne de mi.

EUBULI. La parentela, devegades, es una nosa per moltes persones; pero tu ets filla de persones ben nades, honestes, distingides y plenes de tendresa per tu.

CATHARINA. Es veritat que no 'm puch plànyer baix aquest concepte.

EUBULI. En resum, que de totes les

damiseles de la regió jo no 'n pendría d'altre per esposa més que tu, si 'l meu astre 'm fos propici.

CATHARINA. Y jo tampoch desitjaría més que un jove com tu, si 'l matrimoni 'm fos plaent.

EUBULI. De lo qual dedueixo que la teva melancolía deu tenir per origen una causa greu.

CATHARINA. Gravíssima!

EUBULI. No t'enfadaràs si endevino?

CATHARINA. Ja t'he dit que no.

EUBULI. Sé per experiencia quins torments causa l'amor [1]... Parla, m'has promès ferho.

CATHARINA. L'amor es causa del meu desfici, mes no un amor com lo que tu suposas.

EUBULI. De quin amor creus que parlo?

CATHARINA. Endevina!

EUBULI. Perdo tota la meva perspicacia... No deixaré però eixa ma sense saber la veritat.

[1] *quanta crux sit amor.* — Plautus y Terenci han usat la paraula amor com sinònima de *torment.*

CATHARINA. Repórtat, Eubuli, no sies tant violent.

EUBULI. Confíam lo que 't desola.

CATHARINA. Ja que tant t'obstinas, parlaré... De petita he concebut una passió extraordinaria...

EUBULI. Una passió?

CATHARINA. He desitjat tancarme en un Convent de vérgens.

EUBULI. Ferte monja?

CATHARINA. Sí.

EUBULI. Hem! hem! En lloch d'or, carbó!

CATHARINA. Què murmuras, Eubuli?

EUBULI. Res, llum de ma vida. Tossía, continúa!

CATHARINA. Lo meu projecte ha sigut sempre combatut pels meus pares...

EUBULI. T'escolto, prossegueix.

CATHARINA. Per fi, com jo no cessava de pregar, de conjurar, de suplicar, ells me prometeren cedir al meu desitj, si jo al tenir disset anys encara persistía en la meva vocació. Mon voler es sempre 'l mateix y 'ls meus pares no volen satisferlo malgrat llur promesa. Això es lo que 'm porta

capficada. Y ara que t'he confessat lo meu mal, si ets prou hàbil metge, pórtahi remey.

EUBULI. Començaré per donarte un concell, amiga ben volguda, modera les teves resolucions... Quan no 's pot lo que 's vol, s'ha de voler lo que 's pot.

CATHARINA. Me moriré de pena si no obtinch lo que vull.

EUBULI. Y com t'es vinguda una tant fatal volensa?

CATHARINA. Una volta, fa molt temps, me portaren a visitar un Convent de monjes, y recorrentho tot, tot va encisarme, principalment los visatges radiosos de les religioses. Semblavan àngels! La llur capella resplandía y ubriagava de suaus flayres, los jardins de la casa estavan cuydats ab un gust exquisit... En una paraula, les meves mirades no veyen arreu més que coses delectables. Afegeixhi la conversa afectuosa de les religioses... Vaig trobarne dues ab qui haviem jugat, essent molt nines... y des d'aquell día mon cor sospira per la vida conventual.

EUBULI. No blasmaré les institucions religioses, però tot no convé a tots, y en lo

que 't pertoca, coneixent lo teu caràcter, més aviat t'aconcellería pendre un marit que fos del teu gust, fundant ab ell una nova comunitat, de la qual ell sería 'l Pare prior y tu la Mare abadesa...

CATHARINA. Primer morta que no pas renunciar al meu vot de virginitat.

EUBULI. La virginitat es cosa egregia, unida a la puresa, mes pera guardarla no cal tancarse en un convent, d'hont més tart te sería impossible eixir. Guarda la teva virginitat sense móuret de casa 'ls teus pares.

CATHARINA. May estaré tant segura.

EUBULI. Molt més, al meu entendre; car no vull que t'imaginis qu'eixos monjos sempre farts de victualles sien castrats. La gent los tracta de Pares, y en veritat que sovint mereixen llur nom. Antigament, les vérgens no teníen asil més honest que 'l sota-teulat de llurs progenitors, y llur guía y mestre era llur bisbe. Y dígam, si 't plau, quin convent has escollit pera viurehi tancada?

CATHARINA. Chryserci.

EUBULI. Ah! No gayre lluny de casa vostra?

CATHARINA. En efecte.

EUBULI. Conech del tot la comunitat, y 'm sabría molt de greu que pera entrarhi deixessis lo teu pare, la teva mare, los teus parents y familia honrada. Lo Prior del tal convent, fa temps està impedit per la vellesa, per la beguda, pels seus viciots. No li plau més que 'l vi. Té dos confrares ben dignes d'ell: Joan y Jodoch. Joan potser no sia mala persona, però no té res d'un home més que la barba... y en quant a sciencia! ni un pel! Jodoch es tant nesci, que sense 'l respecte degut a l'hàbit, aniría per carrers y places sots lo manteo d'un foll, ab orelles d'ase y cascabells sonants.

CATHARINA. A mi 'm semblan tos dos uns sants varons.

EUBULI. Sé lo que valen millor que tu, Catherina dilecta. Ells deuen ser los qui pledejan ab los teus pares, pera ferte llur prosèlita.

CATHARINA. Jodoch m'ajuda caldament.

EUBULI. Bell advocat! Y fins admetent qu'avuy per avuy tingas de ràure ab gent

instruida y honesta, demà seràs manada per gent nescia y viciosa... y per més que facis te serà precís soportarla.

CATHARINA. Los convits freqüents que 's donan a casa m'escandalisan. Les persones casades hi contan coses que no son per les orelles d'una verge. Fins devegades no puch rebutjar algun petó.

EUBULI. Qui vol evitar tota mena d'escàndol deu renuncià a la vida social. Cal acostumarse a ohirho tot sense escoltar més que les paraules honestes. A casa dels teus pares tens sens dupte una cambra peculiar?

CATHARINA. Sí.

EUBULI. Qui 't veda retirarthi, quan veus que 'ls convidats s'engrescan? Mentres los altres riuen y trincan, tu, ben soleta, conversa ab J. C. ton espós; resa, psalmodía, alaba al Senyor. La casa paterna ne serà purificada.

CATHARINA. De tots modos, una comunitat religiosa ofereix majors garantíes.

EUBULI. No es que vulgui blasmar una casta comunitat, però tampoch voldría que 't deixessis enganyar per falses apariencies. Quan estigas tancada y vegis les coses

més d'aprop, tot no 't semblarà tant bell com ara. Les qui portan vel no son totes vérgens, créume a mi.

CATHARINA. Quines paraules!

EUBULI. Paraules veres... com no sía que 'l títol qu'hem cregut fins avuy exclusiu de la Verge-mare, degui també ser aplicat a les qui després de l'infantament son reputades vérgens.

CATHARINA. Quina abominació!

EUBULI. Sàpigas encara, que sovint, entre certes vérgens tot no es virginal.

CATHARINA. No? y còm pot esser?

EUBULI. Imitant les costums de Safo, millor que 'l seu talent.

CATHARINA. No comprench lo que vols dir.

EUBULI. Si 't parlo així, cara Catharina, es perque un día no tinguis de compendre...

CATHARINA. Sía com sía, lo meu cor sospira pel Convent, y com la meva volensa no minva, que, al contrari, es cada punt més ardenta, jo 'n deduesch que 'l meu desitj es una inspiració divina.

EUBULI. Y jo, jo 'm fío tant poch en la teva inspiració, com los teus pares. Si fossis

verament inspirada, Deu hauría tocat llur cor. Lo que hi ha es una fantasía que t'ha sigut sugerida per l'esclat de que fores testimoni durant la teva prima infantesa, per les converses amables ab les religioses, per l'afecte de les teves amigues, per les cerimonies corprenentes del culte diví, per les interessades exhortacions dels qui voldríen caçarte pera tenir més per beure. No ignoran que ton pare es generós y bò, y en conseqüencia, sovint lo convidan a llur taula, fentse ell precedir per una quantitat de botelles suficient pera dèu bevedors intrèpits... o se 'n venen a banquetejar a casa vostra. T'aconcello, donchs, no fer res contra la voluntat paterna, baix l'ègida de qui Deu ha volgut que visquessis.

CATHARINA. Donchs jo so de parer de que en semblants cassos la vocació deu ser seguida de preferencia al pare y a la mare.

EUBULI. No hi ha dupte de que pera seguir J. C. certes circumstancies poden autorisarnos a deixar pare y mare. Si un cristià, però, tenía per pare un pagà, sense medis de viure, cometría una impietat deixantlo morir de fam, y si per exemple, en-

cara no haguessis confessat J. C. en lo sant batisme, y que 'ls teus pares s'oposessin a que fossis batejada, obraríes piadosament desobeint a un pares impíus; o encara, si t'obligavan a una acció impía o inmoral, també 't sería permès revelarte contra llur autoritat.

Mes en lo cas present... quina necessitat tens de ferte monja? J. C. no 's troba a casa teva? La natura ordona, Deu aproba, Sant Pau recomana, les lleys socials prescriuen l'obediencia filial... ¿y tu voldríes sustràuret a l'autoritat d'uns pares boníssims, substituir per un Pare factici lo teu pare natural, per una mare desconeguda, a la qui t'ha posat al món? En altres termes, tu vols pendre amo y mestressa en lloch de tenir pare y mare. La sumissió en que actualment te trobas no 't lleva res de la teva llibertat... així als fills de familia se 'ls diu *fills de pares lliures*, precisament pera distingirlos dels esclaus. Voldríes donchs cambiar la llibertat, per la sumissió, oblidant que la caritat christiana ha quasi estingit l'antiga esclavitut, de la qual no més persisteixen qualques vestigis en deter-

minades terres[1]; admetent eixa nova mena d'esclavitut, ara de poch inventada, baix capa de religió, l'esclavitut monacal. Reflexiona que 't caldrà obeir sempre a un reglament, y que 'ls teus béns passaràn a ser de la Comunitat. Si per qualque forçat motiu t'allunyas del convent, hi seràs reportada, com si haguessis comès un parricidi, y pera que la teva servitut sía més patent, te cambiaràn la roba que portis de casa teva y, com feyen los marxants d'esclaus, fins te cambiaràn lo nom qu'has rebut en les fonts batismals; car Pere y Joan devegades son anomenats Francesch o Thomas. Si un militar se desfà de la lliureya del Príncep a qui serveix s'entén que renuncía a servirlo, no obstant hem d'aplaudir al qui 's vesteix d'un hàbit que J. C., Amo sobirà, no li ha pas donat, y si li plau deixarlo, serà més severament castigat que si

[1] *servitutem in paucis regionibus.* Quan per tota Espanya y Portugal l'esclavitut era ja de pura fòrmula, en terres d'Alemanya la gent d'origen africà hi era venuda y comprada com xays. Igual passava als Estats Venezians, per hont los esclaus d'ultra mar eren importats a Europa.

s'hagués despullat cent vegades de la vera lliureya christiana, o sía de la puresa de l'ànima.

CATHARINA. No 'm negaràs però que 'l món troba meritori lo contraure eixa que tu 'n dius servitut.

EUBULI. Doctrina de Fariseus. Sant Pau vol, al contrari, que l'home lliure no 's faci esclau, que s'esforci en guardar sa llibertat; advertinte que la servitut que tu cercas, es tant més aspre que 't caldrà obeir a molts amos, dels quals, lo major nombre seràn estúpits, mexants y capritxosos, y que pera major dany, may seràn los mateixos.

Y altra cosa, digas: les lleys t'han ja emancipada de la tutela paterna?

CATHARINA. Encara no.

EUBULI. Tens dret de vendre o de comprar una hisenda sense 'l consentiment dels teus pares?

CATHARINA. De cap manera.

EUBULI. Donchs, qui 't dona 'l dret de vendre la teva persona, a no sabs qui, contra 'l llur voler? No ets per ells la prenda més estimada?

CATHARINA. Devant les qüestions de

conciencia, les lleys humanes no regeixen.

EUBULI. Les qüestions de conciencia emanan de la professió feta al rebre 'l batisme. Aquí no 's tracta de conciencia, sino de mudarse de vestit y adoptar una manera de viure, ni bona ni dolenta en ella mateixa. Considera tot lo que perdràs al perdre la llibertat. Ara, si 't plau ferho, llegeixes dintre ta cambra, hi resas, hi psalmodías tantes vegades y a les hores que vols, y si en lloch de resar a casa teva, vols anar a l'iglesia, ningú t'ho veda. Hi pots anar, assistir als oficis, escoltar la paraula divina, y si coneixes una dama o una damisela virtuosa, la llur conversa pot confortarte. Si fas amistat ab un varó d'una honestedat reconeguda, guanyaràs parlantli, podent també seguir les exhortacions de qualque predicador que 't mostrarà la doctrina de Jesús en tota sa puresa... y totes aquestes coses que son l'escencia de la vera devoció, totes les perdràs si persisteixes en ferte monja.

CATHARINA. Potser tingas rahó, però 'l cas es que jo vull serho.

EUBULI. Sembla impossible que 't deixis

seduir per les paraules; hauríes de considerar les coses en elles mateixes. Al convent se vantan de ser obedientes, y digas, no sería més bella obediencia acatar los desitjos dels teus pares, a qui Deu t'ordona obeir, que no pas ser obedienta a un bisbe, a un pastor? Ademés, vivint a casa teva, hi joiràs del benifet de la pobresa, ja que 'ls teus pares continuaràn sent amos de tots los béns familials... (encara que antigament un dels més bells títols de gloria de les vèrgens era llur liberalitat ab los pobres, essent evidentíssim que no hauríen pogut ser liberals si no haguessin posseít...) y pera terminar, la teva castedat no corre cap perill sota 'l sostre patern. Lo que tu desitjas es portar un vel, una camisa de llí que en lloch de posarte sota 'ls vestits te posaràs per sobre, assistir y pendre part en cerimonies que per elles mateixes res significan y que no poden afavorirte als ulls de J. C., a qui sols hem de mostrar la puresa de l'ànima.

CATHARINA. M'estranya la teva manera de rahonar.

EUBULI. Rahono ab justesa, y repeteixo, que si encara 't trobas sots la tutela

dels teus pares sense poder disposar d'una peça de terra ni d'un moble, còm es possible que tingas lo dret de posarte baix lo domini d'altri?

CATHARINA. Me sembla que l'autoritat paterna no pot impedir la vocació religiosa.

EUBULI. Al ser batejada has fet sí o no professió religiosa?

CATHARINA. Certament que sí.

EUBULI. Y la religió consisteix sí o no en seguir los preceptes de J. C.?

CATHARINA. Sens dubte.

EUBULI. Quina es donchs eixa nova religió que desconeix lo que la lley natural ha establert, lo que la lley antiga ha prescrit, lo que la lley evangèlica aproba, lo que la doctrina apostòlica confirma?

La vocació de que 'm parlas no es emanació divina, es cosa forjada en un conciliàbul de frares, d'eixos frares qui pretenen que un matrimoni es vàlit, quan ignorantho 'ls pares, o contra llur voluntat, un minyó y una minyona han declarat devant testimonis (així 'ls anomenan) que volíen ser casats; lo qual desaproban lo sentit comú, la lley antiga, Moisès en persona, l'Evangeli y 'ls Apòstols.

CATHARINA. De manera, que al teu parer, no puch ferme esposa de Jesús sense 'l consentiment dels meus pares?

EUBULI. Te repeteixo que ja hi estàs unida a Jesús, tots hi estem units. Es possible pendre dues vegades lo mateix espós? Lo que t'encisa, es qüestió de lloch, d'hàbit, de ceremonial, y pera obeir a vanes fòrmules te veig disposta a desobeir als teus pares, lo qual no es lícit. Per altre part, tingas cura de que creyent pendre J. C. per espós no 't trobis ab un altre marit.

CATHARINA. A mi m'han assegurat que no hi ha res de més bell que la desobediencia al pares, en un cas semblant al meu.

EUBULI. Pregunta als doctors que tals coses te diuen, en quin full dels llibres sants ho han llegit, y si tenen dificultat en respondre, dònals una bona ampolla de vi de Beaune, ja veuràs quan facilment la vuydan. No nego que deixar uns pares impíus pera refugiarse en J. C. fos acció meritoria; però deixar pare y mare, bons christians, pera ferse monja, es a dir allunyarse de lo que es vida honesta per lo que no ho es

gayre, may serà un acte meritori... Fins, antigament, un pagà convertit al christianisme devía respectar los seus pares idòlatres, en tot lo que no comprometés la seva devoció a J. C.

CATHARINA. Segons veig, condemnas la vida monacal?

EUBULI. No condemno res, però aixís com no voldría aconcellar a qui s'hi es consacrat, que s'esforcés pera deixarla, tampoch aconsello a les minyones, principalment a les que 'm semblan espiritualment ben dotades, que 's fiquin en un vesper del qual no podràn eixirne sense greus fatigues. Insisteixo tan caldament perque també estich persuadit de que a l'interior dels convents la virginitat no hi està tan segura com tu t'imaginas, y que totes les ventatges que 'ls convents ofereixen, es fàcil procuràrseles sense eixir de casa.

CATHARINA. Los teus arguments son nombrosos y sòlits, ho reconech, mes no ho son prou pera ferme mudar de parer.

EUBULI. Si malgrat la bona voluntat meva no puch conseguirho, te prego al menys que un día recordis los concells de

Eubuli y que al recordarlos diguis qu'eren sincers y rahonables.

Y mentres tant, per l'interès que 't porto, desitjo que 'l teu propòsit te dongui millors resultats que no me 'n han donat a mi les meves prèdiques.

LA PUELLA ESCARMENTADA

EUBULI. — CATHARINA.

VIRGO PENITENS
Eubulus. — Catharina.

EUBULI. Ditxós jo de trobarte a l'entrar!

CATHARINA. Ditxosa jo de rebre un tal visitador!

EUBULI. Més... adéu, Catharina!

CATHARINA. Què escolto! Adéu! avans d'haverme saludat!

EUBULI. Es que no som vingut pera véuret plorar! Què significan les llàgrimes qu'han brollat dels teus ulls al véurem?

CATHARINA. No te 'n vagis per favor, m'aixugo 'ls ulls, te faré la rialleta, tractarem de riure...

EUBULI. Qui són aquells aucellots que veig allí dintre? [1]

CATHARINA. L'un es lo Pare Prior... No 't moguis, vuydan la darrera botella, acomódat, així que se 'n vagin, parlarem de les nostres coses.

EUBULI. Ja som sols... Contam lo que ha passat, m'interessa saberho, dels teus propis llavis.

CATHARINA. De tants amichs virtuosos com m'imaginava tenir, he reconegut que solament tu, tu lo més jove, m'havíes aconcellada ab seny y prudencia.

EUBULI. Com féres pera véncer l'oposició dels teus pares?

CATHARINA. De primer, les insidioses prèdiques dels frares y de les monjes, les meves manyagueríes y demandes, començaren pera ablanir la meva mare... en quant al meu pare, no hi havía manera d'obtenirne res. Per fi, retrunyiren totes les bateríes y l'home fou atuhit, encara que cedint de molt mala gana. La cosa 's decidí *inter*

[1] *Quas aves hic video?* alusió metafòrica al color de certs hàbits de frare y al plumatge negre dels corbs y altres àus de mala astrugancia.

pòcula, entre botella y botella, amenaçant ells al meu pare de que tindría una mala fi si no consentía en que la seva filla 's sometés a J. C.

EUBULI. Quina gent més estòlida! y... després?

CATHARINA. Vaig ser reclosa durant tres díes a casa, veyentme constantment redoltada de dònes vingudes del convent, unes monjes, qu'ells ne diuen converses, les quals m'invitaven caldament a perseverar en mon piadós propòsit y teníen cura de no deixarme parlar ab amigues o parentes que hauríen pogut ferme mudar de parer. Al mateix temps me feyen roba bona per les meves noces y s'amaníen los preparatius del pròxim festí.

EUBULI. Y tu, què deyes? què 's passava en l'ànima teva? duptavas?

CATHARINA. No, pero vaig veure, al trobarme sola, una cosa tant horrible, que voldría més morir dèu vegades que no pas tornarla a veure.

EUBULI. Y què era?... parla... parla per favor!

CATHARINA. No puch revelarho.

EUBULI. Revelarho a un amich no es indiscreció.

CATHARINA. Me juras ser discret?

EUBULI. No parlaría, fins sense jurar. No 'm coneixes?

CATHARINA. Se m'aparegué un espectre esgarrifós!

EUBULI. Probablement, lo teu Geni del mal que volía tentarte.

CATHARINA. Crech ab fermesa qu'era 'l Dimoni!

EUBULI. Baix quina forma? bech de ganxo? grans banyes? urpes d'harpía? una cúa llarga?

CATHARINA. Sí, sí; pots ben riure! Més voldría que la terra s'obrís sots los meus peus, que tornar a veure aquell espectre.

EUBULI. Les monjes converses de que 'm parles, ahont eren en aquell moment? aprop teu?

CATHARINA. No, y quan me trobaren desmayada, no volguí respondre a llurs incessants preguntes sobre 'l perquè del meu desmay.

EUBULI. Vols l'esplicació de tot?

CATHARINA. Veurem si pots donàrmela.

EUBULI. Aquelles dònes t'havíen embruixada, o per millor dir, havíen sobreescitat lo teu cervell. Tu, no obstant, persistíes en lo teu propòsit?

CATHARINA. Ab gran fermesa, car allò que 'm passava, segons me digueren, era un trànzit pel qui passan totes les donzelles que volen consagrarse a J. C., y si desde la primera vegada lo tentador es vençut, se joeix després d'una pau delectable.

EUBULI. L'acompanyament fou pompós?

CATHARINA. M'adornaren de tot lo més bell que tenía, portava ma cabellera esparsa, anava enjoyada com pera contraure matrimoni.

EUBULI. Ab un frare ben revingut! hem! ditxosa tos!

CATHARINA. En ple día vaig ser acompanyada de casa 'ls meus pares al convent, per una gentada qu'havía acudit a contemplarme.

EUBULI. Quins histrions! ab quina trapacería saben captar la pública credulitat! Quants díes has passat en aquell sant collegi de vèrgens?

CATHARINA. Quasi dotze.

EUBULI. Y quina ha sigut la causa que t'ha fet mudar la teva resolució tant pertinaç?

CATHARINA. Una causa que no vull revelar, un motiu greu, greuíssim. Sis dies després de la meva clausura vaig enviar cercar la meva mare pera dirli que, si 'm volía salvar la vida, me tragués de aquell convent. La meva mare s'oposà al meu desitg y m'aconsellà la resignació. Llavors vaig enviar cercar 'l meu pare, que no feu més que renyarme, dientme quant li havía costat vèncer la seva tendresa al consentir en deixarme entrar al convent, y que, ara que hi era, no tenia jo més que vèncer també la meva repugnancia, pera no atraure sobre d'ell lo deshonor del meu cambi de vida. Veyent l'ineficacia de les meves queixes, vaig dir als meus pares qu'ells seríen causa de la meva mort, que jo mateixa 'm donaría, si no 'm feyen eixir incontinent... y reparant que jo estava tan exasperada se m'enportaren a casa.

EUBULI. Has fet santament de retirarte avans de pronunciar uns vots que t'hauríen

lligada per sempre; no m'esplico però lo perquè del teu cambi tan soptat de determini.

CATHARINA. No he volgut dirho a ningú y tampoch ho sabràs.

EUBULI. Encara que ho endevinés?

CATHARINA. Impossible!... n'estich certa y segura, y encara qu'endevinessis no't diría qu'has endevinat.

EUBULI. Prou lo sospito 'l perquè... Y mentres tant, la moneda esmersada en presents, en vitualles...

CATHARINA. Ja pots ben dirho! Més de quaranta escuts d'or!

EUBULI. Quin *gaudeamus!* De totes maneres es preferible que s'hagi malgastat lo diner y que tingam lo pler de véuret incòlum... y pel pervindre, escolta millors concells.

CATHARINA. L'escarment d'ara 'm donarà prudencia [1].

[1] L'original diu: *ita faciam, et, cum piscatore, icta sapiam*, així ho feré y com lo pescador un altre cop ho feré millor *(recte ego rem meam sapio*, Plaut: sé lo que 'm convé saber).

L'ECO Y L'ESTUDIANT

ESTUDIANT. — ECO.

ECHO
Juvenis. — Echo.

ESTUDIANT. Desitjo interrogarte, si escoltarme 't plàu.

ECO. Me plàu.

ESTUDIANT. Y si a ta presencia un jove es ben vingut.

ECO. Es ben vingut [1].

ESTUDIANT. Pots dirme la veritat fins sobre coses del pervindre, Eco?

[1] Pera donar idèa exacta del Coloqui original copiem unes quantes linées del començament:

JUVENIS. *Cupio paucis te consulere, si vacat.*

ECHO. *Vacat.*

JUVENIS. *Et si venio tibi gratus juvenis.*

ECHO. *Venis, &, &.*

Eco. Ἔχω (que 's pronuncia *echo* y significa: Jo puch) [1].

Estudiant. Veig qu'entens la llengua grega, es cosa nova!

Eco. Nova.

Estudiant. Que 't sembla de l'estudi de les Muses? *(Musarum studia).*

Eco. Δῖα (es a dir.: trobo que les Muses son divines).

Estudiant. Ets donchs de parer qu'he d'estudiar los autors que guien en lo cultiu de les bones lletres? (L'interrogatori termina per *bonas litteras* y l'Eco repeteix les ultimes lletres).

Eco. *Teras* (es a d.: cultívales).

Estudiant. Com tenen fet l'enteniment eixos qui 'n mal parlan? *(Quam igitur mentem habent isti, qui hæc studia linguis traducunt suis?)*

Eco. *Suis* (es a d.: son uns connas, uns garríns).

Estudiant. Oydà si 'ls amants de la Virtut fossin també 'ls estudiosos *(studiosi).*

[1] Per les respostes de l'Eco, Erasme recorre a paraules gregues. Lo llatí sol no li permetía 'l joch de filología que 's proposava.

Eco. *O si!* (aquí fins la resposta 's limita a repetir les derreres lletres fentne una frase aprobativa).

Estudiant. Avuy dia la perversitat dels uns fa odiosos los altres *(omnes reddit invisos)*.

Eco. Ἴσως (es a d.: potser sí).

Estudiant. Y molts n'hi ha qu'inscriuen entre les tares dels homens lo nom de la filosofía, de l'erudició, *(in nomen eruditionis)*.

Eco. Ὄνοις (es a d.: Ignars! Los qui això fan son uns ases).

Estudiant. Y no creguis que síen persones de la baixa-classe *(non infimi)*.

Eco. *Fimi.* (Sí que ho son, de la més baixa).

Estudiant. Digas, Eco, què penses dels qui perden llur temps en l' estudi de les doctrines sofístiques? *(in sophistico doctrinæ genere?)*

Eco. *Nere* (es a d.: no'n penso res de bò).

Estudiant. Potser teixeixen teles de aranya? *(tela aranearum)*.

Eco. *Harum* (afegeix una *h* a les derre-

res lletres y diu *Harum*, que vol dir: justement, en efecte, així es).

ESTUDIANT. Fan y desfan com Penelop.

ECO. Com Penelop.

ESTUDIANT. Eco, quina norma de vida m'aconcellas? *(cui suades ut me dem vitæ instituto?)*

ECO. *Tuto* (es a d.: Vida prudent y entenimentada).

ESTUDIANT. Y altre cosa: Me convindría pendre muller? *(si uxorem duxero?)*

ECO. *Sero* (es a d.: no portis pressa, més tart).

ESTUDIANT. Voldría ferho, pero que será de mí si m'escau una muller impúdica o estèril? *(parum pudicas parumque frugiferas!)*

ECO. *Feras* (es a d. hauràs de suportarla).

ESTUDIANT. Ab una muller semblant la mort es preferible a la vida *(durior est vita)*.

ECO: *Ita* (es a d. així es, en efecte).

ESTUDIANT. Lo teu parer deu ser que en les vicissituts humanes domina la Fortuna *(dominari fortunam)*.

ECO. *Unam* (es a d. únicament).

ESTUDIANT. Pot ser val més en lloch del matrimoni consacrarse a la vida monàstica? *(monachi institutum eligat?)*

ECO. *Ligat* (es a d.: es cosa que lliga d'una manera massa forta).

ESTUDIANT. Prou tens rahó, y quin remey trobar, després, quan lo nus es indisoluble? *(nodus insolubilis.)*

ECO. *Bilis* (es a d.: la bilis, la melancolía, ferse repicar).

ESTUDIANT. Es però cosa ben mísera lo viure isolat *(vivere solos)*.

ECO. *Solos* (es a d.: ben solitari).

ESTUDIANT. Quin concepte 't mereixen los religiosos dels nostres díes? (la frase termina per *monachos.)*

ECO. Ἄχος (es a d.: son una nosa, *dolorem, pestem)*.

ESTUDIANT. Perquè donchs certes persones los tenen per semi-deus? *(semi deos?)*

ECO. Δέος (perque 'ls temen).

ESTUDIANT. Que 't sembla que 's proposan los qui aspiran al sacerdoci? *(qui ambiunt sacerdotium)*.

Eco. *Otium* (es a d. l'oci, la bona vida.)

Estudiant. Vols dir que no cercan res més, los religiosos? *(sacerdos.)*

Eco. Κέρδος (es a d.: *lucrum*, guany).

Estudiant. Quins poden ser los guanys materials dels bisbes? *(qui fiunt episcopi)*.

Eco. Κόποι (es a d.: penes, travall).

Estudiant. No obstant, viuen xalats *(vivunt in otio)*.

Eco. *Scio* (es a d.: ja ho sé).

Estudiant. Y què pot ferlos compendre la gravetat de llur comès? *(quantum sustineant onus)*.

Eco. Ὁ νοῦς (es a d.: lo sà judici).

Estudiant. De manera que 'l sacerdoci es cosa excelent quan s'exerceix ab zel? *(oportet præbeat)*.

Eco. *Beat* (Es una beatitut, una cosa digníssima).

Estudiant. Què 't sembla, Eco, si jo 'm fiqués entre 'ls qui dominan, gracies a les dignitats monarquiques? *(monarchica dignitate.)*

Eco. *Ate* (es a d.: *calamitas*, miseria, no t'ho aconcello).

Estudiant. Donchs jo 'n conech que

creuen trobar a la Cort la perfecta felicitat *(præclaram felicitatem hariolari)*.

ECO. Λάροι (es a d.: *stupidi*, son uns imbècils, uns estúpits).

ESTUDIANT. Lo cert es que veyentlos ricament habillats, la gent los pren per personatges *(homines magnifici)*.

ECO. *Fici* (es a d.: figues! no valen una figa) [1].

ESTUDIANT. Per fora oripells, fusta corcada, per qui 'ls mira d'aprop, *(si qui inspiciat cominus)*.

ECO. *Minus* (es a d.: encara menys).

ESTUDIANT. Segons t'esplicas no tenen res de eminent eixos homens que per llurs habits somptuosos son venerats com idols? *(quos pro diis veneramur byssinos)*.

ECO. Σῖνος (pr. *sinos*. Son una calamitat).

ESTUDIANT. Y 'ls homens de guerra a quant los estimas? *(æstimabis fortasse)*.

ECO. *Asse* (es a d.: al preu d'un diner, ben poca cosa).

[1] *Fici, nescis, ignares.* — Les figues y 'ls seus derivats o composts tenien mala reputació entre 'ls antichs. Horaci ha dit: *Truncus ficulosus inutile lignum.*

ESTUDIANT. Y 'ls qui prometen maravelles llegint lo curs dels astres? *(astrologi)*.

ECO. Λόγοι (es a d.: falornies, son uns trapacers).

ESTUDIANT. Y 'ls gramàtichs que travallan tant? *(at strenue laborant gramatici)*.

ECO. Εἰκῇ (es a d.: en debades, inútilment).

ESTUDIANT. També deuen desplauret los leguleys sempre famèlichs? *(legulei homines semper famelici)*.

ECO. Λύκοι (es a d.: *lupi*, son uns llops).

ESTUDIANT. Y si jo 'm dediqués a un ofici manual que 'm dirías? *(si fiam opifex)*.

ECO. *Faex* (es a d.: llot! escòria del poble!).

ESTUDIANT. Què produeixen les Arts, nobles o ignobles? *(boni aut mali)*.

ECO. *Ali* (un trist moç de pá, ben poca cosa).

ESTUDIANT. Te sembla donchs que seré més ditxós perseverant en les bones lletres? *(bonis litteris)*.

ECO. *Eris* (ho serás).

ESTUDIANT. Y la virtut, com obtenirla? *(pietas)*.

ECO. *Aetas* (es a d.: la maduresa, l'edat, l'experiencia te farán entenimentat).

ESTUDIANT. Porto ja deu anys estudiant Ciceró! *(in Cicerone)*.

ECO. Ὄνε (mal enguanyats! has sigut ben ase).

ESTUDIANT. No m' esplico perquè 'm tractas d'ase? *(asinum dicere)*.

ECO. *E re* (lo que has fet, ho explica).

ESTUDIANT. Sens dupte vols dir qu'en lloch de tant estudiar Ciceró deuría no descuydar als altres? *(alios relinquam)*.

ECO. *Inquam* (això es).

ESTUDIANT. De manera que no aprobes al qui passa sa vida tenint per ideal lo ser un Ciceronià? *(ut fiat Ciceronianus)*.

ECO. Ἄνους (Es un foll).

ESTUDIANT. Quin es lo teu parer sobre lo que cal estudiar quan ja s'es passat lo temps pera certs estudis? *(quorum ætas ad hæc dicenda non est tempestiva)*.

ECO. *Stiva* (es a d.: l'arada, anar a plantar cols).

ESTUDIANT. Me sembla, Eco, que seríes

més eloqüent si m'allunyava de tú *(si longius abessem)*.

Eco. *Essem* (en efecte).

Estudiant. Los teus discursos en dues sílabes no m'encisan gayre *(non me delectant sermones dyssillabi)*.

Eco. *Abi* (vesten! es a d.: si no 't delecto ja te 'n pots anar).

Estudiant. Es que he sigut lo primer en començar la conversa y veig que no podré impedir que tu síes qui l'acabi *(...quin posterior desinas)*.

Eco. *Sinas* (confórmat, resígnat).

Estudiant. En resum, digas; Eco, te sembla que soch prou apte pera tenir cara a les contingencies de la vida? *(quæ sunt in vita)*.

Eco. *Ita* (sí, sens dubte).

Estudiant. Quan t'amohini, quan vulgas que me 'n vagi, parla! *(pro inde si me voles abire, dicito)*.

Eco. *Ito* (es a d.: ja te 'n pots anar, bon vent!).

TAULA

NOTES PRELIMINARS. — Fins a la pág. XXXVIII

COLLOQUIA

	Págs.
Opulentia sordida	3
Diversoria	27
Naufragium	41
Conjugium	60
Convivum fabulosum	92
Senile, sive, vehiculum	123
Militis et Carthusiani	157
Abbatis et Eruditæ	173
Adolescentis et Scorti	187
Virgo Misogamos	199
Virgo Penitens	222
Echo	229

Acabat d'estampar
l'ensendemà de la diada
de Sant Joan Batista
a casa Henrich y Comp.ª
a Barcelona
l'any MCMXI

LIBRERIA PASSIM, S. A.
BAILEN, 134
BARCELONA-9 - ESPAÑA

LIBRERIA PASSIM, SA.
Bailén, 134 - Teléf. 257 47 57
BARCELONA-9

PA
8508
C3P5
v.1

Erasmus, Desiderius
Coloquis familiars

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY